

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Koncept „čisté války“ jako součást zahraniční
politiky Spojených států amerických 1989-2001**

Jiří Hejtich

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2009

Autor práce: **Jiří Hejtich**

Vedoucí práce: **Francis D. Raška, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HEJTICH, Jiří. *Koncept „čisté války“ jako součást zahraniční politiky Spojených států amerických 1989-2001*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 158 s. Vedoucí diplomové práce Francis D. Raška, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce „*Koncept „čisté války“ jako součást zahraniční politiky Spojených států amerických 1989-2001*“ pojednává o vlivu konceptu „čisté války“, tedy neochoty veřejnosti a politických představitelů USA podstoupit riziko ztrát na životech příslušníků ozbrojených sil USA, na nasazení ozbrojených sil USA v zahraničí. Práce se snaží prozkoumat relevantnost této teorie tím, že na 5-ti vybraných případech nasazení zkoumá podmínky, které pro nasazení bylo nutné splnit, a následně je porovnává s tímto konceptem.

Všechna vybraná nasazení splňují podmínku, že během nich existovalo riziko ztrát na životech. Tato nasazení se odehrála v období let 1989-2001, během kterého z pohledu mezinárodních vztahů panovaly přibližně stejné podmínky, s tím, že jeho základní charakteristikou byla velká převaha Spojených států. Součástí práce je rovněž krátký historický přehled. Ten zahrnuje nasazení ozbrojených sil USA v období studené války s důrazem na válku ve Vietnamu, která se stala jedním z iniciátorů vzniku konceptu „čisté války“. Práce vysvětluje, jakým způsobem byl koncept „čisté války“ sklouben s možností reálného působení ozbrojených sil USA v zahraničí tím, že je zasazen do souvislostí s proběhnuvší revolucí ve vojenství.

Abstract

The Master's thesis "The Clean War Concept as a Part of American Foreign Policy 1989-2001" deals with the influence of the Clean War Concept, the unwillingness of the U.S. public and politicians to risk the loss of life among members of the American armed forces, and the deployment of U.S. military missions abroad. The aim of the thesis is to verify this concept. The research examines the conditions in five selected U.S. deployments and consequent comparisons with the Clean War Concept.

The selected deployments share in common the possibility that U.S. soldiers were in danger of being killed. The deployments took place between 1989 and 2001. This era, which,

from an international relations perspective, can be seen as relatively homogenous, is characterized by U.S. dominance. The work includes a brief historical overview of U.S. deployments during the Cold War period and the Vietnam War in particular because the Clean War Concept was conceived as a consequence of this deployment. The thesis explains the relationship between the Revolution in military affairs in favor of the Clean War Concept, and argues that the concept allows for U.S. deployments abroad that are in accordance with it.

Klíčová slova

Čistá válka, období po roce 1989, ozbrojené síly USA, revoluce ve vojenství, Spojené státy americké, zahraniční politika.

Keywords

Clean war, foreign policy, post-1989 period, Revolution in Military Affairs, United States of America, U.S. military.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně, použil jen uvedené prameny a literaturu a jejich použití je v textu řádně vyznačeno.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Jiří Hejtich

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Francisu D. Raškovi Ph.D. za rady a odborné vedení, které mi jako vedoucí práce poskytl.

Obsah

ÚVOD.....	14
1. ASPEKTY VYSLÁNÍ OZBROJENÝCH SIL USA VE STUDENÉ VÁLCE.....	20
1.1 VÁLKA VE VIETNAMU.....	21
1.2 NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL PO ROCE 1973.....	23
1.3 SHRUTÍ PODMÍNEK NASAZENÍ.....	27
2. REVOLUCE VE VOJENSTVÍ.....	29
2.1 KONCEPT „ČISTÉ VÁLKY“.....	29
2.2 VÝVOJ REVOLUCE VE VOJENSTVÍ.....	30
2.2.1 <i>Technologický pokrok.....</i>	<i>31</i>
2.2.2 <i>Taktika a organizace ozbrojených sil.....</i>	<i>32</i>
2.2.3 VÝSLEDNÝ KONCEPT.....	34
3. OBECNÉ TRENDY VE VYTYČENÝCH OBLASTECH VE ZKOUMANÉM OBDOBÍ.....	36
3.1 ZÁKLADNÍ RÁMEC TEORIE MV.....	37
3.2 CHARAKTERISTIKA ZPŮSOBU POUŽITÍ OZBROJENÝCH SIL PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY.....	38
3.3 HLAVNÍ BEZPEČNOSTNÍ HROZBY V 90. LETECH.....	39
3.4 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY HLAVNÍCH AKTÉRŮ MEZINÁRODNÍHO SYSTÉMU...41	
3.5 MECHANISMY VYPLÝVAJÍCÍ Z POLITICKÉHO SYSTÉMU USA VZTAHUJÍCÍ SE K VOJENSTVÍ.....	45
3.5.1 <i>Koncepce zahraničně-bezpečnostní politiky USA po roce 1989.....</i>	<i>46</i>
4. PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	50
5. NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V IRÁKU 1990-1991.....	53
5.1 MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO ZÁSAH USA VŮČI IRÁKU.....	54
5.1.1 <i>Postavení Iráku v mezinárodním systému.....</i>	<i>57</i>
5.2 POLITIKA SPOJENÝCH STÁTŮ A JEJÍ MOTIVY.....	59
5.3 VOJENSKÉ ASPEKTY NASAZENÍ.....	61
5.4 ASPEKTY „ČISTÉ VÁLKY“ PŘI NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V IRÁKU.....	62

6.	NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V SOMÁLSKU 1992-1994.....	65
6.1	MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO ZÁSAH USA V SOMÁLSKU.....	66
6.1.1	<i>Postavení Somálska v mezinárodním systému.....</i>	<i>66</i>
6.2	POLITIKA SPOJENÝCH STÁTŮ A JEJÍ MOTIVY.....	67
6.3	VOJENSKÉ ASPEKTY NASAZENÍ.....	70
6.4	ASPEKTY „ČISTÉ VÁLKY“ PŘI NASAZENÍ V SOMÁLSKU.....	71
7.	NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ 1992-1995.....	76
7.1	MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO ZÁSAH USA V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	77
7.1.1	<i>Postavení Bosny a Hercegoviny v mezinárodním systému.....</i>	<i>79</i>
7.2	POLITIKA SPOJENÝCH STÁTŮ ZA VÁLKY V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	80
7.2.1	<i>Změna politiky Spojených států v roce 1995.....</i>	<i>83</i>
7.3	VOJENSKÉ ASPEKTY NASAZENÍ.....	84
7.4	ASPEKTY „ČISTÉ VÁLKY“ BĚHEM KONFLIKTU V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	87
8.	NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V REAKCI NA TERORISTICKÉ ÚTOKY AL-KÁIDY V KENI A TANZANII V ROCE 1998.....	90
8.1	MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO ZÁSAH USA VŮČI AL-KÁIDĚ.....	91
8.1.1	<i>Pozice al-Káidy v mezinárodním systému.....</i>	<i>92</i>
8.2	POLITIKA SPOJENÝCH STÁTŮ A JEJÍ MOTIVY.....	94
8.3	VOJENSKÉ ASPEKTY NASAZENÍ.....	97
8.4	ASPEKTY „ČISTÉ VÁLKY“ PŘI ÚTOKU NA AL-KÁIDU.....	99
9.	NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA V KOSOVU 1998-1999.....	101
9.1	MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO ZÁSAH USA V KOSOVU.....	102
9.1.1	<i>Postavení Federativní republiky Jugoslávie v mezinárodním systému.....</i>	<i>104</i>
9.2	POLITIKA SPOJENÝCH STÁTŮ V OTÁZCE KOSOVA A JEJÍ MOTIVY.....	105
9.3	VOJENSKÉ ASPEKTY NASAZENÍ.....	108
9.4	ASPEKTY „ČISTÉ VÁLKY“ BĚHEM VÁLKY V KOSOVU.....	111

10. VYHODNOCENÍ SLEDOVANÝCH ASPEKTŮ.....	115
10.1 KLASIFIKACE KONFLIKTŮ.....	115
10.2 ASPEKTY MEZINÁRODNÍHO SYSTÉMU.....	118
10.3 ASPEKTY NA ÚROVNI NÁRODNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ.....	120
10.4 VOJENSKÉ ASPEKTY.....	123
10.5 RELEVANCE KONCEPTU „ČISTÉ VÁLKY“.....	125
10.5.1 Relevance Powellovy doktríny.....	128
ZÁVĚR.....	131
SUMMARY.....	136
PŘÍLOHY.....	139
Příloha č. 1: POWELLOVA DOKTRÍNA.....	140
Příloha č. 2: WARDENOVA STRATEGIE SOUSTŘEDNÝCH KRUHŮ.....	141
Příloha č. 3: PRŮBĚH OPERACE POUŠŤNÍ BOUŘE.....	142
Příloha č. 4: PRŮBĚH BITVY V MOGADIŠU 3. ŘÍJNA 1993.....	144
Příloha č. 5: ROZDĚLENÍ ÚZEMÍ BOSNY A HERCEGOVINY DO OPERAČNÍCH ZÓN PRO ÚČELY OPERACE DELIBERATE FORCE.....	145
Příloha č. 6: KONFLIKTY V BÝVALÉ SOCIALISTICKÉ FEDERATIVNÍ REPUBLICE JUGOSLÁVIE.....	146
Příloha č. 7: ODHAD POČTU ZASAŽENÝCH CÍLŮ PŘI NÁLETECH V KOSOVU.....	147
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	148

SEZNAM TABULEK

TABULKA 1: ASPEKTY MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ.....	120
TABULKA 2: ASPEKY NA ÚROVNI NÁRODNÍ POLITIKY USA.....	123
TABULKA 3: VOJENSKÉ ASPEKTY.....	125
TABULKA 4: ZPŮSOB NASAZENÍ OZBROJENÝCH SIL USA VE ZKOUMANÝCH KONFLIKTECH.....	127
TABULKA 5: DODRŽOVNÍ PRAVIDEL POWELLOVY DOKTRÝNY.....	130

Seznam použitých zkratk

ABM	<i>Anti-Ballistic Missile (Treaty)</i> Smlouva o protiraketových systémech
AWACS	<i>Airborne Warning and Control System</i> Létající středisko řízení a včasného uvědomění
BuR	<i>Bottom Up Review</i>
C ³ I	<i>Command, Control, Communication and Intelligence</i> Velení, řízení, komunikace a zpravodajská činnost
C ⁴ ISR	<i>Command, Control, Communication, Computerization, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance</i> Velení, řízení, komunikace, zavádění počítačových prostředků, zpravodajská činnost, sledování, průzkum
ČLR	Čínská lidová republika
EMPTA	<i>O-Ethyl methylphosphonothioic acid</i> Ethylester kyseliny metylfosfátové
FRJ	Federativní republika Jugoslávie
G-8	Skupina zemí G-8
GPS	<i>Global Position System</i> Globální poziční systém
HARM	<i>High Speed Anti-Radiation Missile</i> Vysokorychlostní protiradarová střela
JSTAR	<i>Joint Surveillance Tactical Reconnaissance System</i> Systém spojeného průzkumu a taktického vyhledávání
LAS	Liga arabských států
MiG	Mikoyan i Gurjevič
MPLA	Lidové hnutí za osvobození Angoly
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> Organizace Severoatlantické smlouvy
NDR	Německá demokratická republika
NSC-68	<i>National Security Council Report 68</i> Zpráva Rady národní bezpečnosti č. 68
OAJ	Organizace africké jednoty

OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OOP	Organizace pro osvobození Palestiny
OPEC	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i> Sdružení zemí vyvážejících ropu
OSN	Organizace spojených národů
PGM	<i>Precision Guided Munition</i> Přesně naváděná munice
PVO	Protivzdušná obrana
RCS	<i>Radar Cross Section</i> Příčný profil sledovaného objektu
RMA	<i>Revolution in Military Affairs</i> Revoluce ve vojenství
ROE	<i>Rules of Engagement</i> Pravidla pro kontakt s nepřítelem
RPG-7	<i>Rocket Propelled Grenade -7</i> Raketově poháněný granát, typ 7
SA-2	<i>Surface to Air (Missile) 2</i> Raketa země-vzduch, typ 2
SA-3	<i>Surface to Air (Missile) 3</i> Raketa země-vzduch, typ 3
SA-6	<i>Surface to Air (Missile) 6</i> Raketa země-vzduch, typ 6
SALT I	<i>Strategic Arms Limitation Talks</i> Rozhovory o omezení strategických zbraní
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SOFA	<i>Status of Forces Agreement</i> Dohoda o právním postavení vojsk
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
START	<i>Strategic Arms Reduction Treaty</i> Smlouva o redukci strategických zbraní
UAV	<i>Unmanned Air Vehicle</i> Bezpilotní vzdušný prostředek

UCK	Kosovská osvobozenecká armáda
UNISOM I	<i>United Nation Mission in Somalia</i> Mise OSN v Somálsku
UNPROFOR	<i>United Nations Protection Force</i> Ochranné síly OSN
US Army	<i>United States Army</i> Pozemní síly Spojených států amerických
USA	Spojené státy americké
USAF	United States Air Force Vzdušné síly USA
USD	<i>United States Dollar</i> Americký dollar
US Navy	<i>United States Navy</i> Námořní síly USA
USS	<i>United States Ship</i> Lod' Spojených států (amerických)

Úvod

Předmětem výzkumu mé diplomové práce bude způsob použití vojenské síly Spojených států a aspekty, které měly vliv na rozhodnutí o jejím nasazení. Výzkum bude rovněž zahrnovat zkoumání korelace typu nasazených ozbrojených sil s mírou splnění těchto aspektů. Tezí práce je, že v důsledku zkušenosti americké veřejnosti z války ve Vietnamu, která vyústila ve Vietnamský syndrom, bylo jedním ze základních kritérií vojenských zásahů v rámci zahraniční politiky USA snížení rizika ztrát na životech amerických vojáků i civilního obyvatelstva ve válečné zóně, souhrnně známým jako „čistá válka“. Tato skutečnost vedla v případě rozhodnutí o vojenském zásahu k preferenci užívání leteckých sil, které díky Revoluci ve vojenství, která proběhla v 80. letech a dále byla zdokonalována v 90. letech, umožňovaly vysokou *power projection*¹ a vysokou přesnost zásahů při minimálním riziku ztrát.

Časové vymezení bude zahrnovat období mezi skončením studené války a teroristickými útoky z 11. září 2001, které způsobily významný přelom ohledně způsobu používání ozbrojených sil Spojených států. Za konec studené války považuji proces mezi lety 1989 a 1991, během něhož došlo k postupné desintegraci východního bloku i samotného Sovětského svazu. Toto vymezení se mírně odlišuje od rozsahu, který je uvedený v projektu diplomové práce. Důvodem je, že nové časové vymezení dovoluje pokrýt ucelenou periodu v mezinárodních vztazích a tím umožňuje lepší operacionalizaci proměnných.

Jedná se o důležité a aktuální téma, o období, které je po útocích z 11. září neoprávněně zatlačeno do pozadí. Princip nasazení ozbrojených sil z 90. let může mít velkou vypovídací hodnotu pro obecnější trend používání vojenské síly jako součásti zahraniční politiky USA po skončení studené války. Koncept z 90. let může do jisté míry, tedy se zahrnutím zvýšeného nebezpečí terorismu, sloužit jako předloha pro další zahraničněpolitické aktivity Spojených států po skončení funkčního období prezidenta George W. Bushe. Je to o to pravděpodobnější, že nová administrativa Baracka Obamy bude vzhledem ke stále zvětšujícímu se deficitu veřejných rozpočtů a finanční krizi nucena alespoň částečně přeformulovat zahraniční politiku. Jako nejpravděpodobnější se jeví omezení nasazení ozbrojených sil Spojených států, které v současné době působí na hranici možností, v nových oblastech.

¹ Schopnost dostat na místo určení dostatečné množství jednotek a vybavení, které je nutné k porážce nepřítele.

Dalším důvodem důležitosti tohoto tématu je fakt, že zahraničně-bezpečnostní politika Spojených států nemůže být omezena pouze na „válku proti terorismu“, ale musí být schopna zahrnout širší škálu bezpečnostních hrozeb, a to jak tradičních v podobě mezistátních konfliktů, tak nových, které se objevily po skončení studené války a útocích z 11. září 2001. Koncept „čisté války“, o kterém se domnívám, že představoval základní aspekt, ze kterého se při nasazení ozbrojených sil ve zkoumaném období ve Spojených státech vycházelo, se i v souvislosti s reakcí na relativně vyšší ztráty, které Spojené státy utrpěly po invazi do Iráku v roce 2003, ukazuje jako relevantní.

V práci bude použita metodologie vícepřípadové případové studie, přičemž budou užity převážně kvalitativní metody výzkumu. Ve své práci použiji na zkoumání způsobu a podmínek vysílání vojsk USA epistemologii porozumění a metodu interpretace. Konkrétně se prostřednictvím metody hermeneutického kruhu bude jednat o hledání podmínek nutných k vyslání ozbrojených sil USA do zahraničí, přičemž bude kladen důraz na testování teorie „čisté války“ na základě bližšího prozkoumání jednotlivých případů dle stanovených proměnných.

Cílem práce je prozkoumat, do jaké míry byl při vyslání ozbrojených sil Spojených států ve zkoumaném období respektován koncept „čisté války“, tedy snahy maximálně snížit lidské ztráty mezi vojáky USA, který vychází z Vietnamského syndromu. Toto dokazování bude mít dvě roviny.

První rovina bude obsahovat stručné představení podmínek, jejichž splnění bylo nutné pro vyslání ozbrojených sil USA do zahraničí v období studené války, přičemž se zaměřím na shody a odlišnosti vyslání v období před a po vietnamské válce. Druhá rovina zahrnuje prozkoumání níže vytyčených případů. Součástí první roviny bude představení dvou následků vietnamské války, a to konceptu „čisté války“ a Revoluce ve vojenství. Na základě tohoto zkoumání prokáži, že ve sledovaném období bylo pro vyslání ozbrojených sil dle konceptu „čisté války“ nutno splnit tři okruhy podmínek. Prvním okruhem je povaha mezinárodního systému a z něj vyplývající postavení USA a států, do kterého byly v daném případě vysílány ozbrojené síly USA. Druhým okruhem je politika jednotlivých administrativ a celková politická konstelace v USA. Třetím okruhem jsou vojenské aspekty vyslání.

Zkoumání povahy mezinárodního systému v období let 1989-2001 je nutné vzhledem k faktu, že oproti době, kdy koncept „čisté války“ vznikl, se mezinárodní systém výrazně proměnil. Bude použit koncept Mortona Kaplana, jehož teorie nabízí možnost teoreticky uchopit přeměnu mezinárodního systému z bipolarismu do nového uspořádání. Jelikož došlo

k rozpadu jednoho z pólů, je výsledkem hierarchický systém. Hegemonem jsou právě Spojené státy, čímž je určeno jejich postavení v novém uspořádání. Další aspekty ukazují, v jaké pozici se v mezinárodním systému nachází aktér, kvůli kterému došlo k vyslání ozbrojených sil USA. Zkoumanými aspekty jsou míra jeho legitimacy založená na míře demokratičnosti a respektování mezinárodně závazných pravidel, jeho schopnost spravovat své území a hrozba, jakou daná situace představuje pro další státy. Dalším aspektem je existence pokusů o mírové řešení konfliktu, zejména pak pomocí sankcí Rady bezpečnosti OSN vůči tomuto státu. Posledním aspektem je pozice ostatních států či jiných důležitých subjektů k připravovanému zásahu ozbrojených sil USA.

Druhý okruh aspektů reflektuje vnitřní politickou konstelaci USA. Konkrétně se jedná o soulad zkoumaného případu s tehdy platnou Národní bezpečnostní strategií a o existenci národního zájmu USA v daném případě. Důležitým aspektem je i postoj prezidenta k vyslání ozbrojených sil. Ten je dán jeho ochotou podstoupit související politická rizika a interakcí s dalšími subjekty, zejména s administrativou a Kongresem.

Třetí okruh aspektů tvoří vojenské podmínky vyslání, které lze jednoduše vyjádřit poměrem sil mezi oběma stranami, resp. vojenskou silou nepřítele. Proto je třeba zkoumat schopnost USA vyslat své ozbrojené síly do oblasti,² existenci adekvátních vojenských prostředků USA k poměru k silám nepřítele a vhodnost terénu předpokládaného bojiště. Ze souboru těchto aspektů následně vyplývají případná rizika, která musejí vyslání vojáci podstoupit.

Ne všechny hodnoty proměnných lze vyjádřit kvantitativně a proto přistoupím ke kvalitativnímu hodnocení, které bude kvantitativní hodnoty užívat jako podporu. Řešením, jak zavést jistý druh kvantitativního hodnocení, které umožní lepší vzájemné porovnání jednotlivých případů, je zavedení tabulek, které budou jednotlivé aspekty vyhodnocovat pomocí stupnice. Ta bude rozlišovat, zda případ v daném aspektu splňuje podmínky konceptu „čisté války“ zcela, částečně nebo zda existuje zásadní překážka pro splnění těchto podmínek. Na tomto základě závěrečná kapitola zhodnotí, které aspekty měly na vyslání nejvýznamnější vliv a jak se celková míra splnění podmínek konceptu „čisté války“ odrazila na způsobu nasazení ozbrojených sil.

Druhou rovinu tvoří rozbor šesti vybraných příkladů nasazení ozbrojených sil Spojených států, které považuji za nejvýznamnější ve zkoumaném období. Vybrané případy splňují podmínku, že při rozhodování o nasazení ozbrojených sil USA existovalo reálné

² Tzv. *power projection*.

riziko střetu s nepřitelem. Nasazení ozbrojených sil v Iráku v letech 1990-1991 bylo nejvýznamnějším nasazením od vietnamské války a svým rozsahem i největším nasazením z celého zkoumaného období. Významný zlom pro nasazování ozbrojených sil Spojených států představovala intervence v Somálsku v letech 1992-1994, která měla dopad na další zkoumaný případ, konflikt v Bosně a Hercegovině z let 1992-1995. Ten byl velmi specifický svou délkou a proměnlivou mírou angažovanosti ozbrojených sil USA v konfliktu.

Předposledním případem je reakce USA na teroristické útoky v Keni a Tanzanii v roce 1998, která je důležitá kvůli povaze hrozby a nepříteli, který útok provedl. Tím byla teroristická organizace al-Káida. Posledním zkoumaným případem je zásah NATO v Kosovu, který je po operaci Pouštní bouře druhým nejpočetnějším nasazením ozbrojených sil USA ve zkoumaném období. Je rovněž velmi podstatný z hlediska postavení USA v mezinárodním systému, jelikož se odehrál bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN, což ve světě vyvolalo rozporuplné reakce.

Způsob zkoumání jednotlivých případů bude zahrnovat stručné seznámení se situací, které by mělo nastítnit bezprostředně předcházející události a pozadí případu. Jádrem bude zkoumání případu dle jednotlivých kritérií, na které bude navazovat část, která zhodnotí průběh nasazení ozbrojených sil USA v daném případě z perspektivy přímé aplikace konceptu „čisté války“ ve smyslu aplikace opatření směřujících k ochraně životů vojáků a obyvatelstva. Případ bude sledován až do okamžiku, kdy došlo k poslednímu rozhodnutí o nasazení ozbrojených sil, případně k rozhodnutí změnit jeho formu. Účelem práce není co nepodrobnější historická rekonstrukce vybraných případů, ale jejich prozkoumání do takové míry, aby z nich bylo možno vyvodit relevantní závěry ohledně podmínek nutných k nasazení ozbrojených sil USA. Z důvodu srozumitelnosti a ucelenosti textu se v některých případech historickému postupu nelze vyhnout.

Na závěr práce bude připojena kapitola, která vyhodnotí, do jaké míry byl koncept „čisté války“ pro zahraniční politiku USA ve zkoumaném období relevantní, jaké podmínky musely být splněny k vyslání ozbrojených sil, zda některé podmínky byly důležitější než ostatní, či zda se na základě zkoumání dají vysledovat nějaké důležité poznatky.

Tento způsob zkoumání, který znamená zvýšené nároky na čas, ale i na prostor pro zpracování tématu, jsem zvolil z důvodu, že se chci pokusit vyvodit závěry, které by mohly být považovány za platné pro celé časové období zkoumané v této práci, a ne pouze pro jeden konkrétní případ. Oproti původnímu projektu diplomové práce upouštím od dalších případů, částečně i ze snahy omezit rozsah práce. Invaze do Panamy v roce 1989 a do Afghánistánu

v roce 2001 nespádají do upraveného časového rámce. Na Haiti sice došlo k nasazení ozbrojených sil, nicméně ty nebyly vystaveny riziku nasazení v bojové situaci, jelikož se celý spor ohledně návratu pučem sesazeného prezidenta Jeana Aristida podařilo vyřešit diplomatickou cestou pomocí zprostředkovatelské mise bývalého prezidenta Jamese Cartera. Rovněž případ nasazení ozbrojených sil v Tchajwanské úžině nespĺňuje podmínku reálného ohrožení sil v důsledku jejich nasazení do bojové situace. Případ náletů vůči irácké protivzdušné obraně v roce 1998 by z hlediska výzkumu nepřinášel zásadní přínos, jelikož tato problematika do značné míry vychází ze zásahu vůči Iráku v roce 1991.

V práci je použito několik druhů literatury. Primární zdroje zahrnují dokumenty administrativy Spojených států, především Národní bezpečnostní strategie jednotlivých administrativ. Dalším okruhem primárních zdrojů jsou zprávy *Congressional Research Service*. Ty považuji za velmi hodnotné, jelikož záměrem, který stál za zřízením této instituce, byla snaha Kongresu získat relevantní zdroj informací, který by byl nezávislý na administrativě.

Dalšími primárními zdroji jsou jednotlivé rezoluce Rady bezpečnosti OSN, popřípadě další dokumenty spojené s jednotlivými případy. Primární prameny, které byly určeny pro veřejnost, mohou zakrývat skutečné motivy jednání. Místo toho v nich mohou být předloženy pro veřejnost přijatelná vysvětlení.

Sekundární zdroje lze dle jednotlivých úrovní rozdělit na odborné zdroje pojednávající specificky o jednotlivých případech a teoretickou literaturu. Ta se dělí na literaturu zabývající se oblastí vojenskou a oblastí politickou. Nejvýznamnějším zdrojem z druhé jmenované oblasti je kniha *American National Security*, která vysvětluje mechanismy politického systému Spojených států v bezpečnostní oblasti. Za výhodu považuji, že se jedná o vydání z roku 1999, které dobře reflektuje mnou zkoumané období. Případná pozdější vydání mohou naopak klást přílišný důraz na období po 11. září 2001.

Z několika desítek zdrojů použitých pro napsání této práce je třeba zdůraznit knihu Karin Hippel *Democracy by Force*. Ta je důležitá z několika důvodů. Jednak se jedná o velmi kvalitní zdroj informací, který byl vytvořen mimo okruh americké administrativy. Navíc autorka studovala na *King's College*, jedné z nekvalitnějších světových univerzit a téma, které rozebírá ve své knize, je velmi podobné předmětu této práce.

Naopak za ne zcela vhodná považuji díla osob, které byly na zkoumaných událostech přímo zainteresovány, jelikož u nich hrozí relativně vyšší míra rizika, že se v nich pokusí ospravedlnovat své jednání argumentací, která ne zcela odpovídá skutečnému průběhu

událostí. Na druhou stranu však mohou přinášet dosud zcela neznámé poznatky. I přesto jsem se rozhodl používání těchto zdrojů omezit jen na minimální možnou míru, na případy, kdy nebude k dispozici žádný jiný zdroj.

Tento problém nemusí být tak závažný u zdrojů, jejichž autory jsou příslušníci ozbrojených sil USA. Ti naopak poskytují důležitý vhled do vojenské problematiky a mohou upozornit na podstatné detaily, které by ostatním autorům, kteří se ve svých dílech primárně nespécializují na vojenskou problematiku, mohly uniknout. Pro další minimalizaci rizika zaujatosti bude použita i literatura specializující se výhradně na vojenskou oblast.

Za zvlášť přínosné považuji dílo Andrew Lathama *Understanding of RMA*, které na rozdíl od jiných děl dobře zachycuje fenomén Revoluce ve vojenství jako celku. Nicméně u části z použité odborné vojenské literatury byl její vznik přímo či nepřímo financován z veřejných peněz USA. To v některých případech mohlo vyústit do situace, že dílčí aspekty mohly být potlačeny nebo upraveny tak, aby nevrhaly špatné světlo na zadavatele děl. Výsledkem může být příliš pozitivní vyznění vojenských operací USA. Podobný problém platí i u některých studií nevládních organizací, které jsou často vyhotovovány za účelem nikoliv objektivně analyzovat, ale prosadit určitý partikulární zájem. Proto zde platí pravidlo, které lze aplikovat na veškeré zdroje. Je jím nutnost konfrontace zdrojů a v případě jejich rozdílného vyznění nutnost následného kritické zhodnocení.

1. Aspekty vyslání ozbrojených sil USA ve studené válce

Základní determinantu v období studené války představovala bipolarita. Hlavní politickou strategií USA vůči hrozbě Sovětského svazu se stala teorie „dlouhodobého, trpělivého, ale důrazného zadržování ruských expanzivních tendencí“.³ Tento koncept, který se stal základním pravidlem po celé období studené války, znamenal zásadní odklon od předchozí zahraniční politiky v období míru směrem k větší angažovanosti. Jednou z příčin relativně častého nasazování ozbrojených sil Spojených států v období do roku 1973 byla existence teorie *domina*, která byla vypracována administrativou prezidenta Dwighta D. Eisenhowera. Předpokládala, že přeměna režimu na komunistický v jednom státě bude znamenat i pád všech nekomunistických sil v regionu.

V průběhu studené války měly ve vojenských doktrínách Spojených států dominantní postavení jaderné zbraně, které se staly základem zajištění národní bezpečnosti i bezpečnosti NATO před případnou invazí komunistických vojsk do západní Evropy. Původ této filosofie pramení ze slabosti evropských partnerů NATO, kteří, včetně vítězné Velké Británie, těsně po skončení druhé světové války nedisponovali takovou ekonomikou, která by dovolovala vynakládat rozsáhlé výdaje na konvenční ozbrojené síly. Jaderný monopol, kterým USA disponovaly do roku 1949 a na kterém byla založena doktrína meče a štítu, umožňoval vyvážit sovětskou konvenční převahu. Poté, co prezident Dwight D. Eisenhower odmítl dokument NSC-68, který počítal se zvýšením výdajů na konvenční ozbrojené síly, byla v roce 1954 přijata doktrína hromadné odvety, která předpokládala, „že v případě jakéhokoliv útoku na západní Evropu by Spojené státy okamžitě použily všechny dostupné jaderné zbraně k útoku na Sovětský svaz“.⁴

Výsledkem bylo relativně čtené nasazování ozbrojených sil USA v zahraničí, které se řídilo dodržováním teorie *domina* a *Rim land strategy*. Ta předpokládala vytvoření okruhu spojenců z pobřežních států Eurasie na základě bilaterálních smluv či prozápadně orientovaných multilaterálních organizací. Výsledkem byla vysoká angažovanost ozbrojených sil USA v těchto oblastech. Ve východní části Eurasie se jednalo o válku v Koreji, aktivní nasazení ozbrojených sil při krizi v tchajwanské úžině v roce 1958 či vzrůstající angažování se v Indočíně. Prezident Eisenhower však v praxi neuplatnil deklarovanou politiku

³ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1999. S. 67.

⁴ Hejtich, Jiří. *Americký letecký průzkum nad Sovětským svazem 1949-1960 a jeho dopad na mezinárodní vztahy*. Bakalářská práce. Praha: 2007. S. 18.

zatlačování,⁵ když se neodvážil narušit sféru vlivu SSSR při maďarském povstání v roce 1956.

V oblasti Blízkého a Středního východu tvořila základ tzv. Eisenhowera doktrína, která slibovala „hospodářskou i vojenskou pomoc zemím Středního východu, ohroženým komunistickou expanzí“.⁶ Tento závazek vyvrcholil intervencí 15 000 amerických vojáků do Libanonu v červenci 1958. Za sféru vlivu Spojené státy rovněž považovaly oblast Latinské Ameriky. Nejvýznamnější akce byla provedena v souvislosti s Kubánskou krizí v roce 1962, kdy ustanovení „karantény“ pomocí námořních sil v mezinárodních vodách znamenalo eskalaci napětí se Sovětským svazem až na hranici jaderné války. Proti vzrůstající hrozbě komunismu, jehož vláda by mohla vzejít z počínající občanské války, byla o tři roky později provedena intervence do Dominikánské republiky.

Jistý zlom v tomto uvažování byl spojen s válkou ve Vietnamu, když v roce 1961 prezident John F. Kennedy přijal doktrínu pružné odvety. Doktrína měla poskytnout „schopnosti efektivně odpovědět na jakékoliv úrovni sil, jaderných nebo konvenčních, na nepřátelskou výzvu“.⁷ V jejím důsledku došlo k rozvoji schopností konvenčních ozbrojených sil, které měly být schopny vést „dvě a půl války“. Na jejím základě byly na pomoc jihovietnamským ozbrojeným silám posíláni američtí instruktoři, jejichž aktivity následně vyústily v zatažení Spojených států do konfliktu.

1.1 Válka ve Vietnamu

Důvodem nasazení ve Vietnamu byla neexistence doktríny stanovující pravidla pro intervenci v kombinaci s bezmeznými závazky, které pod snahou plnit ideály svobody a demokracie vyhlásil ve své inaugurační řeči John F. Kennedy: „Zaplatíme jakoukoliv cenu, poneseme jakékoliv břemeno, setkáme se s jakýmkoliv strádáním, budeme podporovat jakéhokoliv spojence a čelit jakémukoliv nepříteli, abychom zajistili přežití a úspěch svobody“.⁸ Základním strategickým problémem zvyšující se americké angažovanosti ve Vietnamu bylo, že se jednalo o omezenou válku, jejímž cílem nemohlo být vítězství nad protivníkem, ale snaha zabránit jeho vítězství.

Důvodem byla obava z případného vstupu Čínské lidové republiky či Sovětského svazu do konfliktu, pokud by se USA ve větší míře angažovaly v severním Vietnamu.

⁵ *Roll Back Policy.*

⁶ Pečenka, Marek; Luňák Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie.* Praha: Libri, 1999. S. 133.

⁷ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 78.

⁸ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 78.

Za tímto rozhodnutím tedy opět stála snaha vyhnout se přímému vojenskému střetu velmocí. Výsledkem byla opotřebovávající válka. Zlomem celé války se stala ofenzíva Tet z ledna 1968, při které severovietnamská vojska pronikla do hloubi jihovietnamského území. Z vojenského hlediska se jednalo o rozhodné vítězství Američanů, kteří při relativně lehkých ztrátách ofenzívu v několika dnech odrazili. Ze strategického hlediska však představovala porážku, jelikož veřejné mínění v USA přesvědčila, že válku nelze v dohledné době ukončit vítězstvím. Liberální tisk se dokonce dožadoval stažení vojsk. Tento neúspěch rovněž radikálně otrásl americkou politickou scénou, když přiměl prezidenta Lindona B. Johnsona, aby neusiloval o znovuzvolení. Z vojenského hlediska je nutné zmínit, že zásluhu na neúspěchu měla rovněž neadekvátnost vybavení vyslaných jednotek, které neodpovídalo požadovanému nasazení. To bylo zapříčiněno předešlými strategickými doktrínami. Další omezení jejich efektivnosti bylo zapříčiněno striktními pravidly pro kontakt s nepřítelem.⁹

Nová administrativa prezidenta Richarda M. Nixona následně začala jednat o ukončení amerického angažmá a po roce 1969, „kdy bylo ve Vietnamu 540 000 mužů“¹⁰ a americká vojenská přítomnost dosáhla vrcholu, započala s jejich postupným stahováním. V přímém protikladu k tomuto trendu se vyvíjela angažovanost amerických leteckých sil, která rostla až do ukončení americké přítomnosti v lednu 1973. Jejich cílem měla být podpora jihovietnamských pozemních sil. Toto rozhodnutí představovalo kompromis mezi požadavky veřejnosti a vojenskými potřebami, jelikož při nasazení leteckých sil nedochází k tak početným ztrátám na životech. Na druhé straně dokázaly poskytovat efektivní podporu silám jižního Vietnamu. Rovněž sloužily jako nátlakový prostředek při diplomatických jednáních o stažení vojsk USA v Paříži.

Nejdelší válka v americké historii přinesla 48 000 mrtvých a více než 300 000 zraněných vojáků.¹¹ V širších souvislostech zapříčinila u veřejnosti vznik Vietnamského syndromu, který značí, že Spojené státy „nemají nikdy více vstupovat do vojenského konfliktu daleko od domova bez jasných, životaschopných politických cílů, podpory veřejnosti a vojenské ústupové strategie“^{12, 13}.

⁹ *Rules of engagement*. Dále ROE.

¹⁰ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: Lidové noviny, 2000. S. 719.

¹¹ Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War, Global Hegemon or Reluctant Sheriff*. London: Routledge, 2002. S. 9.

¹² *Exit strategy*.

¹³ Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War*, s. 10.

1.2 Nasazení ozbrojených sil po roce 1973

Válka ve Vietnamu znamenala významný předěl. Nezanedbatelný podíl na této skutečnosti má právě Vietnamský syndrom. Tento termín poprvé ve své řeči 18. srpna 1980 před Shromážděním veteránů zahraničních válek¹⁴ použil Ronald W. Reagan jako součást své předvolební kampaně. Užil ho jako příklad negativních aspektů způsobených předešlými administrativami, které by chtěl jako prezident eliminovat. Důležitým faktem, na který poukázal, byl nový rozměr vietnamské války: severovietnamská propaganda. „Znovu a znovu nám tvrdili, že jsme agresorem náchylným k imperialistickému dobývání. Měli plán. Vyhrát na poli propagandy tady v Americe, jelikož nemohli vyhrát na bitevním poli ve Vietnamu“.¹⁵

Síla Vietnamského syndromu¹⁶ se nejvíce projevila v pěti letech následujících po ukončení americké přítomnosti ve Vietnamu. V tomto období nedošlo k žádnému nasazení amerických ozbrojených sil, nikoliv však z důvodu, že by zde nebyla příležitost dalšího uplatnění teorie zadržování. Naopak, komunistické síly podporované Sovětským svazem byly velmi aktivní v tzv. „africkém rohu“ i ve státech Latinské Ameriky. O síle Vietnamského syndromu svědčí např. neschválení návrhu tehdejšího ministra zahraničí¹⁷ Henryho Kissingera, který v roce 1974 v reakci na sovětsko-kubánskou invazi do Angoly žádal vyslání pomoci pro opozici bojující vůči MPLA.¹⁸ „Kongres však v obavě z dalšího Vietnamu vládní návrh odmítl“.¹⁹ Nejzřetelnějším příkladem byla politika Spojených států vůči jihovietnamské vládě v roce 1975. Té byl v roce 1973 udělen příslib, že v případě napadení ze severu jí Spojené státy poskytnou pomoc, nicméně poté, co se to o dva roky později skutečně stalo, Spojené státy na tuto situaci nijak nereagovaly.

Vietnamský syndrom však nebyl jedinou změnou poloviny 70. let. Ze strategického pohledu měla velkou váhu změna strategie v podobě strategické dostatečnosti. Jejím základem byla doktrína vzájemně zaručeného zničení.²⁰ Tu obě supervelmoci de facto kodifikovaly v roce 1972, když podepsaly smlouvu SALT I²¹ a přidruženou smlouvu ABM,²²

¹⁴ *Veterans of Foreign Wars Convention.*

¹⁵ *Peace: Restoring the Margin of Safety.* <http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/8.18.80.html>
Staženo 18.2. 2009.

¹⁶ Ve smyslu, že by Spojené státy již nikdy neměly vstoupit do vojenského konfliktu, aniž by měly jasně stanovené politické cíle, veřejnou podporu a *exit strategy*.

¹⁷ *Secretary of State.*

¹⁸ Lidové hnutí za osvobození Angoly.

¹⁹ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989.* Praha: Libri, 2000. S. 512.

²⁰ *Mutual Assurance of Destruction*- dále MAD.

²¹ *Strategic Arms Limitation Talks* - Rozhovory o omezení strategických zbraní.

kteřá omezovala další nárůst jejich jaderných arzenálů a zakazovala vývoj protiraketových systémů. Konvenční síly USA měly být nyní schopny vést „jeden a půl války“, přičemž měla být posílena americká vojenská přítomnost v Evropě.²³

Kvůli existenci doktríny MAD byly Spojené státy nuceny přemýšlet, jakým způsobem zvítězit nad konvenčními silami Varšavské smlouvy bez použití jaderných zbraní. Tento doktrinální problém společně s nemožností zcela překonat Vietnamský syndrom vyústil v hledání nové koncepce ozbrojených sil a Revoluci ve vojenství, které se věnuje následující kapitola. Výsledkem byla Nixonova doktrína, která určila, že „Spojené státy už nikdy nebudou automaticky intervenovat proti z vnějšku podporovaným vzbouřencům“.²⁴ Základ doktríny tvořily tři podmínky: svépomoc, primární regionální odpovědnost a doplňková americká odpovědnost. První od místní vlády v případě napadení požaduje vytvoření „první linie obrany“,²⁵ druhá vzájemnou kooperaci států v regionu za účelem eliminace hrozby. Třetí zahrnuje princip, že Spojené státy budou zajišťovat pouze programy, které jsou nad možností daných zemí a že vojenská intervence bude uskutečněna „pouze při ohrožení životních amerických zájmů“.²⁶

Národní zájem, s ohledem na geografickou polohu blízko Perského zálivu, zcela jistě existoval v případě sovětské invaze do Afghánistánu, která v USA vzbuzovala obavy, že se jedná o začátek sovětské expanze s cílem získat přímý přístup k teplému moři. Reakcí bylo vyhlášení Carterovy doktríny, která znamenala, že „jakýkoliv pokus jakékoliv cizí síly získat kontrolu nad oblastí Perského zálivu bude považován za útok proti životním zájmům Spojených států amerických a takový útok bude odražen s použitím všech nutných prostředků včetně vojenské síly“.²⁷

Projevilo se zde nepsané pravidlo, které bylo dodržováno oběma supervelmocemi po celou dobu studené války. Byla jí snaha vyhnout se přímému střetu vojsk obou supervelmocí, který by velmi rychle mohl eskalovat do jaderného konfliktu. Toto pravidlo platilo i v případě korejské války, přestože se zde bojových akcí účastnili i sovětští vojáci. Tato účast, podobně jako ve Vietnamu, však neměla podobu masivní angažovanosti a navíc nebyla ze strany Sovětského svazu oficiálně přiznána. Stejnou taktiku nepřímé podpory uplatnily i Spojené státy v Afghánistánu. Vojenským poučením vyvozeným z americké

²² *Anti-Ballistic Missile.*

²³ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 80.

²⁴ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 81.

²⁵ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 81.

²⁶ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 81.

angažovanosti ve Vietnamu byla zkušenost, že ozbrojené síly se ukázaly být fakticky nezpůsobitelné pro boj v daných geografických a klimatických podmínkách. Proto byly tyto aspekty napříště brány v úvahu.

Z přehledu nasazení ozbrojených sil USA dle zprávy pro Kongres²⁸ z roku 1993 vyplývá, že v 80. letech pod vlivem Ronalda Reagana četnost nasazení opět začala stoupat. I přesto se v tomto období dají vysledovat odlišnosti. Ve většině vyslání se jednalo o malé jednotky, které přímo nezasahovaly do bojových operací. Jejich vyslání mělo omezenou dobu trvání. Pro většinu nasazení byly využity letecké či námořní jednotky, zejména v oblastech, které nepatřily do oblasti amerického životního národního zájmu. I přes množství krizí nebyl v tomto období veden ozbrojený konflikt s cílem dobýt nějaké území či porazit nepřítele v regulérním vojenském střetnutí ozbrojených sil dvou států.

Jako příklad této strategie může posloužit Libye, která jako stát sponzorující terorismus představovala jednoho z největších nepřátel USA v 80. letech. Na rozdíl od 50. a 60. let byla proti Libyi uplatněna celá řada asymetrických opatření. Zejména umístění amerických bojových letounů v sousedních státech, konkrétně Egyptě a Čadu, resp. na letadlových lodích ve Středozemním moři.²⁹ Z nich byl rovněž v roce 1986 podniknut letecký útok na Tripolis jako odplata za bombový útok na zábavný podnik v Berlíně,³⁰ při kterém zahynuli dva američtí vojáci. Cílem útoku bylo eliminovat Kaddáfího.

Poněkud jiný způsob nasazení byl použit v oblasti Latinské Ameriky, která byla respektovanou sférou vlivu USA. V Salvadoru byl od roku 1979 nasazen menší počet vojáků USA v roli vojenských poradců v situaci, kdy místní nekomunistická vláda José Napoleona Duarteho bojovala s nepravdělnými jednotkami. Tato situace se podobala Vietnamu v první polovině 60. let, nicméně, aby se předešlo podobnému vývoji, tak v souladu s Nixonovou doktrínou tito poradci „měli striktně zakázánu účast na ofenzivních bojových operacích“.³¹ V ostatních státech Latinské Ameriky, kde o moc rovněž usilovaly levicové skupiny, se Spojené státy omezily na nepřímou a neoficiální pomoc.

²⁷ *State of the Union Address 1980*. January 23, 1980.

<http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/speeches/su80jec.phtml> Staženo 3. 2. 2009.

²⁸ Collier, Ellen C.. *Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-1993*. Congressional Research Service: Report for Congress, October 7, 1993.

<http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-52:1>. Staženo 24. 2. 2009.

²⁹ Collier, Ellen C.. *Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-1993*.

³⁰ Klub La Belle.

³¹ Steward, Richard W.. *American Military History. Volume II. United States Army in the Global Era 1917-2003*. Washington D. C.: Centre for Military History, United States Army, 2005. S. 394.

První velká operace po vietnamské válce, ve které bylo užito pozemních sil, invaze na Grenadu z 25. října 1983, se odlišovala v jednom důležitém aspektu. Byli zde zadržováni američtí občané, což je jeden z nesilnějších argumentů pro nasazení ozbrojených sil. O tom svědčí i neúspěšný pokus o záchranu amerických rukojmí v Íránu v roce 1980. Díky této skutečnosti se invaze vůči režimu, který se dostal k moci nezákonnou cestou, setkal se širokou podporou veřejného mínění. Legálnost operace byla navíc podpořena nastolením práva a pořádku i „žádostí pěti členů Organizace východokaribských států“,³² kteří se vývojem v jednom z členských států cítili ohroženi.

Poslední nasazení ozbrojených sil na samém sklonku studené války, v prosinci 1989, představovala operace *Just Hope*, v rámci které Spojené státy provedly invazi do Panamy, aby zatkly generála Manuela Noriegu. Invaze nastala poté, co se sešlo několik důvodů, které by samy o sobě k jejímu zahájení nestačily. V Panamě byli zastřeleni čtyři američtí vojáci, Noriega odmítal uznat porážku ve volbách a navíc vyhlásil USA válku.

Oficiálním zdůvodněním invaze, která započala 20. prosince 1989, byla snaha: „ochránit americké životy a ochránit americké vlastnictví, [o] obnovení demokracie, zachovat integritu smluv o [panamském] průplavu a zatknout Noriegu.“³³ Z hlediska národních zájmů bylo nesmírně důležité zachovat neutralitu Panamského průplavu, jelikož nemožnost jeho použití by významně narušila globální *power projection* amerického námořnictva.

Existence Vietnamského syndromu a konceptu „čisté války“ v podobě vysoké citlivosti na vlastní ztráty se projevila při nasazení 1 200 příslušníků ozbrojených sil v Bejrútu v roce 1983, kteří v reakci na vraždění křesťanských milicí v palestinských uprchlických táborech měli chránit místní civilní obyvatelstvo. Poté, co 23. října 1983 na jejich kasárna zaútočil sebevražedný atentátník z hnutí Hizballáh a zabil 241 Američanů,³⁴ bylo reakcí USA stažení těchto sil z pevniny na válečná plavidla u pobřeží, evidentně ve snaze snížit jejich zranitelnost.

Reakcí na tuto událost byl vznik Weinbergerovy doktríny, která stanovovala základní podmínky nasazení sil v zahraničí. Ty tvořilo šest podmínek, které musí být splněny, přičemž byl zdůrazněn význam první z nich: že ozbrojené síly mají být vyslány pouze „v případě našeho životního národního zájmu“.³⁵ Druhou představovala zásada nevyslání sil, pokud ve

³² Collier, Ellen C.. *Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-1993*.

³³ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force. US Military Intervention in the Post-Cold War World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. S. 34.

³⁴ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států Amerických*, s. 743.

³⁵ Weinberger, Casper W.. *The Uses of Military Power*. November 28, 1984.

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/weinberger.html> Staženo 18. 2. 2009.

Spojených státech neexistovala ochota poskytnout jim „všechny zdroje potřebné ke splnění jejich úkolu“.³⁶ Třetí požadovala jasné definování vojenských a politických cílů a čtvrtá zdůrazňovala nutnost neustálého vyhodnocování a schopnost reagovat na změnu vývoje situace tak, aby byla zachována adekvátní síla vzhledem k jejich cílům. Pátá podmínka reflektovala nutnost podpory ze strany americké veřejnosti a Kongresu a šestá stanovila, že použití vojenské síly musí být až poslední možností řešení sporu.

Z výše nastíněného průběhu nasazení ozbrojených sil vyvozují, že po vietnamské válce se USA omezovaly jen na bojové operace vůči konvenčním ozbrojeným silám. V případě asymetrického způsobu boje byla uplatněna jen strategie nepřímé podpory. Navíc nasazení proběhlo v zemích, které byly podstatně slabší nejen než samotné Spojené státy, ale i ve srovnání se státy s podobným potenciálem, jaký měl Vietnamu. Přičemž potenciálem nebyla myšlena pouhá velikost a schopnosti jeho ozbrojených sil, ale i lidský potenciál a nerostné bohatství.

1.3 Shrnutí podmínek nasazení

Nastíněný vývoj v období studené války ukazuje, že pro nasazení ozbrojených sil bylo nutno splnit podmínky na třech úrovních. První úroveň představovala konstelace mezinárodního systému, respektive postavení dvou hlavních aktérů, Spojených států a Sovětského svazu v něm. Na této úrovni bylo rovněž důležité postavení státu, ve kterém k nasazení došlo, přičemž byly respektovány sféry vlivu.

Státy, ve kterých bylo provedeno nasazení ozbrojených sil, se dají charakterizovat několika proměnnými. Ve všech případech se jednalo o nasazení proti silám, které ohrožovaly demokratické či nekomunistické uspořádání. Takovéto aspekty se dají nalézt ve většině popsáných případů včetně intervence ve Vietnamu. Velmi často představovaly hrozbu pro ostatní státy, jako v případě Grenady, či byla ohrožena jejich schopnost spravovat vlastní území, jako v obou případech nasazení v Libanonu.

Druhou úroveň představuje pozice v samotných Spojených státech. Zde byl nejvýznamnější národní zájem, který byl propojen s geostrategií. Významný vliv měly i strategie vytvořené jednotlivými administrativami, přičemž je patrný trend k zpřesňování podmínek vyslání ozbrojených sil. Vzhledem k postavení prezidenta v politickém systému USA byl podstatný i jeho názor. V Libanonu v roce 1983 se ukázalo, že svůj vliv postupně získal i Kongres. Třetí úrovní jsou vojenské aspekty. Jmenovitě se jednalo o vhodnost terénu

³⁶ Weinberger, Casper W.. *The Uses of Military Power*.

pro přímé vojenské operace, schopnost efektivního nasazení na místě konfliktu, dále pak existenci relevantních prostředků pro daný politický cíl a sílu nepřítele.

2. Revoluce ve vojenství

Od 70. let Spojené státy vyvíjejí koncept Revoluce ve vojenství,³⁷ který je spojen s odklonem od pojetí války jako industrializovaného totálního válčení, které „bylo založeno na masové mobilizaci a masové produkci za účelem podpory masové destrukce“.³⁸ Výsledkem je úplná změna pojetí ozbrojených sil v oblasti technologie, doktríny a organizace. Cílem těchto změn byla nejen snaha snížit lidské ztráty při nasazení ozbrojených sil, ale rovněž vyvinout taktiku, která by umožnila silám NATO porazit početnější síly Varšavské smlouvy bez nutnosti nasazení jaderných zbraní.

2.1 Koncept „čisté války“

Příčinou těchto změn byla nejen snaha o získání vojenské převahy, ale i rovněž způsob reakce na společenské změny, které proběhly na Západě. Bližší zamyšlení nad těmito změnami nám poskytuje Christopher Coker, který upozorňuje na specifický způsob vedení válek v „západním“ civilizačním okruhu, přičemž ho zkoumá na příkladu Spojených států jako vojensky nejsilnějšího státu. Jeho základní tezí je, že v „postmoderním světě jsou západní společnosti více citlivé na riziko než kdy předtím“.³⁹ Tato neochota podstoupit riziko, zejména riziko ztrát na životech v přímé konfrontaci, je následně využívána jako největší slabina jinak technologicky vysoce vyspělého Západu, která v dlouhodobé perspektivě umožňuje odhodlanému nepříteli donutit Západ nebo konkrétněji Spojené státy ke stažení svých ozbrojených sil. Ty jsou sice schopné eliminovat protivníka, ale již ne efektivně stabilizovat post-konfliktní společnost.

Spojené státy mají i díky svému technologickému potenciálu ještě vyhraněnější stanovisko. To se netýká jen období po skončení studené války, ale jak Coker připomíná, cena života vojáka USA byla vysoká už za doby druhé světové války, jelikož generálové *US Army*⁴⁰ „nepovažovali vítězství v bitvě, za které zaplatili příliš vysokou cenu [v podobě ztrát na životech], za příliš cenné“.⁴¹ Tím se USA odlišovaly od všech hlavních válčících států.

³⁷ *Revolution in Military Affairs*- dále RMA.

³⁸ Latham, Andrew. *Understanding of RMA: Braudelian Insight into the Transformation of Warfare*. Geneva : Graduate Institute of International Studies, 1999. S. 18.

³⁹ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*. Oslo : Institutt for Forsvarsstudier, 2004. S. 8.

⁴⁰ Pozemní síly USA.

⁴¹ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*, s. 11.

Důraz na „čistou válku“ jasně ukazují i oficiální dokumenty Spojených států. Zpráva Kongresu z roku 1994 dokonce vznáší otázku, zda by americká veřejnost byla schopna přijmout vysokou míru ztrát v případě obrany národního zájmu a konstatuje, že „ve Spojených státech je současná tolerance pro vojenské ztráty nízká“.⁴² Rovněž strategická koncepce *Joint Vision 2010*, přijatá v roce 1996, předpokládá, že při budoucích nasazeních bude americká veřejnost očekávat, že ozbrojené síly „budou účinnější v ochraně životů a zdrojů při úspěšném splnění mise“,⁴³ což zahrnuje i přísné hodnocení způsobených *collateral damage*,⁴⁴ rizik a vojenských výdajů.⁴⁵

2.2 Vývoj Revoluce ve vojenství

Použití moderních technologií pro vojenské účely má ve vojenském myšlení USA dlouhou tradici. Začíná již za dob války Severu proti Jihu, kdy se součástí vojenského uvažování stalo využití tehdy moderních vojenských technologií např. telegrafu. Technologické inovace nalezneme i za druhé světové války, kdy Prezident Franklin D. Roosevelt ve svých „hovorech u krbu“ vyzýval k tomu, aby se ze Spojených států stal „arzenál demokracie“, přičemž v rámci vojenského výzkumu bylo dosaženo mnoha inovací, od bazuky a rozvoje neřízených raket k různému použití až po projekt *Manhattan*.

Proto i poté, co vznikl Vietnamský syndrom, se jako přirozené jevilo ještě více zdokonalit technologii, která by snížila riziko ztrát na životech. Výsledkem byl odklon od tradiční koncepce ozbrojených sil založených na rekrutském systému směrem k profesionálnímu pojetí ozbrojených sil, které se v polovině 70. let zmenšily o 50%⁴⁶ a které v boji směřují k „informační revoluci a k logice přesného ničení“.⁴⁷ Koncept profesionalizace nejen umožnil obnovení podpory veřejnosti ozbrojeným silám, ale rovněž dosažení vyšší kvalifikace jednotlivých vojáků, která byla jednou z nezbytných podmínek pro efektivní používání vysoce sofistikovaných zařízení a dosažení lepší koordinace na bojišti.

⁴² Sloan Stanley R.. *The United States and the Use of Force in the Post-Cold War World: Toward Self-Deterrence?* Congressional Research Service: Report for Congress 94-581, July 20, 1994. S. 26. <http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-105:1> Staženo 6.3. 2009.

⁴³ *Joint Vision 2010*. Washington D.C. 1996. S. 8.

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/jv2010.pdf> Staženo 4. 10. 2008.

⁴⁴ Nezamýšlené škody způsobené bojovou činností.

⁴⁵ *Joint Vision 2010*, s. 8.

⁴⁶ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 80.

⁴⁷ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 18.

2.2.1 Technologický pokrok

RMA se dá rozdělit na dvě základní části. První tvoří pokrok v technologiích, druhou navazující změny v taktice a organizaci vojsk. Nejvýznamnější potenciál pro technologický pokrok poskytovala informační revoluce, jejíž vojenská verze přes mezistupeň v podobě C³I⁴⁸ nabyla podoby C⁴ISR.⁴⁹ Cílem je „dosáhnout totální převahy v oblasti informací“,⁵⁰ která by vlastním velitelům poskytla dokonalý informační přehled o situaci na bojišti a umožnila jim lepší schopnost řízení bojové činnosti pomocí ofenzivního informačního vedení boje,⁵¹ a na druhé straně znemožnila podobné vedení boje protivníkovi. Nedílnou součástí tohoto konceptu je i defenzivní vedení boje, které slouží k zabezpečení vlastních elektronických systémů před útoky protivníka.

K těmto systémům patří soustava průzkumných družic, letounů včasné výstrahy AWACS⁵² pro sledování vzdušného prostoru, obdobný radar pro vzdušné sledování pohybu na zemi JSTAR či *Tactical Digital Information Link*, který tvoří jeden z pilířů C⁴ISR a který je „používán k výměně informací téměř v reálném čase“⁵³ mezi jednotkami z různých složek a jednotkami NATO.

Druhým technologickým aspektem RMA je zvýšení ničivosti zbraňových systémů, což je umožněno zejména rozvojem mikroelektroniky. Primárně již nejde jen o zvyšování samotné ničivé síly jednotlivých zbraní, ale i o zvyšování jejich přesnosti, tedy o „schopnost lokalizovat stacionární a mobilní cíle, zaútočit na ně s vysokým stupněm spolehlivosti“,⁵⁴ což do tehdejší doby nebylo absolutní prioritou. To vše při zachování požadavku na „minimalizaci vedlejších škod,⁵⁵ zásahů vlastních jednotek a nepřátelských protiútoků“,⁵⁶ což opět ukazuje na důraz ohledně ochrany životů jak civilistů, tak vlastních ozbrojených sil.

Typickými zbraňovými systémy, které vzešly z této části RMA, jsou střely s plochou dráhou letu⁵⁷ nebo nové systémy navádění a zaměřování na bázi laseru, infračerveného

⁴⁸ *Command, Control, Communication and Intelligence.*

⁴⁹ *Command, Control, Communication, Computerization, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance.*

⁵⁰ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století.* Praha: Avis, 2006. S. 275.

⁵¹ *Information Warfare.*

⁵² *Airborne Warning and Control System.*

⁵³ Tadil, J. *Introduction to Tactical Digital Information Link J and Quick Reference Guide.* Air Land Sea Application centre, 2000. S.12.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/6-24-8/tadilj.pdf> Staženo 26.2. 2009.

⁵⁴ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 32.

⁵⁵ *Collateral damage.*

⁵⁶ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 32.

⁵⁷ *Cruise missiles.* Někdy se užívá český překlad křížující střely.

vyzařování⁵⁸ či GPS.⁵⁹ Tyto systémy jsou užívány nejen pro navedení bomb a raket na cíl, ale i pro konstrukci zaměřovacích systémů pro obrněnou bojovou techniku.

Třetím technologickým aspektem je zlepšení viditelnosti,⁶⁰ tedy schopnosti pozorovat aktuální situaci na bojišti. Ta je úzce propojena s předchozími dvěma částmi, když využívá všech jejich výhod k získání schopnosti „pozorovat přátelské a nepřátelské pozice a aktivity“.⁶¹ Nicméně i schopnosti potenciálních protivníků v oblasti viditelnosti se zvyšovaly. Zejména protivzdušná obrana včetně radarového pokrytí dosáhla velmi vysoké úrovně. Reakcí byl zcela nový přístup ke konstrukci bojových letounů, který kladl důraz na snížení radarové odrazové plochy letounu.⁶² Výsledkem byla technologie stealth, která postupně nalézala uplatnění i v dalších oblastech vojenství, např. při konstrukci nových plavidel námořnictva.

Poslední oblastí je schopnost pružně reagovat na nejnovější vývoj na bojišti. Ta je závislá zejména na schopnosti v odpovídající rychlosti třídit a vyhodnocovat informace a vydat potřebné rozkazy daným jednotkám, což je zajištěno pomocí rychlého a zabezpečeného satelitního spojení. Výsledkem je zrychlení průběhu cyklu „pozorování, orientace, rozhodnutí, akce“,⁶³ což umožňuje intenzifikaci jednotlivých bojových operací i celé vojenské kampaně. Její zkrácení zvyšuje pravděpodobnost možnosti vyslání ozbrojených sil, jelikož přispívá ke zvýšení pravděpodobnosti realizace rychlého a rozhodného vítězství, který je podle konceptu „čisté války“ jednou z cest snížení celkových ztrát.

2.2.2 Taktika a organizace ozbrojených sil

Samotné technologické změny by nedokázaly vytvořit RMA. Lze najít ozbrojené síly, které disponují vybavením, které je v dílčích technologických aspektech modernější či účinnější v konkrétní taktické situaci. Avšak i v historii lze nalézt mnoho příkladů, kdy byla technologicky vyspělá armáda poražena na první pohled slabším protivníkem, který však uplatnil lepší taktiku a organizaci.

RMA přinesla skutečný průlom v pojetí války až tehdy, když byly nové možnosti, které tyto technologie nabízejí, zapracovány do nových taktických a strategických postupů a nové organizace vojsk. Doktrinální změny v americké koncepci válčení se soustředily

⁵⁸ *Infra Red- IR.*

⁵⁹ *Global Position System.* Systém satelitního určování polohy vyvinutý primárně pro potřeby ozbrojených sil USA, přičemž část jeho kapacit byla uvolněna i pro civilní využití.

⁶⁰ *Visibility.*

⁶¹ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 34.

⁶² *Radar Cross Section- RCS.*

především na využití potenciálu informační revoluce, ze které vzešla doktrína *Information warfare*,⁶⁴ která se stala novým bojištěm. Skládá se z *Command and Control*, shromažďování informací a elektronického boje. Změna spočívala v úsilí dosáhnout „informační převahy na taktické, operační a strategické úrovni“.⁶⁵

Dopadem RMA na vlastní postup jednotek v poli byl odklon od tradiční frontové taktiky k nelineárnímu válčení. Jeho základem jsou „vysoce intenzivní bojové operace směřující simultánně proti klíčovým taktickým, operačním a strategickým cílům“,⁶⁶ tzv. bodům zranitelnosti,⁶⁷ které jsou umístěny v hloubi nepřátelského území. Jsou definovány jako cíle, jejichž zničení bude mít větší efekt než použití stejné síly v jakémkoliv jiném místě. Autor koncepce, plukovník letectva⁶⁸ John A. Warden, rozdělil nepřátelské uskupení na pět základních komponentů, které jsou uspořádány do soustředných kruhů, z nichž každý má svůj bod nebo body zranitelnosti. Pokud je bod „zničen nebo neutralizován, ustane efektivní fungování daného okruhu“.⁶⁹ V centru soustředných kruhů se nalézá politické a vojenské vedení, jehož eliminace má nejvýznamnější dopad na celkové schopnosti nepřítele. Druhý kruh tvoří základní součásti válečné ekonomiky, např. petrochemický a vojenský průmysl. Třetí kruh je tvořen infrastrukturou včetně elektrické a dopravní sítě. Populace nepřítele je součástí čtvrtého kruhu a až v posledním, pátém kruhu se nalézají ozbrojené síly nepřítele, které byly obvyklým cílem vojenských operací v minulosti.

Použití vysoce přesných a efektivních zbraňových systémů umožňuje s nižším počtem jednotek dosáhnout stejně efektivního výsledku. Tato skutečnost v sobě ukrývá celou řadu výhod. Především poskytuje vysokou flexibilitu, která je dána nižšími nároky na logistiku při přepravě sil do oblasti nasazení. To umožňuje tento přesun provést rychleji a s nižší pravděpodobností, že nepřítel tyto jednotky objeví. Nepřítel rovněž disponuje kratším časem pro zavedení protiopatření. Navíc snížené nároky na logistiku, jednu z nejzranitelnějších složek ozbrojených sil, snižují šance nepřítele na její napadení. Druhou výhodou je schopnost hloubkových průniků, které v praxi umožňují zaútočit kdekoliv na bojišti, tedy i na klíčové body zranitelnosti, které se téměř vždy skrývají v hloubi území nepřítele. V neposlední řadě se opět jedná o strategii, která je v souladu s ochranou životů vlastních vojáků, jelikož ke

⁶³ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 37.

⁶⁴ Informační válka.

⁶⁵ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 38.

⁶⁶ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 38.

⁶⁷ *Centers of Gravity*.

⁶⁸ *Colonel (Col.) of U.S. Air Force*.

⁶⁹ Warden, John A.; Šuta, Josef. *Kdo zvítězil v Zálivu? Teorie a praxe letecké války*. Olomouc: Votobia, 1998. S. 19.

splnění daného úkolu je jich zapotřebí méně, než při použití standardní frontové taktiky. Tyto skutečnosti usnadňují konečný cíl strategie, kterým je „co nejrychlejší možné a simultánní zničení nepřátelské obrany“.⁷⁰ Jedná se o významný odklon od logiky opotřebovací války, která byla použita v obou světových válkách i ve válce ve Vietnamu.

Po organizační stránce RMA přinesla odklon od tradiční hierarchické struktury velení v boji. Hierarchicky uspořádaná struktura byla vynucena zejména skutečností, že se bojové akce odehrávaly „v podmínkách omezené viditelnosti“.⁷¹ K přijetí relevantních kroků bylo nutné vyžádat si relevantní rozkazy od vyšších míst, které měly dostatečný přehled o situaci na bojišti. Tento proces včetně rozhodovacího cyklu vyžadoval určitý čas.

Před RMA byly řešením předem naplánované operace, které však trpěly jistou mírou těžkopádnosti. S příchodem RMA, zejména pokrokem v oblasti C⁴ISR, došlo ke zlepšení komunikace a schopnosti předávat data i na nižší operační úrovni. To umožnilo přímou komunikaci mezi jednotlivými bojovými jednotkami na stejné úrovni a tím se eliminovala nutnost žádat o asistenci přes velení, což v důsledku vyústilo v rychlejší koordinaci a tím pádem i vyšší efektivnost nasazených sil. S RMA se rovněž objevil trend odklonu od „velkých, rigidních a funkčně specializovaných jednotek směrem k více pohyblivým, funkčně integrovaným silám, které jsou přizpůsobeny konkrétní misi“.⁷² V 80. letech byl tento trend tlumen existencí bipolárního světa, ve kterém se ještě nedal zcela vyloučit klasický střet masivních rozměrů, po jeho zániku se však začal prosazovat v mnohem větší míře.

Posledním aspektem, který byl nutný k dosažení vysoce efektivního bojového nasazení, bylo odstranění rivality mezi jednotlivými složkami ozbrojených sil Spojených států, které se projevovalo jak ve Vietnamu, tak i v operacích první poloviny 80. let. Tomu napomohla reforma uspořádání ministerstva obrany⁷³ v roce 1986, zakotvená v Goldwater-Nicholsonově zákonu,⁷⁴ který poskytoval větší pravomoci předsedovi Sboru náčelníků štábu⁷⁵ a bojovým velitelům.⁷⁶ Tím zvýšil koherentnost ozbrojených sil jako celku.

2.2.3 Výsledný koncept

Cílem RMA je dosažení *full spectral dominance*, tedy „dosažení synergie ve čtyřech nových operačních konceptech: [v] převaze v manévru, přesném nasazení vojsk, cíleném

⁷⁰ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 38.

⁷¹ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 41.

⁷² Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 43.

⁷³ *Secretary of Defense*.

⁷⁴ *Goldwater-Nichols Act*.

⁷⁵ *Chairman of the Joint Chiefs of Staff*.

nasazení logistické síly a všestranné ochraně vlastních vojsk“.⁷⁷ Ta má za cíl snížit míru rizika úmrtí nasazených jednotek. Bojové operace jsou následně charakterizovány „pohyblivými silami, které budou schopné velmi intenzivních nelineárních bojových operací a přesných střetnutí na velkou vzdálenost“.⁷⁸ Koncept RMA integruje jednotlivé složky. To vše je doprovázeno *power projection*, tedy „schopností používat zdroje na velké vzdálenosti v dostatečné míře pro překonání odporu, který je generován tím [protivníkem], který je blíže oblasti konfliktu“.⁷⁹

Výsledkem je schopnost dominovat bojišti, na kterém je masivnost palebné síly nahrazena její přesností. Důsledkem je vyšší účinnost nasazených sil, která na nepřátelské síly má i významný psychologický efekt. Ten může přispět k jejich demoralizaci a z toho vyplývajícího zkrácení vojenského tažení. Důsledkem je opět nižší riziko ztrát na životech pro nasazené jednotky i civilní obyvatelstvo.

⁷⁶ Steward, Richard W.. *American Military History*, s. 402.

⁷⁷ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 277.

⁷⁸ Latham, Andrew. *Understanding of RMA*, s. 46.

⁷⁹ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 11.

3. Obecné trendy ve vytyčených oblastech ve zkoumaném období

Období 90. let se vyznačovalo výraznou změnou mezinárodního prostředí v podobě ukončení bipolárního systému. Jeho zánik však nebyl jednorázovou událostí, ale spíše procesem, který se vyznačoval dvěma stupni. Prvním bylo ukončení vlády promoskevských politických stran v jednotlivých státech podřízených Moskvě. Ty ztratily monopol moci nejpozději do konce roku 1989. Druhým byla desintegrace moci v samotném centru východního bloku, v Sovětském svazu, který rovněž tvořil jeden z pólů bipolárního uspořádání za studené války. Sovětský svaz přesto představoval až do konce své existence výraznou vojenskou sílu a stále disponoval právem veta v Radě bezpečnosti OSN, i když se sám v roce 1991 zmítal v turbulencích.

V Evropě se předpokládá, že studená válka skončila s pádem Berlínské zdi v listopadu 1989. Problémem je, že Evropa byla v bipolárním mezinárodním systému pouze objektem, nikoliv subjektem mezinárodní politiky. Pád Berlínské zdi, symbolu studené války, nepochybně byl prvním hmatatelným důkazem změny. Ze systémového hlediska však ještě nešlo o zásadní změnu, jelikož zde stále existovala druhá supervelmoc. Ta byla stále založena na komunistické ideologii a stála v čele vojenského bloku, jehož oficiální doktrína ještě považovala NATO a Spojené státy za nepřítel. Rovněž k opětovnému sjednocení Německa, jehož rozdělení bylo jedním z důsledků studené války, došlo až 3. října 1990.

Z vojenského hlediska představovaly konec studené války dvě události. První bylo úspěšné zakončení vyjednávání mezi oběma supervelmocemi v podobě Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v prosinci 1990. Druhou byla změna strategické koncepce NATO na summitu v Londýně v roce 1991. Ta spočívala v přehodnocení použití jaderných zbraní, které „byly nejvýznamnější determinantou studené války“,⁸⁰ společně s opuštěním definice Sovětského svazu jako hlavního nepřítel.

Ze strategického vojenského hlediska byl již dopad těchto událostí pro USA větší než samotný pád Berlínské zdi, jelikož již bylo jisté, že nehrozí vojenské intervence Varšavské smlouvy, která zanikla na základě podpisu dohod v Praze v létě 1991, do států západní Evropy. V samotných Spojených státech, které byly jedním z pólů studenovělečného mezinárodního systému, je za konec studené války často považován až rozpad Sovětského svazu z 25. prosince 1991.

⁸⁰ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 55.

3.1 Základní rámec teorie MV

Z předešlé kapitoly vyplývá, že mezinárodní uspořádání a postavení států, ve kterých proběhlo nasazení ozbrojených sil Spojených států, v něm představovalo asi nejzásadnější podmínku pro vyslání ozbrojených sil v období studené války. Proto je nezbytné reflektovat změny, které proběhly na přelomu 80. a 90. let. Problémem je, že v rámci mezinárodních vztahů existuje několik škol a nepřeborné množství jednotlivých teorií, které si často navzájem odporují. Ani jedna z nich není schopná postihnout komplexnost problému. Přesto považují za nutné pokusit se o nastavení teoretického rámce, který by dokázal reflektovat změny mezinárodního světového uspořádání.

Takový rámec nabízí systémová teorie Mortona Kaplana. Její hlavní výhodou je schopnost teoreticky uchopit uspořádání za studené války a nabídnout teoretické alternativy změny tohoto systému. Systémová teorie definuje šest možných uspořádání systému, přičemž „každý systém je definován šesti proměnnými“.⁸¹ Pro období studené války zavádí pojem volný bipolární systém, který „je charakterizován přítomností dvou hlavních bloků, vedoucím národním aktérem v každém z bloků, nezúčastněnými aktéry a univerzálním aktérem“.⁸² Koncept volného bipolarismu umožňuje velmi dobře rozlišit mezinárodní podmínky pro vyslání ozbrojených sil USA v období studené války.

Kaplan nabízí čtyři alternativní mezinárodní systémy, ve které se volný bipolarismus může změnit. Asi nejlépe změnám, které se udály v rozmezí let 1989-1991, odpovídá hierarchický systém. Ten může vzniknout jako „výsledek úspěšné expanze jednoho z bloků“.⁸³ Nicméně shoda není zcela přesná, jelikož současný systém se příliš nepodobá „vnitrostátnímu systému globálního státu“,⁸⁴ i přesto, že jsou zde patrné jisté tendence tímto směrem. Především jde o rozšíření tržní ekonomiky a o oslabení suverenity podle doktríny humanitární intervence. Nicméně její praktické uplatnění bylo spojeno s velkými kontroverzemi, které ukazují na úsilí států zachovat si svou suverenitu. Rovněž OSN je stále postavena na respektování suverenity, i když po skončení studené války došlo k nárůstu počtu akcí na základě mandátu Rady bezpečnosti OSN, které jsou vykonávány zejména regionálními organizacemi. Nicméně Rada bezpečnosti je stále postavena na principu, že jejích pět stálých členů disponuje právem veta.

⁸¹ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. S. 91.

⁸² Kaplan, Morton A.. *System and Process in International Politics*. New York: J. Wiley, 1957. S. 39.

⁸³ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 93.

⁸⁴ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 93.

Za nejvlivnější směr teorie mezinárodních vztahů je v současné době považován realismus, resp. jeho novější forma neorealismus. Stejně jako Kaplan, který „používá moc jako základ pro své systémové modely“,⁸⁵ je moc, tedy schopnost přesvědčit druhého aktéra dělat něco, co by sám jinak neudělal, základním pojmem realismu. Ten dále předpokládá anarchii mezi státy, které jsou základní jednotkou mezinárodního uspořádání. Státy mají své národní zájmy, které jsou univerzálně platné a jejichž „konkrétní formulace závisí na okolnostech“.⁸⁶ Ve své práci akceptuji, že základním národním zájmem státu, který je nadřazen všem ostatním, je zajištění vlastní bezpečnosti. Z realistické školy rovněž přejímám důležitost vojenských kapacit, které jsou jedním ze zkoumaných aspektů pro vyslání ozbrojených sil.

Realismus má však i své slabiny. Pro tuto práci je nejdůležitější, že pomíjí či minimalizuje „význam idejí či norem“⁸⁷ či mezinárodního práva, což jsou elementy, které ve zkoumaném období hrají významnou roli, zejména v případě administrativy Billa Clintona. Dalším důvodem propojení s liberálními aspekty je skutečnost, že samotný koncept „čisté války“ rovněž vychází z liberální tradice, když zohledňuje morální hodnoty při vedení války. Proto, i když bude má práce vycházet z realistické školy mezinárodních vztahů, budou do zkoumaných aspektů zahrnuty i aspekty odpovídající spíše (neo)liberálnímu přístupu.

Z realismu bude převzato relativní postavení jednotlivých aktérů, tedy Spojených států a aktéra, proti kterému jsou vyslány ozbrojené síly USA. Ten bude hodnocen dle hrozby, kterou představuje pro ostatní státy mezinárodního společenství, jeho schopnosti spravovat své území, resp. zajistit základní podmínky života pro své obyvatelstvo. Posledním aspektem bude zkoumání postoje dalších relevantních aktérů, zejména států. Z liberálních hledisek bude hodnocena legitimita režimu, resp. míra jeho demokratičnosti a postoj OSN popř. dalších mezinárodních organizací k aktérovi, daný uvalením sankcí na tohoto aktéra.

3.2 Charakteristika způsobů použití ozbrojených sil po skončení studené války

Období po skončení studené války je charakterizováno omezeným rozsahem použití ozbrojených sil, což naznačuje zlepšení globální bezpečnostní situace. Pro demonstraci tohoto jevu použiji klasifikaci užitou v knize *American National Security*.⁸⁸ Ve sledovaném období nenajdeme použití sil, které by znamenalo globální konflikt nebo jeho hrozbu, alespoň podle

⁸⁵ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 5.

⁸⁶ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 58.

⁸⁷ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 70.

⁸⁸ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 37-46.

studenoválečné optiky. Ta za nejnebezpečnější považuje intenzivní celosvětový konflikt. Tím je myšleno *odstrašení*, zejména jaderné, používané po celé období studené války či dokonce alternativa kubánské raketové krize. Nenačteme zde *jadernou* ani *všeobecnou konvenční válku*. Z toho vyplývá, že veškeré použití ozbrojených sil bylo limitováno a to jak územím, na kterém se konflikt vedl, tak způsobem nasazených prostředků. Většina mnou zkoumaných případů, konkrétně nasazení v Iráku, Bosně a Hercegovině a Kosovu spadá do kategorie *omezené války*. Nasazení v Somálsku a reakce na teroristické útoky z roku 1998 se dají zařadit do kategorie *guerillového boje a nekonvenční války*. Poslední kategorií je použití vojenských sil za účelem *politického vyjednávání*.

3.3 Hlavní bezpečnostní hrozby v 90. letech

Radikální zvýšení bezpečnosti v podobě eliminace jaderného konfliktu mezi Spojenými státy a SSSR resp. Ruskem nutně neznamenalo vyšší bezpečnost ve všech oblastech a pro všechny aktéry. Naopak se ukázalo, že toto soupeření „mělo pro některé regiony či státy omezený stabilizační účinek“.⁸⁹ Jako zcela chybné se ukázaly Fukuyamovi teze o konci historie, založené na předpokladu eliminace komunismu jako posledního alternativního systému k demokracii a tržní ekonomice. Důvodem bylo, že se objevila celá řada dalších bezpečnostních hrozeb, které byly značně rozmanité. Některé z nich, např. hrozby spojené s přechodem bývalého východního bloku k tržní ekonomice, byly přímým důsledkem zásadní změny.

Většina z hrozeb, možná až na fenomén zhrouceného státu, existovala i v období před rokem 1989, byla však tehdejšími událostmi potlačena. Jejich společným rysem bylo, že se nejednalo o hrozby, které by měly tak fatální následky jako globální jaderná válka. Objevily se však v nové formě a mnohdy ve zvýšené intenzitě, zejména v oblastech, pro které ukončení studené války znamenalo radikální změnu postavení. Změna bezpečnostního prostředí po skončení studené války byla patrná i na proměně klasifikace hrozeb v Národní bezpečnostní strategii Spojených států. Zatímco do roku 1991 byl ještě uplatňován regionální přístup členění, v pozdějších dokumentech bylo členění tématické, které reflektovalo i nestátní aktéry.

Ve světě po skončení studené války již nadále není hlavní dělicí plochou ideologická rovina ve smyslu soupeření mezi Východem a Západem, ale různé druhy nacionalismu. Ten

⁸⁹ Cordesman, Anthony H.. *Beyond Bosnia: The Need for Realism in Using American Military Force*. Center for Strategic and International Studies, 1996. S. 2.

tvoří velký potenciál pro etno-politické konflikty, jelikož „méně než 10% ze současných 170-ti států světa⁹⁰ je etnicky homogenních. Jen v polovině [ze všech států] tvoří jedno etnikum více jak 75 % populace“.⁹¹ Dělicí linie mohou tvořit kulturní, náboženské, etnické, rasové či jazykové rozdíly.

Tato hrozba, která patří do státo-centrických hrozeb, se týkala především světových periferií v rozvíjejícím se světě. Na Balkáně, Kavkazu a v Africe, se opět rozhořely konflikty, které byly v období studené války „zmraženy“. Změny v mezinárodním systému společně se zhoršením ekonomické situace, oslabením původních režimů a vysokou dostupností zbraní vedly ke konfliktům, které se vyznačovaly vysokou brutalitou a vysokým podílem obětí z řad civilního obyvatelstva. Jejich důsledkem byly vlny uprchlíků, které ohrožovaly stabilitu daných regionů.

Jako velmi aktuální se jevila hrozba vyplývající ze snah o šíření zbraní hromadného ničení, zejména zbraní jaderných, a prostředků pro jejich doručení. Zde se primárně jednalo o vývoj balistických raket. V praxi šlo o „zdaleka největší hrozbu“,⁹² která byla schopna přímo vojensky ohrozit vlastní území Spojených států. Tato hrozba byla zmíněna již ve strategii z roku 1990 a je přítomna ve všech aktualizacích tohoto dokumentu ve sledovaném období. Přičemž se může jednat o hrozbu státo-centrickou, pokud o získání těchto zbraní usiluje některý ze zlotřilých států,⁹³ nebo o hrozbu nadnárodní, v případě, že by nabyvatelem byl organizovaný zločin či teroristické organizace. Charakteristickým jevem byl pokles národního terorismu motivovaného levicovou nebo pravicovou ideologií. Naopak pokračovaly aktivity islámského terorismu, jehož primárním cílem byly Spojené státy. To bylo spojeno s „politizací Islámu, která tvoří vzrůstající hrozbu“.⁹⁴

Ze zmíněného výčtu rovněž vyplývá, že se jednalo o hrozby značně rozmanitého charakteru. Ještě podstatnější bylo, že k eliminaci rizik vyplývajících z těchto hrozeb nepostačovala pouze vojenská síla, nýbrž bylo zapotřebí komplexnějšího přístupu zahrnujícího rovněž ekonomickou pomoc a asistenci při transformaci státního aparátu.

<http://www.csis.org/media/isis/pubs/960221beyondbosnia.pdf>. Staženo 8.2. 2009.

⁹⁰ Dnes je členem OSN celkem 192 států.

⁹¹ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 20.

⁹² *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990, s. 17.

http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/national_security_strategy_90.pdf Staženo 29.5. 2008.

⁹³ *Rogue states*. Ačkoliv je termín znám zejména ve spojení s administrativou George W. Bushe, byl používán již předešlou Clintonovou administrativou.

⁹⁴ Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World. New Challenges and New Responses*. New York: Norton, 1994. S. 53.

3.4 Základní charakteristiky hlavních aktérů mezinárodního systému

Cílem následující sekce je nastínění obecného vývoje hlavních aktérů mezinárodního systému, za které budu pro účely této práce považovat stálé členy Rady bezpečnosti OSN. V potaz bude brána i Evropská unie, která v 90. letech usilovala alespoň o částečné získání pozice důležitého světového aktéra. Po ukončení studené války došlo k částečné změně váhy hodnotících kritérií. Nejvýznamnějším z nich byl relativní pokles významu vojenské síly ve prospěch ekonomické prosperity. Vojenská síla však nadále zůstala důležitým atributem velmocenské pozice. To se dá dokázat na příkladu Ruska, jehož ekonomika během zkoumaného období prošla hlubokou recesí. Přesto nikdy neztratilo pozici velmoci. Hlavní příčinou tohoto stavu bylo, že i přes problémy si Rusko uchovávalo značný potenciál v oblasti jaderných zbraní a strategických nosičů, který byl nadále zdrojem exkluzivního jednání se Spojenými státy v podobě bilaterální smlouvy START.

Základním aspektem, který je nutno zkoumat, je dopad rozpadu bipolárního světa na pozici Spojených států ve světě. Ta byla zcela unikátní nejen vůči ostatním aktérům, ale obtížně by nacházela paralelu i v historii. Proto se domnívám, že ve zkoumaném období je nejlepší charakteristikou postavení USA v mezinárodním systému pozice blízká hegemonii. Zajímavou skutečností je, že Spojené státy tuto pozici získávají skrz různé teorie mezinárodních vztahů, nikoliv jen podle systémové teorie Mortona Kaplana.

Klíčovou charakteristikou podle neorealisty Roberta Gilpina je, že hegemon poskytuje „veřejné statky, které by jinak chyběly, např. mezinárodní bezpečnost“.⁹⁵ Za veřejný statek můžeme považovat zajištění bezpečnosti námořních tras a svobody moří, které ve zkoumaném období bylo prováděno americkým námořnictvem. Hegemon rovněž poskytuje stabilitu a „vytváří normy a společné instituce, které umožňují obecný rozvoj mezinárodního řádu“.⁹⁶

Jiný pohled na hegemonii poskytuje neoliberalista Robert Keohane, který ve své funkční teorii režimů rovněž přijímá základní východiska neorealismu.⁹⁷ Jako jeden z možných způsobů vzniku těchto režimů udává, že „hegemon ostatním předepíše pravidla a dbá na jejich dodržování“.⁹⁸ Základní pravidla mezinárodního uspořádání po skončení studené

⁹⁵ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 149.

⁹⁶ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 149.

⁹⁷ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 78.

⁹⁸ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 79.

války byla nadále vymezována Chartou OSN, přičemž její principy byly nastaveny na základě myšlenek amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta.

O vůdčí roli Spojených států ve stanovování pravidel svědčí např. doktrína humanitární intervence, která byla prosazována Clintonovou administrativou a tvořila teoretický základ pro ospravedlnění vojenského zásahu v Kosovu. Je založena na limitované suverenitě, což odpovídá Gilpinově definici, že přítomnost hegemonu znamená jen „částečnou hierarchizaci mezinárodního řádu“.⁹⁹ Rovněž dodává, že suverenita států je „hegemonem omezena, nikoliv však zrušena“,¹⁰⁰ což přesně odpovídá doktríně humanitární intervence. Je však nutné zdůraznit, že Spojené státy v období po roce 1989 své ozbrojené síly nevyslaly pokaždé, když byly splněny podmínky podle doktríny humanitární intervence. To ukazuje, že na vyslání mají vliv i další faktory, jak se pokouší vysvětlit tato práce.

Téměř hegemoniálnímu postavení Spojených států odpovídá skutečnost, že po roce 1989 USA byly jedinou supervelmocí, jak napovídá jejich vojenská a ekonomická síla. Vojenský rozpočet USA v roce 2000 dosahoval 35%¹⁰¹ celosvětových výdajů na obranu, asi pětkrát více než u druhého v pořadí. Výdaje NATO tvořily téměř 50 %. Ještě důležitější je, že se jedná o „jediný stát...“, který je schopen promítnout svou sílu do jakéhokoliv místa na světě“.¹⁰² Naopak multipolarita panovala v oblasti ekonomiky, kde Spojené státy zastávaly spíše pozici prvního mezi rovnými. V roce 2001 tvořilo jejich HDP 9,9 bilionu USD¹⁰³ oproti 9,5 bilionu USD Evropské unie a 4,7 bilionu USD Japonska. USA s Evropskou unií měly ve stejném roce shodný procentuální podíl na světovém obchodu 18,5 %, podíl Japonska činil 6,4 %.¹⁰⁴

V technologické oblasti si USA zachovávaly stálou převahu, když byly schopny udržet nejvýznamnější technologická pracoviště, do kterých dokázaly získávat nejvýznamnější světové vědce, na svém území. K převaze přispíval i relativně vysoký podíl HDP, které byl určen pro vědu a výzkum. Výhodou Spojených států byla i schopnost rychleji než ostatní státy uvádět nové technologie do praktického použití. Další výhodou představoval velký morální kredit, *soft power*. Ten pramenil ze skutečnosti, že jako hlavní obránce demokracie, lidských svobod a tržního hospodářství, byly Spojené státy ve studené válce schopny porazit alternativní systém společenského uspořádání.

⁹⁹ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 150.

¹⁰⁰ Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, s. 150.

¹⁰¹ Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War*, s. 57.

¹⁰² Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War*, s. XV.

¹⁰³ *United States Dollar*.

¹⁰⁴ Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War*, s. 3. Table 1.1.

Rusko, nástupnický stát Sovětského svazu v Radě bezpečnosti OSN, se ve sledovaném období potýkalo z celou řadou vnitřních problémů. V důsledku zhroucení socialismu zcela ztratilo schopnost *soft power*. Přejít na nový státní útvar byl doprovázen politickými turbulencemi a chaotické přejímání tržního systému ekonomiky vyústilo v prudký ekonomický propad. Rozpad Sovětského svazu byl rovněž doprovázen snížením vojenské síly v oblasti konvenčních sil. Ten byl dán jak snížením početního stavu ruských ozbrojených sil, tak i neustále se zvětšující technologickou ztrátou na Spojené státy, které v 90. letech pokračovaly v modernizaci svých ozbrojených sil. Důsledkem byla omezená ruská *power projection*. Ke stabilizaci vnitropolitické a ekonomické situace docházelo teprve po roce 1999, poté, co do prezidentského úřadu nastoupil Vladimír Putin.

Čínská lidová republika¹⁰⁵ hrála v období studené války důležitou roli, zejména z důvodu, že napjaté čínsko-sovětské vztahy dále zatěžovaly omezené sovětské zdroje. Přestože ČLR rovněž přijala systém tržního hospodářství, nedošlo k liberalizaci politického uspořádání. Potlačení protestů na Náměstí nebeského klidu v červnu 1989 ztratil pekingský režim veškerou přízeň, kterou do té doby na Západě požíval. Nicméně na rozdíl od Sovětského svazu v období studené války se ČLR po roce 1989 nepokoušela svůj systém vlády aktivně exportovat do jiných částí světa. Režim byl rovněž pasivní při řešení bezpečnostních problémů mimo prostor jihovýchodní Asie. Naopak se v některých případech stal zdrojem nestability, např. z důvodu proliferace zbraňových systémů. Hlavním tématem čínské zahraniční politiky ve sledovaném období zůstávala snaha vyřešit problém Tchajwanu. Čínský úspěch nepochybně představovalo znovupřipojení Hongkongu a Macau.

Čínská ekonomika ve sledovaném období zaznamenala dynamický rozvoj, nicméně v absolutních číslech byla její výkonnost daleko za nejsilnějšími ekonomikami světa. Vojenská síla ČLR byla i přes početní stav čínských ozbrojených sil limitována technologickou zaostalostí, kterou se ani přes dílčí modernizační snahy, zejména prostřednictvím dovozu ruských zbraňových systémů, nepodařilo ozbrojeným silám ČLR jako celku až od konce sledovaného období překonat. Další omezení pramenila z neschopnosti *power projection* v důsledku omezených kapacit strategické přepravy. Hlavní obavy ve Spojených státech i jinde ve světě tak pramenily z dynamiky čínského rozvoje, nikoliv z celkové čínské síly.

Specifické postavení zaujímal Evropa. Jako do budoucna silný hráč se ve zmiňovaném období profilovala Evropská unie. Jedná se o mezinárodní instituci, která jako

¹⁰⁵ Dále ČLR.

celek nedisponuje suverenitou, kterou má pouze první, ekonomický „pilíř“. Na ekonomickém poli již ve zkoumaném období představovala významný světový subjekt, když se její HDP prakticky rovnalo výkonu americké ekonomiky. Nicméně až v roce 1997, s přijetím Amsterodamské smlouvy,¹⁰⁶ vznikly první reálné pravomoci v oblasti zahraniční politiky. Evropská unie, která je postavena na podobných základních hodnotách jako Spojené státy, má i určitou *soft power* s tím, že odkazovala na snahu překonat rozpory z minulosti.

Evropská unie sama o sobě nicméně nemá k dispozici žádnou vojenskou sílu. Relevantní vojenskou silou z jejich členských států disponovala jen Francie a Velká Británie. Tyto státy ale již ztratily svá bývalá postavení mocností, zejména z důvodu relativní ekonomické slabosti. Ozbrojené síly evropských států včetně ozbrojených sil Francie a Velké Británie byly v období studené války projektovány na zadržení případného sovětského útoku do západní Evropy. I když oba státy měly přístup k většině z vyspělých vojenských technologií, které USA zavedly v rámci RMA, politické tlaky způsobily, že byly zavedeny jen v omezené míře. I přesto si, zejména díky relativně silným námořním silám a několika opěrným bodům ve světě, oba státy zachovaly jistou míru schopnosti vedení samostatných vojenských operací, nicméně v rozsahu několikanásobně menším než Spojené státy.

V důsledku soupeření za studené války nebyl systém OSN schopen zcela plnit své poslání, dohlížení na dodržování míru. Po jejím skončení existoval „vzrůstající optimismus, že OSN může hrát důležitější roli v mezinárodní bezpečnosti a prevenci konfliktů, přičemž bude podporovat rozvoj demokracie a lidských práv“.¹⁰⁷ Ten byl ještě posílen po úspěšném uplatnění principu kolektivní bezpečnosti ve prospěch Kuvajtu v letech 1990 - 1991.

Z výsledku působení OSN ve zkoumaném období sice vyplývá zvýšení průchodnosti rezolucí Rady bezpečnosti, jejich vynutitelnost však byla problematická, mimo jiné proto, že OSN nedisponuje vlastními ozbrojenými silami. Ani mechanismus dle čl. 45, který praví, že „členské státy budou udržovat okamžitě nasaditelné letecké národní kontingenty pro [nasazení v] kombinovaných mezinárodních donucovacích akcích“,¹⁰⁸ není v praxi realizován. I proto ve zkoumaném období OSN provedením akcí pověřovala regionální organizace, nejčastěji NATO.

¹⁰⁶ Resp. rokem 1999, kdy byla smlouva ratifikována všemi členskými státy.

¹⁰⁷ O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*. London: Routledge, 2005. S. 38.

¹⁰⁸ *Charter of the United Nations*. Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Act of Aggression, Article 45. 26 June 1945.
<http://www.un.org/aboutun/charter/chapter7.shtml> Staženo 26. 2. 2009.

3.5 Mechanismy vyplývající z politického systému USA vztahující se k vojenství

Systém dělení moci ve Spojených státech vyznává princip brzd a rovnováh a narozdíl od evropských politických režimů zaručuje úplnou nezávislost legislativy na exekutivě. Z článku II, oddílu 1 Ústavy Spojených států plyne, že veškerou výkonnou moc drží ve svých rukách prezident. Ten jí následně deleguje na svou administrativu. Z vojenského hlediska je prezident podle článku II, oddílu 2 vrchním velitelem ozbrojených sil.

Pokud byl počátek studené války ve Spojených státech provázen celkovou přestavbou bezpečnostních struktur, založenou na Zákoně o národní bezpečnosti¹⁰⁹ z roku 1947, tak po skončení studené války žádná systémová přestavba neproběhla. Řízení vojenských struktur je prezidentem nadále delegováno na ministra obrany,¹¹⁰ který je členem administrativy. Jeho bezprostředními podřízenými jsou tři „ministři“¹¹¹: pozemních sil, vojenského letectva a vojenského námořnictva.¹¹² Ozbrojené síly Spojených států se dělí na čtyři složky,¹¹³ které „podle zákona nesmějí být sloučeny ani jim nesmí velet jedna vojenská osoba“.¹¹⁴ Výsledkem byla rivalita, která sice poskytovala silnější pozici Kongresu, nicméně ochromovala spolupráci jednotlivých složek. Proto byl tento systém modifikován prostřednictvím Goldwater-Nicholsonova zákona z roku 1986.

Tento zákon mění i složení Sboru náčelníků štábu, když zavedl funkci jeho předsedy, který je zároveň vrchním poradcem prezidenta ve vojenských záležitostech. Jemu slouží společný štáb, který má za úkol vypracování integrovaných postupů velení a řízení bojových operací. Vlastní ozbrojené složky USA jsou zařazeny do jednoho ze Společných velení, které jsou rozděleny na teritoriálním základě.

Z dělení moci vyplývá, že členové Kongresu mají v oblasti zahraniční a obranné politiky možnost přijímat rozhodnutí „pouze na základě jejich vlastní iniciativy“.¹¹⁵ V reálu však Kongres měl až do 70. let omezený vliv, který spočíval zejména v pravomoci schvalovat

¹⁰⁹ *National Security Act.*

¹¹⁰ *Department of Defense.*

¹¹¹ V české hierarchii tato pozice spíše odpovídá pozici náměstka ministra.

¹¹² *Secretary of the Army; Secretary of the Air Force; Secretary of the Navy.*

¹¹³ Vojenské letectvo, pozemní armáda, vojenské námořnictvo a námořní pěchota. Pátou složkou ozbrojených sil jsou jednotky Národních gard. Ty jsou však podřízeny jednotlivým státům Unie, nikoliv Federaci.

¹¹⁴ Wilson, James Q.. *Jak se vládne v USA.* Praha: Victoria Publishing, 1995. S. 305.

¹¹⁵ Bush, Richard C.. *At Cross Purposes. U.S.-Taiwan Relations since 1942.* Armonk: Sharpe, 2004. S. 220.

státní rozpočet. Silnou pravomocí je i nutnost ratifikace prezidentem uzavíraných mezinárodních smluv dvěma třetinami přítomných senátorů.¹¹⁶

Výrazné posílení pravomocí Kongresu však vzešlo z debaty ohledně Vietnamu. Ta, i přes veto prezidenta Nixona, v listopadu 1973 vyústila v přijetí *War Power Actu*, který „omezoval pravomoci prezidenta pro případ zapojení Spojených států do ozbrojeného konfliktu, nebo v situacích pravděpodobného zatažení do konfliktu“.¹¹⁷ Tento zákon výrazně posiluje pozici Kongresu, jelikož do 48 hodin od nasazení má prezident povinnost Kongres informovat o závazcích těchto jednotek vůči „současnému nebo bezprostřednímu nepříteli“.¹¹⁸ Navíc do 60-ti dnů musí Kongres vyslovit souhlas nebo nesouhlas s tímto vysláním. Tato formulace v praxi zachovává pravomoc prezidenta rozhodnout o vyslání ozbrojených sil. Zároveň však zabraňuje praktickému obcházení Kongresu tím, že by mu nebyly poskytovány všechny potřebné informace.

Lhůta 60-ti dní ve spojení s rychlým průběhem operací teoreticky umožňuje vykonávání některých malých vojenských zásahů. V praxi je této situaci až na výjimky zabráněno ze dvou důvodů. Prvním je, že by se prezident takovýmto postupem vystavil politické kritice. Druhým podstatným aspektem je, že zákon do lhůty 60-ti dnů počítá nejen období samotného trvání operace, ale i dobu od zahájení rozmístění ozbrojených sil. To vzhledem k situaci, že se soudobé vojenské akce vyznačují detailním plánováním, činí vojenský zásah větších rozměrů ne příliš pravděpodobný. V praxi však Kongres nikdy vyslání sil nezamítl.

3.5.1 Koncepce zahraničně-bezpečnostní politiky USA po roce 1989

Po skončení studené války došlo k několika modifikacím Národní bezpečnostní strategie USA, a to nejen v rámci výměny jednotlivých administrativ, ale v době prezidenta Clintona i během jednotlivých volebních období. Je v nich patrný posun od výlučně státocentrického uvažování k mnoho-dimenzionálnímu pojetí, které vedle státních hrozeb klade stále větší důraz i na nestátní aktéry.

Základním úkolem ozbrojených sil po skončení studené války zůstalo odstrašení případného agresora. Na sjezdu NATO v Londýně 1991 bylo formálně ukončeno nepřátelství

¹¹⁶ *United States Constitution*. Article II, Section 2. September 17, 1787.

<http://www.law.cornell.edu/constitution/constitution.articleii.html> Staženo 10. 4. 2009.

¹¹⁷ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 134.

¹¹⁸ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 134.

se Sovětským svazem, který v nové strategii NATO již nebyl definován jako primární nepřítel. Nové období však přineslo spoustu nových hrozeb.

Prezident George H. W. Bush nebyl zcela schopen pochopit transformující se prostředí a proto se rozhodl příliš do rozložení ozbrojených sil, s výjimkou změn vyplývajících ze smlouvy START, nezasahovat. Ale podle Národní bezpečnostní strategie z roku 1990 usiloval o snížení celkových vojenských výdajů, avšak při zachování vojenské síly.¹¹⁹ Na relativně malé snížení výdajů na obranu má vliv i jeho ministr obrany Dick Cheney, který je zastáncem zachování síly Spojených států. Nicméně „většina Američanů na počátku 90. let trpěla tím, co lze nazvat únavou z vedení [demokratického světa] za studené války“.¹²⁰ To se projevilo v prezidentských volbách v roce 1992, kdy demokratický kandidát Bill Clinton, který ve své kampani kladl důraz na ekonomiku a domácí reformy, zvítězil nad prezidentem, který Spojené státy úspěšně vedl ve válce v Perském zálivu.

Nástup Billa Clintona do prezidentského úřadu, který proběhl v době, kdy již byl konec studené války zcela zřetelný, znamenal značný pokles výdajů na ozbrojené síly. Ten měl dopad na některé velké vojenské projekty. Důvodem bylo, že „domácí politika v období po studené válce mnohem více determinovala výdaje na obranu“.¹²¹ Všechny administrativy po skončení studené války předpokládaly nutnost zachování konvenčních i jaderných kapacit. Základní úkoly ozbrojených sil zůstávaly stejné, bez ohledu na změnu politické reprezentace. Ty dobře shrnuje dokument *Joint Vision 2010*, schválený za prezidenta Clintona. Za životní národní zájmy,¹²² které mají ozbrojené síly chránit, považuje zajištění územní bezpečnosti Spojených států, bezpečnosti jeho obyvatel a „zajištění politické svobody a nezávislosti Spojených států, včetně nedotknutelnosti jejich hodnot, institucí a teritoria“.¹²³ Za životní zájem je rovněž definováno zvyšování americké bezpečnosti, „šíření prosperity doma a demokracie v zahraničí“.¹²⁴

Pro mou práci je nejdůležitější, že Spojené státy přistoupily na koncept, kdy bezpečnost Spojených států záleží nejen na úrovni vnitřní bezpečnosti USA, ale k jejímu zvyšování má přispět zvyšování bezpečnosti ve světě, zejména pomocí šíření demokracie a

¹¹⁹ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 31.

¹²⁰ Sloan Stanley R.. *The United States and the Use of Force in the Post-Cold War World: Toward Self-Deterrence?* s. 21.

¹²¹ Suchý, Petr. *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno : Masarykova univerzita, 2001. S. 91.

¹²² *Vital national interests*.

¹²³ *Joint Vision 2010*, s. 3.

¹²⁴ *Joint Vision 2010*, s. 3.

tržní ekonomiky.¹²⁵ Jako nejsilnější mocnost se Spojené státy rovněž postavily do role garanta mezinárodního řádu.

Nicméně prezident Clinton se dostal pod tlak, který ho nutil ke snížení vojenského rozpočtu ve prospěch přesunu finančních prostředků do jiných oblastí a snižování deficitu federálního rozpočtu.¹²⁶ Výsledkem uvažování jeho administrativy bylo *Bottom Up Review*,¹²⁷ které v roce 1993 vypracoval ministr obrany¹²⁸ Les Aspin. Dokument počítal s rozpočtem na úrovni „více než 80 % průměrné úrovně studené války“.¹²⁹ Tato představa se příliš nelišila od rozpočtu prezidenta Bushe. I nadále měla být zachována schopnost Spojených států vést dvě války současně, přičemž k nejpravděpodobnějším bojištím měly patřit oblasti Perského zálivu a Korejského poloostrova. Navíc k „vyřešení regionální krize nebo konfliktu muselo rozmístění dosahovat podobné velikosti jako za Pouštní bouře“,¹³⁰ resp. kontingentu, který bude disponovat stejnou údernou silou. Dokument počítal se zachováním námořních sil jako základu pro *power projection*, kterou mělo dále posilovat zvýšení kapacity strategické letecké přepravy.¹³¹

Žádné změny se nedotkly jaderného plánování, které nadále, stejně jako v období prezidenta Bushe, počítalo se zásadním udržením jaderných schopností a z toho vyplývajících odstrašení. To nadále spočívalo zejména na flotile raketonosných ponorek s jaderným pohonem třídy Ohio. BuR snížilo stupeň jaderné připravenosti u leteckých sil a omezilo náklady na modernizaci jaderného arzenálu, která se sestávala pouze z vylepšení naváděcích soustav raket *Minuteman III* a nákupu nových raket *Trident D5*. Celkově se jaderná síla snížila, když byl tehdejší jaderný „inventář srovnatelný s úrovní poloviny 50. let“.¹³² Clintonova administrativa se nezříkala dominantního postavení Spojených států ve světě, za čímž byla dle O'Hanlona snaha udržet status jediné supervelmoci, tedy stavu hegemonické stability, který „by mohl odstrašit další státy od vnímání a snahy zneužít mocenské vakuum“.¹³³

Redukce se týkala i konvenčních sil. Projevila se jak snížením stavu personálu, tak zastavením nebo prodloužením vývoje nových zbraňových systémů. Např. celkový počet

¹²⁵ *Joint Vision 2010*, s. 3.

¹²⁶ O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s. Beyond the Desert Storm Framework*. Washington D.C.: The Brookings Institute, 1995. S. 3.

¹²⁷ Dále BuR.

¹²⁸ *Secretary of Defense*.

¹²⁹ O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 6.

¹³⁰ O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 7.

¹³¹ O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 7.

¹³² O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 10.

¹³³ O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 11.

aktivních vojáků u pozemních sil klesl ze 772 000 v roce 1989 na 529 000 v roce 1994.¹³⁴ Rovněž došlo k postupnému stahování ozbrojených sil ze základen, které se nacházely v zahraničí, zejména v Evropě.

Zeštíhlování nejvíce zasáhlo strategické letectvo. Část jeho strojů, zejména B-52, byla vyřazena. Stroje B-1 byly postupně uzpůsobeny k primárně konvenčnímu použití a Clinton rozhodl o omezení produkce nového bombardéru B-2 na pouhých 20 kusů. Na tomto snižování měl významný podíl rovněž Kongres, který si prosadil přístup k údajům, které mu byly v době studené války utajovány.

Z vyvíjených nových zbraňových technologií se omezení dotklo především vysoce nákladných bojových systémů. Jednalo se buď o omezení jejich produkce, např. u nových útočných ponorek třídy *Seawolf* či již zmiňovaných bombardérů B-2, nebo o zpoždění vývoje nových systémů, např. stíhacího letounu F-22. Významně se omezilo i financování projektu protiraketové obrany. Oproti tomu pokračoval vývoj systémů vycházejících z RMA. S nimi počítalo i BuR. Zahrnovaly „několik tříd senzorů, komunikačních kanálů a přesně naváděné munice“.¹³⁵ Jejich výhodou byly relativně nízké pořizovací náklady a možnost zvýšení efektivity vojenských operací pomocí jejich integrace do stávajících zbraňových platform. V neposlední řadě umožňovaly další snížení rizika vedlejších ztrát.

Zcela novou kategorií prostředků, které byly poprvé významněji nasazeny až v 90. letech, byly bezpilotní letouny¹³⁶ různých verzí, které však zatím sloužily jen pro průzkum. Ty dále zlepšily možnost komunikace i možnosti aplikace nehierarchické struktury velení, což přispělo k větší pružnosti nasazených sil. S pádem bipolárního světa rovněž došlo k dalšímu rozvoji jednotek speciálních sil.

¹³⁴ Steward, Richard W.. *American Military History*, s. 424.

¹³⁵ O'HANLON, Michael E.: *Defense Planning for the Late 1990s*, s. 10.

¹³⁶ UAV. *Unmanned Aerial Vehicle*.

4. Případové studie

V následujících pěti případových studiích se budu zabývat studiem vybraných konfliktů. Tím je myšlena „sociální skutečnost, kdy proti sobě stojí nejméně dvě strany (jednotlivci, skupiny, státy), které mají odlišný pohled na určitý fakt nebo odlišné zájmy“.¹³⁷ Konflikt se vyznačuje určitou dobou trvání a rozsahem, přičemž se ho účastní alespoň dvě strany, které mají neslučitelné zájmy a jsou odhodlané je prosazovat, přičemž k jejich prosazování disponují vhodnými nástroji.¹³⁸

Všechny zkoumané případy splňují definici ozbrojeného konfliktu podle *Uppsala Conflict Data Program*, který se specializuje na konflikty po skončení studené války. Ozbrojený konflikt definuje jako „spornou neslučitelnost týkající se vlády a/nebo území, kde dochází k použití ozbrojených sil mezi dvěma stranami, přičemž alespoň jednou z nich je vláda státu, ve kterém v důsledku bojových operací zahyne alespoň 25 obětí“.¹³⁹

Na tomto místě je třeba osvětlit vztah mezi zvolenými faktory zkoumání a konceptem „čisté války“. První kategorie, postavení států v mezinárodním systému a jejich pozice vůči danému případu, ukazuje, zda zde neexistuje jistá překážka k vyslání, zda je vyslání reálně možné. V případě ostrého nesouhlasu určitých aktérů by zde hrozila možná konfrontace s jeho ozbrojenými silami. Z toho by vyplývalo vysoké riziko ztrát. Vstup dalšího aktéra do konfliktu by rovněž zásadním způsobem změnil poměr sil a ohrozil reálnou šanci na úspěch, což je jedna z podmínek teorie spravedlivé války, která s konceptem „čisté války“ bezprostředně souvisí.

Silný nesouhlas některého ze států rovněž může iniciovat asymetrickou odpověď v podobě „propagandistické kampaně“, která by byla podobná té, kterou vedl komunistický blok proti angažování se Spojených států ve Vietnamu, přičemž by zde vyvstala stejná hrozba v podobě ztráty podpory veřejného mínění.

Zkoumání postavení aktéra, vůči kterému byla podniknuta intervence, má za úkol zjistit, do jaké míry je tento aktér v nesouladu s pravidly a hodnotami, které jsou prosazovány Spojenými státy a mezinárodním společenstvím. Zkoumání demokratičnosti má vyloučit boj mezi demokraciemi podle teorie demokratického míru. Neschopnost spravovat své území a ohrožení pro ostatní státy zkoumá, do jaké míry je daný aktér hrozbou pro mezinárodní

¹³⁷ Waisová, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda: Čeněk, 2002. S. 80.

¹³⁸ Waisová, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda: Čeněk, 2005. S. 137.

¹³⁹ *Definition of Armed Conflict*. Uppsala Conflict Data Program.

http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/data_and_publications/definition_of_armed_conflict.htm.
Staženo 14.3. 2009.

uspořádání. Poslední kategorie zkoumá, zda před vysláním ozbrojených sil došlo ke snaze dalších aktérů o řešení situace jinými než vojenskými prostředky, zejména diplomatickými a ekonomickými nástroji. V případě pozitivní odpovědi jde o naplnění či alespoň přiblížení se jedné z podmínek spravedlivé války, která říká, že vojenská síla má být až posledním řešením. Tato podmínka má přímou souvislost s „čistou válkou“, jelikož nejmenších možných, tedy nulových ztrát, se dá dosáhnout v případě vyhnutí se nasazení.

Všechny aspekty zkoumající ochotu k vyslání v samotných Spojených státech mají za cíl hledat „pozitivní motivaci“ k zásahu. Tato motivace je nesmírně důležitá, jelikož „zvýšení schopnosti intervenovat nutně neznamená, že intervence se stala preferovanější“. ¹⁴⁰ To ukazuje i skutečnost, že Spojené státy intervenovaly jen ve zlomku z celkového množství konfliktů. V letech 1989-99, tedy v periodě z větší části se překrývající s mým časovým vymezením, se jich odehrálo celkem 110 v 73 lokalitách. ¹⁴¹ Národní aspekty rovněž berou v potaz koncept „čisté války“, zejména z důvodu možných politických následků pro hlavní politické aktéry v případě nasazení, při kterém by bylo nepřiměřené množství obětí. Proto je rozhodování ve Spojených státech založeno na hodnocení „zisků a nákladů“ hmotné i nehmotné povahy.

Zkoumání vojenských aspektů upozorňuje na faktickou proveditelnost nasazení, přičemž nesplnění těchto podmínek by opět mohlo vyústit v zabřednutí Spojených států do konfliktu a ve velké ztráty. Proto tehdejší náčelník generálního štábu, Gen. Colin Powell, přišel s modifikací Weinbergerových pravidel nasazení ozbrojených sil, které nastínil v článku vydaném v časopise *Foreign Affairs*. ¹⁴²

Základním předpokladem, se kterým tzv. Powellova doktrína pracuje, je změna světa po studené válce. Již zde neexistuje jedno zřejmé nebezpečí v podobě Sovětského svazu, nicméně ve světě, za který mají podle Powella Spojené státy nadále globální odpovědnost, stále existuje riziko konfliktů. Proto se nedá říci „kde a kdy se objeví další krize“ ¹⁴³ a jaké množství sil bude zapotřebí k jejímu zvládnutí. Řešení představovalo stanovení podmínek, kdy mají Spojené státy vstoupit do války. Nicméně nemělo jít o fixní pravidla, jelikož ta by zničila „nejednoznačnost, o které chceme, aby existovala v mysli našich nepřátel“. ¹⁴⁴ Proto

¹⁴⁰ Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World*, s. 17.

¹⁴¹ Wallensteen, Peter, Sollenberg, Margarita. *Armed Conflict, 1989-99. Journal of Peace Research*. 2000, No. 5, s. 635-649. S. 635.

¹⁴² Powell, Colin L.. *U.S. Forces: Challenges Ahead. Foreign Affairs*. 1992. No. 4, s. 32-45.

¹⁴³ Powell, Colin L.. *U.S. Forces: Challenges Ahead. Foreign Affairs*. 1992. No. 4, s. 32-45. S. 36.

¹⁴⁴ Powell, Colin L.. *U.S. Forces: Challenges Ahead*, s. 38.

Powell považuje za nezbytné, aby bylo před vysláním ozbrojených sil splněno několik podmínek.¹⁴⁵

Powellova doktrína nemá na rozdíl od Weinbergerovy doktríny přesně stanovené body, nicméně na základě zkoumání lze zdůraznit několik aspektů. K nasazení by mělo dojít za předpokladu, že existuje „důležitý politický cíl“,¹⁴⁶ přičemž by mělo dojít k „použití zdrcující síly“ za účelem dosažení rychlého a rozhodného vítězství. Při nasazení by měla být zvažována přijatelnost podstupovaných rizik. Plánování musí obsahovat jasně definovaný cíl i plán *exit strategy*. V neposlední řadě by mělo být usilováno o zajištění veřejné podpory. Implicitně zůstává zachována podmínka Weinbergerovy doktríny o použití síly až po vyčerpání nenásilných způsobů řešení konfliktu.

¹⁴⁵ Pro větší přehlednost seznam podmínek viz Příloha 1.

¹⁴⁶ Powell, Colin L.. U.S. Forces: Challenges Ahead, s. 38.

5. Nasazení ozbrojených sil USA v Iráku 1990-91

Irák pod vedením Saddáma Hussaina byl na počátku roku 1990 ekonomicky vyčerpán osm let trvající válkou se sousedním Íránem, během níž se výrazně zadlužil u dalších arabských států, především u Kuvajtu a Saudské Arábie. Nicméně od druhé poloviny roku 1989 tyto státy z irácké strany „začínaly cítit zvýšené nebezpečí“.¹⁴⁷ Důvodem bylo, že Irák požadoval další půjčky ve výši 35 mld. USD pro obnovu válkou poničeného území. Oproti tomu Kuvajt naopak začal po irácké vládě požadovat splácení dříve udělených půjček.

Další problém představoval spor ohledně vývozu ropy, který pro válkou poničený Irák představoval jediný zdroj příjmů. Kuvajt těžil více ropy, než mu dovolovaly těžební kvóty OPEC,¹⁴⁸ čímž na světových trzích její cena poklesla. Řešení nepřinesl ani bagdádský summit Ligy arabských států¹⁴⁹ z května 1990. Situace eskalovala 17. července 1990, kdy Saddám Hussain veřejně hrozil válkou nejen Kuvajtu, ale i Spojeným arabským emirátům.¹⁵⁰ Tyto výhrůžky však postoj dotčených států nezměnily. Proto se Saddám Hussain rozhodl přistoupit k radikálnímu řešení, obsazení Kuvajtu.

K tomu využil spor o území na irácko-kuvajtské hranici. Spor s Kuvajtem, který byl v Iráku považován za „iráckou 19. provincii“, byl o to důležitější, že by jeho anexe Iráku umožnila vyřešit problém se špatným přístupem k pobřeží Perského zálivu, což byl jeden z limitujících faktorů pro vývoz irácké ropy. Saddám tvrdil, že oblast Rumaila, kde se nalézala bohatá ropná pole, náleží Iráku a požadoval od kuvajtské vlády odškodnění 2,4 mld. USD za vytěženou ropu. Ta jeho požadavek odmítla, což Saddám vydával za válečný akt, když odmítnutí použil jako záminku k napadení svého souseda.

Saddám si však uvědomoval důležitost oblasti Perského zálivu pro USA. Proto se 27. července 1990 setkal s velvyslankyní USA v Iráku April Glaspierovou. Ta v souvislosti se situací v Kuvajtu Saddámovi odpověděla, že „USA v konfliktech mezi arabskými státy, jakými je například váš spor o hranice s Kuvajtem, nemají vyhraněný názor, a že nemají žádné obranné ani bezpečnostní závazky vůči Kuvajtu“.¹⁵¹ Tím byla ze Saddámova pohledu odstraněna i poslední překážka invaze. Ta byla zahájena 2. srpna 1990 a Kuvajt, který musel čelit zdrcující vojenské převaze, v ní byl rychle poražen.

¹⁴⁷ Munro, Alan. *Arab Storm. Politics and Diplomacy behind the Gulf War*. London: I.B. Tauris, 2006. S. 12.

¹⁴⁸ OPEC: Organizace zemí vyvážecích ropu (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*). Jejím cílem je koordinovat postup členských zemí a pomocí těžebních kvót udržovat určité ceny ropy na světovém trhu.

¹⁴⁹ Dále LAS.

¹⁵⁰ Schwartzkopf, Norman H.. *Hrdina Pouštní bouře : Autobiografie*. Vimperk: Papyrus, 1993. S. 351.

5.1 Mezinárodní podmínky pro zásah USA vůči Iráku

Důležití aktéři mezinárodního systému byli zásahu proti Iráku nakloněni. Tento postoj se odrazil již v den invaze, kdy byla v Radě bezpečnosti OSN přijata rezoluce č. 660. Ta invazi jednoznačně odsoudila a po Iráku požadovala „okamžitě a bezpodmínečně stáhnout všechny své síly na pozice, ve kterých se nalézaly 1. srpna 1990“.¹⁵² Rezoluce použila neobvykle silné formulace. Navíc byla schválena 14-ti hlasy, pouze Jemen se zdržel hlasování. Rezoluce č. 661 pak na Irák uvalila ekonomické sankce.

Nejvýznamnější aktéři mezinárodního společenství akci Iráku ostře odsoudili. Nejednalo se jen o představitele západního světa, z nichž nejdůrazněji zareagovala premiérka Velké Británie Margaret Thatcherová, která celou situaci neprodleně konzultovala s prezidentem Georgem H. W. Bushem. Největší změnou oproti předešlému období studené války byl postoj Sovětského svazu. Obě supervelmoci již v OSN spolupracovaly v roce 1988, kdy společně vytvořily podmínky příměří, na které následně přistoupily obě strany irácko-iránské války. První reakce přišla od sovětského ministra zahraničí Eduarda Ševarnadzeho, který společně se svým americkým protějškem Jamesem Bakerem v Moskvě odsoudil iráckou invazi. Důvodem bylo, že v roce 1990 již Sovětský svaz usiloval o snížení napětí se Západem. Západ mu za tento postoj poskytoval protihodnoty v podobě „nezbytně nutné ekonomické pomoci a podpory pro politické změny“¹⁵³ v Sovětském svazu. Neméně důležitým příspěvkem byla sovětská podpora a dodržování sankcí, které na Irák uvalila Rada bezpečnosti a to včetně zbrojního embarga. Ta zabránila možnému posílení iráckých ozbrojených sil, které byly vybaveny především technikou sovětské výroby.

Pro jednotnost mezinárodních aktérů existovalo několik důležitých faktorů. Především se jednalo o společné vnímání hrozby, kterou Irák pro většinu aktérů představoval. Existovala reálná obava, že irácké ozbrojené síly nezůstanou v okupovaném Kuvajtu, ale budou dále pokračovat do Saudské Arábie. To by představovalo hrozbu pro arabské státy, neboť v tomto případě by se Irák, který disponoval silnými ozbrojenými silami, stal s pomocí ropy nejsilnějším státem v oblasti. Tato hrozba byla o to naléhavější, že Saddám se nijak netajil svými ambicemi stát se nejsilnějším vůdcem v regionu. Navíc nemohla být přehlížena skutečnost, že jeho útoky, vůči Íránu v září 1980 a Kuvajtu v srpnu 1990, byly překvapivé

¹⁵¹ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 102.

¹⁵² *UN Security Council Resolution 660*. August 2, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0660.htm> Staženo 19.2. 2009.

¹⁵³ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 43.

a ne zcela v souladu s logickým uvažováním. K tomu bylo nutné připočíst jeho „osobní komplex ublíženosti, zloby, podezřívavosti a ambicí“.¹⁵⁴

Tato hrozba představovala motivaci pro Ligu arabských států,¹⁵⁵ která v Káhiře ještě v den invaze za tento akt Irák odsoudila a požadovala uspořádání arabského summitu. Mezi členy LAS však existovaly rozdíly. Nejaktivnějším členem byla Saudská Arábie, která čelila bezprostřední hrozbě vojenské invaze. Vyhybavé reakce pak přišly z Jordánska a Jemenu. Proti odsouzení iráckého počínání se v arabském světě postavila jen Organizace za osvobození Palestiny.

Jednání Saddáma Hussaina představovalo hrozbu i pro světové společenství jako celek. Akceptování anexe Kuvajtu by Iráku, který byl sám o sobě bohatý na ropné zásoby, dávalo kontrolu nad čtvrtinou světových zásob. To by mu umožňovalo efektivně ovlivňovat cenu této strategické suroviny na světových trzích, což by postihlo všechny státy, které jsou na jejím dovozu závislé. Navíc cena ropy je sama o sobě velice citlivá na nestabilitu v oblasti Perského zálivu, což dokládá její skokový nárůst z asi 17-ti USD za barel na začátku roku 1990 až ke 40-ti USD v srpnu 1990.¹⁵⁶ Reálná možnost další irácké agrese do Saudské Arábie, státu s největšími ropnými zásobami na světě, by celou situaci ještě zhoršila.

Další nebezpečí, které by vzniklo z faktického přijetí okupace Kuvajtu, pramenilo z precedenčního porušení tak základního mechanismu mezinárodního práva, jakým je princip suverenity. Ten je základem mezinárodního systému již od dob Vestfálského míru. Navíc důsledky mohly být o to závažnější, že porušení by přišlo na začátku nového období v mezinárodní politice. Z pohledu Západu se jednalo i o ústup nedemokratickému diktátorskému režimu. Je však možné, že princip suverenity svou roli sehrál i v Sovětském svazu, který již v této době byl ohrožován různými druhy secesionistických hnutí.

Podstatným pro postoj LAS se stal summit, konající se 11. listopadu 1990, o kterém saúdskoarabský král Hussain prohlásil, že se jedná o „poslední šanci, jak se vyhnout válce o Kuvajt“.¹⁵⁷ Na něm, i kvůli nepružnosti Saddáma Hussaina, který namísto snahy o diplomatické řešení poslal do Kuvajtu dalších 250 000 vojáků,¹⁵⁸ však nebylo dosaženo dohody. Od této chvíle převládl v LAS názor, že stažení iráckých vojsk z Kuvajtu není možné dosáhnout diplomatickou cestou. Státy LAS tímto postojem, společně s tím, že poskytly části

¹⁵⁴ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 5.

¹⁵⁵ Vznikla v roce 1945 s cílem koordinace postoje států arabského světa na mezinárodní scéně.

¹⁵⁶ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 200.

¹⁵⁷ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 150.

¹⁵⁸ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 151.

svých ozbrojených sil pro účely mezinárodní koalice, měly významný podíl na legitimizaci vojenského zásahu.

Evropské státy v různé míře vyslovily podporu postupu Spojených států, přičemž nejaktivnějším zastáncem byla Velká Británie. Premiér John Major 4. prosince 1990 vyslovil podporu společnému cíli, kterým bylo vyhnání iráckých vojsk z Kuvajtu a zajištění, aby Irák již nikdy v budoucnu nepředstavoval hrozbu pro region.¹⁵⁹ Francie, která měla tradičně dobré vztahy se státy arabského světa, potřebovala na formulaci své pozice větší množství času. I ona nakonec podpořila koalici diplomaticky i vojensky, nicméně s omezením, že její ozbrojené síly budou působit pouze na území Kuvajtu.

Právním základem pro ozbrojený zásah vedený Spojenými státy se stala rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 z 29. listopadu 1990, která požadovala irácké stažení z Kuvajtu do 15. ledna 1991. V opačném případě povolovala „použít všechny nezbytné prostředky...k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti“.¹⁶⁰ Pro schválení této rezoluce byl nejdůležitější postoj ČLR a Sovětského svazu. Ten dlouhodobě dával najevo, že nemá v úmyslu se žádné ozbrojené akce zúčastnit. Spojené státy si byly limitů sovětského postoje vědomy a proto při vyjednávání rezoluce č. 678 přistoupily na „sovětské přání, aby datum účinnosti bylo posunuto až do 15. ledna“.¹⁶¹ Sovětský svaz se po splnění této podmínky pro rezoluci vyslovil, nicméně nadále pokračoval v diplomatických iniciativách ve snaze vyřešit problém mírovou cestou. Žádná z nich, podobně jako iniciativy dalších aktérů, však nevedla k úspěchu. Protislužbou za sovětskou podporu rezoluce byl další příliv půjček ze Západu i od Saudské Arábie.

ČLR prezident Bush výměnou za nezablokování rezoluce nabídl možnost zlepšení bilaterálních vztahů, které oproti 80. létům značně ochladly. Jelikož důsledkem tohoto ochlazení bylo i zmrazení půjček, což mělo významný dopad na čínskou ekonomiku, pekingská vláda se rozhodla Bushovy nabídky využít a zdržela se hlasování. Rezoluci č. 678 celkem podpořilo dvanáct hlasů, Kuba a Jemen, se vyslovily proti.

Po zahájení vojenských operací „Gorbačov varoval koalici, aby nepřekračovala mandát Rady bezpečnosti“,¹⁶² čímž jasně deklaroval neochotu změn v oblasti Blízkého východu. Úspěšná letecká ofenzíva měla svůj negativní dopad v diplomatické rovině, když se

¹⁵⁹ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 166.

¹⁶⁰ *UN Security Council Resolution 678*. November 29, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0678.htm> Staženo 19.2. 2009.

¹⁶¹ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 143.

¹⁶² Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 295.

21. února Sověti opět pokusili „vyjednat stažení“¹⁶³ iráckých jednotek z Kuvajtu. Z čistě vojenského hlediska bylo v polovině února ve Washingtonu preferováno další pokračování leteckých náletů, nicméně sovětský tlak přiměl prezidenta Bushe již pozemní ofenzívu neodkládat. Proto 23. února ohlásil zahájení pozemní ofenzívy za předpokladu, že se Iráčané nezačnou do 24 hodin stahovat sami.

Sovětský svaz 25. února 1991, den po zahájení pozemní ofenzívy, představil mírový plán, který počítal jen se splněním rezoluce č. 660, když „se soustředil na stažení z Kuvajtu“.¹⁶⁴ Nicméně ignoroval dalších 11 rezolucí OSN. Plán byl sice zamítnut, ale ukázal omezenost podpory Sovětského svazu, což bylo jedním z důvodů, proč ofenzíva nepokračovala i po osvobození Kuvajtu. Dalším důvodem jejího zastavení byly stoupající rozpory mezi arabskými státy, které mohly vyústit ve změnu oficiálního stanoviska, čímž by delegitimizovaly nejen další postup, ale i již proběhnuvší akce. Případný odpor LAS vůči zásahu by tak byl stavem, který byl základem Hussainovi strategie obrany vůči koalici OSN. Proto bylo 28. února vyhlášeno příměří a 2. března vydána rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 686, jejíž podmínky Saddám Hussain přijal.

5.1.1 Postavení Iráku v mezinárodním systému

Postavení Iráku v mezinárodním systému se výrazně zhoršilo se skončením studené války. Jednalo se o stát jasně nedemokratický, s diktátorem, který zavíral a popravoval své oponenty. To se projevilo i na hodnocení organizace *Freedom House*, která hodnotí politická práva a občanské svobody. V obou kategoriích byl Irák od roku 1979, kdy se vlády ujal Saddám Hussain, hodnocen jako nesvobodný stát, přičemž většinou byl ohodnocen nejhorší možnou známkou 7.¹⁶⁵ Ještě důležitější bylo, že Irák byl v roce 1990 vystaven kritice o porušování lidských práv i v souvislosti s mezinárodním právem, jelikož v březnu byl na základě obvinění ze špionáže popraven „britský novinář Farzad Bazoft“.¹⁶⁶

Irák byl schopen spravovat vlastní území ve smyslu vynutitelnosti státního monopolu na násilí, nicméně představoval značnou hrozbu pro ostatní státy regionu, jelikož zde existovala reálná obava z další expanze směrem do Saudské Arábie. Irák aktivně vyvíjel zbraně hromadného ničení. Prokazatelně vlastnil, i s přispěním Západu, který Irák v 80. letech

¹⁶³ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 265.

¹⁶⁴ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 303.

¹⁶⁵ *Country Ratings and Status, FIW 1973-2009*. Freedom House, 2009.

<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439>. Staženo 20.2. 2009.

¹⁶⁶ Farouk-Sluglettová, Marion; Sluglett, Peter. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003. S. 320.

podporoval ve válce s Íránem, zbraně chemické a biologické. Navíc Saddám již prokázal ochotu tyto zbraně použít.

Irácký režim nadále pokračoval ve zbrojních programech jasně útočného charakteru, jejichž cílem bylo vyvinout prostředky, které by mohly sloužit k dopravě nekonvenčních zbraní na velké vzdálenosti. Jednalo se jednak o raketový program, tak i program tzv. iráckého superděla, který zvýšil napětí v oblasti již v dubnu 1990. Samostatnou kapitolou byla snaha o získání jaderných zbraní, která v roce 1981 vyústila v izraelský nálet na jaderný reaktor v Osiraku. O snaze tento program obnovit svědčí fakt, že „při prohlídce na londýnském letišti Heathrow byly v zavazadlech iráckých cestujících nalezeny komponenty k výrobě nukleárních zbraní“.¹⁶⁷ Další zhoršení pozice Iráku představovalo jeho chování v samotném Kuvajtu, které zahrnovalo nejen jmenování loutkové vlády, ale i zavírání a vraždy kuvajtských občanů a rabování.¹⁶⁸ Toto chování vyvolalo vlnu uprchlíků o síle 65 000 lidí, kteří odešli do Saudské Arábie.

Před zahájením silového řešení krize zde existovalo jedenáct rezolucí Rady bezpečnosti, které uplatňovaly celou řadu prostředků s cílem dosáhnout stažení Iráku bez nutnosti nasazení ozbrojených sil. Jednalo se o výzvy neuznání nové kuvajtské vlády a zejména o celou škálu ekonomických opatření, jejichž základem byla rezoluce č. 661. Ta zahrnovala zákaz importu iráckého zboží, povinnost států zabránit dodávkám jakéhokoliv zboží s výjimkou humanitární pomoci do Iráku a zákaz poskytovat Bagdádu ekonomické a finanční zdroje.¹⁶⁹ Opatření se dále stupňovala zavedením námořní blokády podle rezoluce č. 665 s cílem „zastavit všechn námořní provoz, vnitřní i vnější, za účelem provedení inspekce a ověření nákladu a místa určení“.¹⁷⁰ Rezoluce č. 670 z 25. září 1990 sankce upřesňovala a dále rozšiřovala na leteckou dopravu, zmrazení iráckých zahraničních fondů a na ochranu fondů legitimní kuvajtské vlády.¹⁷¹ Embargo bylo samozřejmě uvaleno i na dovoz zbraní.

Tyto skutečnosti způsobily, že Irák byl v očích mezinárodního společenství, které bylo silně nakloněno dodržování hodnot Západu, delegitimizován. Tato delegitimizace následně ulehčila získání podpory pro silové řešení, které se zdálo být posledním možným východiskem.

¹⁶⁷ Farouk-Sluglettová, Marion; Sluglett, Peter. *Irák od roku 1958*, s. 320.

¹⁶⁸ Farouk-Sluglettová, Marion; Sluglett, Peter. *Irák od roku 1958*, s. 324.

¹⁶⁹ *UN Security Council Resolution 661*. August 6, 1990. <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0661.htm>. Staženo 21. 4. 2009.

¹⁷⁰ *UN Security Council Resolution 665*. August 25, 1990. <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0665.htm>. Staženo 22. 2. 2009.

¹⁷¹ *UN Security Council Resolution 670*. September 25, 1990. <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0670.htm>. Staženo 22. 2. 2009.

5.2 Politika Spojených států a její motivy

Zásah proti Iráku byl zcela v souladu s Národní bezpečnostní strategií USA z března 1990. Ta sledovala snahu o „udržování stabilní regionální vojenské rovnováhy“.¹⁷² Navíc akcentovala důležitost oblasti Středního východu, ve kterém se nalézalo 65 % známých světových zásob.¹⁷³ Proto bylo deklarovaným zájmem USA uchovat v oblasti vojenskou přítomnost a posilovat „podporu od hostujících národů“.¹⁷⁴

Národní bezpečnostní strategie jako životní zájem uváděla nutnost „zajistit spolehlivý přístup k ropě prodávané za výhodnou cenu a rychle a adekvátně odpovědět na jakékoliv významné narušení dodávek“.¹⁷⁵ Tato formulace odpovídala hrozbě Saddámovy dalšího postupu do Saudské Arábie, která byla hlavním spojencem USA v oblasti. Následným ovlivňováním cen ropy by si dlouhodobě mohl vynutit ústupky ze strany světového společenství. V případě neexistence efektivního zásahu mohlo chování Iráku podnítit další státy k jeho následování, což by mělo za následek zvýšení rizika destabilizace v mnoha oblastech.

Proto prezident Bush již 3. srpna 1990 vyhlásil nedotknutelnost pouštního království za životní zájem Spojených států.¹⁷⁶ Opíral se při tom o tzv. Carterovou doktrínu, která deklarovala, že „jakýkoliv pokus jakékoliv cizí síly získat kontrolu nad oblastí Perského zálivu bude považován za útok proti životním zájmům Spojených států amerických a takový útok bude odražen s použitím všech nutných prostředků včetně vojenské síly“.¹⁷⁷ Na Bushův rozkaz byly 8. srpna do Saudské Arábie vyslány ozbrojené síly Spojených států, které tvořily jádro mezinárodní operace Pouštní štít.¹⁷⁸ Jejich cílem bylo „zastřít, a pokud bude třeba, bránit Saudskou Arábii a další spojenecké státy v regionu Perského zálivu před další iráckou agresí“¹⁷⁹ a zajistit vynucení rezoluce č. 660 podle kapitoly 7 charty OSN.

Významnou roli sehrála Bushova snaha o multilateralismus a jeho idealismus pramenící z nového mezinárodního prostředí. Ten nejlépe demonstroval v projevu ze 6. srpna, když po schůzce se sovětským protějškem Gorbačovem v Kongresu prohlásil, že „diktátoři už

¹⁷² *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 2.

¹⁷³ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 22.

¹⁷⁴ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 13.

¹⁷⁵ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 22.

¹⁷⁶ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států amerických*, s. 764.

¹⁷⁷ *State of the Union Address 1980*. <http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/speeches/su80jec.phtml>
Staženo 3. 2. 2009.

¹⁷⁸ *Operation Desert Shield*.

¹⁷⁹ *National Security Directive 45*. White House, August 20, 1990. S. 3.
<http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/nsd/nsd45.pdf>. Staženo 26. 2. 2009.

nemohou využívat rozporů mezi Východem a Západem¹⁸⁰ a zároveň vyhlásil nový světový řád, ve kterém „silní respektují práva slabých“.¹⁸¹ Tento postoj vysvětluje jeho preferenci k vojenskému zásahu, přestože náčelník generálního štábu Gen. Colin Powell byl pro poskytnutí delšího času sankcím OSN.

Snaha o vojenský zásah se projevila 8. listopadu 1990, kdy prezident Bush přikázal posílení vojsk tak, aby disponovala adekvátním útočným potenciálem pro osvobození Kuvajtu pozemní ofenzivou. Pro její bezkonfliktnost, zejména v arabských zemích, však byla nutná autorizace v Radě bezpečnosti OSN. Tento požadavek byl splněn rezolucí č. 678. Prezident Bush však nechal neustále otevřenou možnost diplomatického jednání, o čemž svědčí i jeho projev z 30. listopadu 1990, ve kterém Irák vyzýval k dalšímu kolu diplomatických rozhovorů. Nicméně dal jasně najevo, že pro diplomatické řešení existuje čas pouze do 15. ledna 1991, přičemž možnost kompromisu u požadavku úplného a bezpodmínečného stažení Iráku z Kuvajtu nepřichází v úvahu.¹⁸² Důvodem byla zřejmá snaha nedovolit, aby měl Irák z agrese jakýkoliv zisk.

V Kongresu však panovala nespokojenost s listopadovým navýšením sil. To bylo takové, že nemohla být provedena jejich rotace,¹⁸³ což znamenalo brzké zahájení bojových akcí. Někteří kongresmani za Demokratickou stranu preferovali poskytnout více času pro působení sankcí, které na Irák uvalila OSN. Proto na základě *War Power Actu* poukázali na nutnost schválení akce Kongresem. Bush se snažil nutnost povolení od Kongresu obejít, když argumentoval, že ho nepotřebuje, jelikož „Spojené státy operují jako člen koalice OSN“,¹⁸⁴ která zásah schválila. To se však nelíbilo 56-ti kongresmanům, kteří podali žalobu k soudu. Jejich motivem bylo, že v opačném případě by se Kongres fakticky ocitl ve stejném postavení jako před rokem 1973. Soud uznal oprávněnost jejich stížnosti. Kongres zásah nakonec schválil, i když v Senátu pouze poměrem hlasů 52 : 47.¹⁸⁵ Důvodem tohoto rozhodnutí byla zejména snaha neposilovat pozici Saddáma Hussaina a vyhnout se možné ústavní krizi, která by následovala v případě opačného výsledku hlasování.

Na začátku ledna 1991 proběhla série diplomatických jednání, které měly Irák přimět ke splnění požadavků OSN. Saddám Hussain učinil 9. ledna první kompromisní návrh při jednání s americkým ministrem zahraničí Jamesem Bakerem, nicméně ten trval na podmínce

¹⁸⁰ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států Amerických*, s. 764.

¹⁸¹ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států Amerických*, s. 764.

¹⁸² Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 166.

¹⁸³ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 135.

¹⁸⁴ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 135.

¹⁸⁵ Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států Amerických*, s. 765.

bezpodmínečného stažení. Uspokojivého řešení při návštěvě Bagdádu 13. ledna nedosáhl ani generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuellar. Proto prezident Bush nařídil, aby 17. ledna byla zahájena operace Pouštní Bouře.¹⁸⁶

5.3 *Vojenské aspekty nasazení*

Základní podmínkou efektivního nasazení ozbrojených sil je schopnost přemístit je na místo určení a udržovat je tam v takovém rozsahu, aby byly schopny efektivně porazit nepřítele. Schopnost nasaditelnosti sil je v ozbrojených silách USA řešena dvěma způsoby. Prvním je existence silného loďstva, jelikož v každé z oblastí planety je k dispozici alespoň jedna bitevní skupina letadlové lodi,¹⁸⁷ což Spojeným státům poskytuje flexibilitu při reakcích na nenadálé krize. Té také využil prezident Bush, když 2. srpna 1990 nařídil dvěma letadlovým lodím¹⁸⁸ přesun od Perského zálivu.

Pro nasazení pozemních sil, ať už pro obranné nebo útočné účely, však bylo zapotřebí získat pozemní základny. Jak podotkl Gen. Norman Schwarzkopf při briefingu v Camp Davidu dne 4. srpna 1990, „podmínkou úspěchu je možnost využívat saúdskoarabských letišť a přístavů“.¹⁸⁹ To však z hlediska diplomacie mohlo představovat problém, jelikož v Saudské Arábii se nacházejí pro Muslimy posvátná města Mekka a Medína. Nicméně z důvodu vnímání společné hrozby americkou žádost saúdskoarabská vláda schválila. Časová prodleva, způsobená snahou o diplomatické řešení krize, umožnila přesun 620 000 mužů pozemních sil OSN a nahromadění potřebných zásob pro nadcházející operaci.

Při hodnocení nepřítele se na první pohled jednalo o úctyhodnou bojovou sílu. Početně se jednalo o „čtvrtou největší armádu na světě“¹⁹⁰ se značnými bojovými zkušenostmi z irácko-iránské války. Celkově disponovala silou asi 1 000 000 mužů, z nichž se asi třetina nacházela v okupovaném Kuvajtu. Mnohdy měla k dispozici moderní výzbroj zejména sovětské výroby, jako tanky T-72, letouny MiG-29 či některé systémy protivzdušné obrany.¹⁹¹ Neméně nebezpečná byla existence zbraní hromadného ničení. Proti nim bylo použito taktiky zastrasování, když Spojené státy jasně prohlásily, že v případě jejich použití bude následovat

¹⁸⁶ *Operation Desert Storm.*

¹⁸⁷ *Carrier Battle Group.*

¹⁸⁸ *USS Eisenhower a USS Independence.*

¹⁸⁹ Schwarzkopf, Norman H.. *Hrdina Pouštní bouře*, s. 363.

¹⁹⁰ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 200.

¹⁹¹ Z moderních zbraňových systémů nesovětské výroby je třeba zmínit francouzské letouny Mirage F1, které byly vybaveny protilodními střelami Exocet.

jaderná odpověď. Jejich známé pozice rovněž patřily k prioritním cílům spojenecké ofenzívy.¹⁹²

Pro splnění cílů operace bylo k dispozici adekvátní množství sil. Při nasazení bylo podle konceptu *Air-land battle* plánováno využít převahy ve vzduchu pro následné ničení početnějších pozemních jednotek nepřítele, přičemž byly nasazeny všechny dostupné konvenční systémy včetně letounů F-117 A. Nezanedbatelnou roli sehrály terénní podmínky v oblasti, které byly tvořeny otevřenou pouští s pevným podkladem. Tento terén nekladl žádná omezení pro nasazení těžké obrněné techniky, což znamenalo nevýhodu pro obránce, který nemohl k posílení svého obranného postavení využít žádné přírodní překážky. Rovněž výrazně ztěžoval maskování vojsk proti vzdušnému průzkumu. Jednalo se tedy o ideální terén pro uplatnění RMA, zejména převahy v manévrování.

Pozitivní vliv rovněž sehrála existence Nixonovy doktríny, která „speciální pozornost věnovala Perskému zálivu, jako možnému místu poloviční války“.¹⁹³ O tom svědčí i *National Security Directive 26*, která počítala s neustálou přítomností bojové skupiny letadlové nebo bitevní lodě v oblasti Perského zálivu.¹⁹⁴ Dalším důležitým faktorem byly klimatické podmínky. Ty velitele nutily, aby bojové operace byly zahájeny v podzimních či zimních měsících, které byly klimaticky příznivější a to zejména pro ozbrojené síly evropských států. Na druhou stranu z politického hlediska nepřicházelo v úvahu, aby operace byly započaty v období Ramadánu.

5.4 Aspekty „čisté války“ při nasazení ozbrojených sil USA v Iráku 1990-1991

Při úvahách o nasazení amerických ozbrojených sil proti režimu Saddáma Hussaina byl brán v potaz koncept „čisté války“. Základní shodou je uplatnění konceptu *Air-land battle*, který byl vyvinut v reakci na nutnost snížení ztrát mezi vojáky USA. Primárně se jednalo o užití principů strategie bodů zranitelnosti leteckými silami, jejichž vzdušné údery směřovaly především na irácké velení a řízení a protivzdušnou obranu. Početně největší, ale rovněž nejzranitelnější složka amerického kontingentu, 400 000 vojáků pozemních sil, byla až do 24. února ponechána v nečinnosti. Následně byly využity všechny výhody terénu ve spojitosti s převahou v manévru, když pozemní ofenzíva obešla čelo iráckých jednotek v Kuvajtu a udeřila na ně z boku.

¹⁹² Warden, John A.; Šuta, Josef. *Kdo zvítězil v zálivu?* s. 98.

¹⁹³ Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*, s. 83.

¹⁹⁴ *National Security Directive 26*. White House, October 2, 1989. S. 3.
Bush Library. <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/nsd/nsd26.pdf>. Staženo 26. 2. 2009.

O relevantnosti konceptu „čisté války“ svědčí i *National Security Directive 54*. Ta přímo nabádala při zajišťování bojových operací „minimalizovat ztráty amerických a koaličních sil“¹⁹⁵ stejně tak jako „snížit vedlejší škody v důsledku vojenských akcí“,¹⁹⁶ se zvláštním ohledem na civilní obyvatelstvo. Tomu odpovídala i práce s veřejným míněním, když novinářům byly v tiskovém oddělení ukazovány precizní zásahy pomocí přesně naváděné munice,¹⁹⁷ ačkoliv její podíl na svržené tonáži tvořil asi jen 10 %. Nicméně PGM byla efektivně používána na strategické cíle. Dalším aspektem byl odklon od maximální destrukce ve prospěch dosažení požadovaného účinku, tedy paralýzy iráckého systému velení a řízení. Rychlost pozemních bojů a přesnost přispěla k relativně nízkému podílu civilního obyvatelstva na celkových ztrátách.

Efekt „čisté války“ měl vliv i na Saddáma Hussaina, protože jedním z důvodů, proč nebyl ochoten ustoupit nátlaku mezinárodního společenství, byla jeho kalkulace, že vysoký počet ztrát spolu s Vietnamským syndromem přinutí Spojené státy válku přerušit nebo vzdát, což by mu umožnilo udržet si Kuvajt. A proto se po zahájení leteckých náletů také dvakrát neúspěšně pokusil o výpad do Saudské Arábie s cílem rozpoutat pozemní boje.

Je nezbytné neopomenout, že důvodem, proč žádný z vysokých politických či vojenských představitelů neuvažoval o případném rozšíření ofenzivy k dobytí Bagdádu,¹⁹⁸ byla nejen hrozba rozpadu mezinárodní koalice, ale i zvyšující se riziko, že Irák použije zbraně hromadného ničení, zejména chemické, což by mohlo znamenat ztráty v řádu tisíců mrtvých. Nicméně to neznamená, že by se během bojových operací nepočítalo se ztrátami. O tom svědčí to, že „pro potenciální americké oběti bylo objednáno 10 000 pytlů na těla“,¹⁹⁹ přičemž některé odhady hovořily až o možnosti 25 000 mrtvých vojáků.

Před válkou v Perském zálivu byli členové Kongresu, stejně jako americká veřejnost, „stále do jisté míry ovlivněni zkušeností z Vietnamu“.²⁰⁰ Nicméně pozitivně zde zapůsobila skutečnost kombinace životního národního zájmu USA s ideály OSN. Dopadem úspěšného průběhu operace, jak prohlásil 2. března 1991 prezident Bush, bylo, že „strašidlo Vietnamu

¹⁹⁵ *National Security Directive 54*. White House, January 15, 1991. S. 3.

Bush Library. <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/nsd/nsd54.pdf> Staženo 26. 2. 2009.

¹⁹⁶ *National Security Directive 54*, s. 4.

¹⁹⁷ *Precise-guided munitions*- PGM.

¹⁹⁸ Schwartzkopf, Norman H.. *Hrdina Pouštní bouře*, s. 589.

¹⁹⁹ Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered: An Examination of the Norm of Humanitarian Intervention*. S. 13. <http://www.jha.ac/articles/a178.pdf>. Staženo 24. 10. 2008.

²⁰⁰ Munro, Alan. *Arab Storm*, s. 208.

bylo navždy spáleno v pouštním písku Arabského poloostrova“.²⁰¹ Tento optimismus se však ve světle budoucích událostí nezdá být zcela na místě.

Základy Powellovy doktríny byly položeny více než rok po proběhnutí vojenských operací v Iráku a to právě na základě zkušeností získaných v průběhu jejich plánování. Při pokusu o zpětnou aplikaci není překvapující, že její podmínky byly splněny ve všech ohledech. Zcela zřejmé bylo použití zdrcující síly. To bylo učiněno pomocí leteckých náletů, které se od prvního dne války soustředily na cíle spadající do prvního kruhu Wardenovy strategie. Při následném pozemním útoku se rovněž od samého počátku usilovalo o maximální využití všech dostupných sil.

Zásah se těšil velké podpoře veřejnosti a bylo k němu přistoupeno po vyčerpání diplomatických pokusů o řešení irácké agrese. Ideou pro nasazení ozbrojených sil byla existence důležitých politických zájmů. Tím bylo zajištění stability a odvrácení agrese v regionu důležitém pro USA, ohrožení trhu s ropnými produkty, na kterých jsou USA závislé. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 678 jasně definovala cíl vojenského zásahu: osvobození Kuvajtu.

Při plánování vojenských operací byla potenciální rizika zvažována, což se odrazilo v pozdržení pozemního útoku až do doby, kdy bude nepřítel značně oslaben leteckými nálety. Asi nejméně jasným aspektem byla existence *exit strategy*. Nepochybná byla možnost stažení leteckých sil, které operovaly ze základen nacházejících se na území koaličních států. U pozemních sil je odpověď složitější. Jako vysvětlení se nabízí využití terénu, který skýtal možnost uplatnit ke stažení převahu v manévru, ale zejména nasazení pozemních sil v okamžiku, kdy nepřítel nebude klást tak výrazný odpor, aby byl schopen jejich útok zastavit po celé linii fronty.

²⁰¹Radio Address to United States Armed Forces Stationed in the Persian Gulf Region. March 2, 1991. Bush Library http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2758&year=1991&month=3 Staženo 27. 2. 2009.

6. Nasazení ozbrojených sil USA v Somálsku 1992-1994

Somálsko mělo v roce 1960, kdy získalo nezávislost, všechny předpoklady pro to, aby se stalo úspěšným státem. Mělo velmi homogenní komunitu, mluvící stejným jazykem, která rovněž sdílela „společné zvyky, tradice a kulturu“.²⁰² Jedinou dělicí linií představovala příslušnost obyvatel k jednomu z pěti hlavních klanů. Přesto se na přelomu 80. a 90. let dostalo do stavu zhrouceného státu,²⁰³ ve kterém proti sobě tyto klany bojovaly. K tomuto stavu přispěla vláda generála Siada Barra, který získal moc po státním převratu v roce 1969. Klíčovou událostí jeho vlády se stala porážka ve válce o provincii Ogaden, kterou vedl se sousední Etiopií v letech 1977-78. Tato prohra, spojená se zhoršením ekonomické situace „vedla k vzestupu antagonismu mezi klany“.²⁰⁴

Siad Barre v zájmu udržení se u moci aktivně podporoval vzájemné nepřátelství mezi jednotlivými klany. Nicméně jeho oponenti na severu země „v roce 1981 vytvořili Somálské národní hnutí a zahájili guerillovou válku“.²⁰⁵ Barreho postavení bylo závislé na pomoci ze Západu. Jeho situace se prudce zhoršila v důsledku rozhodnutí Kongresu Spojených států, který africkému režimu v roce 1988 zastavil vojenskou a o rok později i ekonomickou pomoc. Navíc opoziční hnutí získávalo na síle, což vedlo k rozsáhlým střetům. Země se ocitla v občanské válce, ve které režim neváhal použít těžké zbraně včetně letectva a dělostřelectva. Proti režimu rovněž povstaly další klany pod organizací Spojeného somálského kongresu, který se v roce 1990 spojil s povstalcí ze severu. Důsledkem bylo zhroucení Barreho režimu v lednu 1991.

Barre viděl v nejednotnosti, která panovala mezi jednotlivými frakcemi, možnost k opětovnému získání moci. Avšak v červnu 1991 byl definitivně poražen, což vedlo jen k dalšímu prohloubení politické roztržičnosti. Země se nadále zmítala v občanské válce, ve které proti sobě stály dvě hlavní frakce, vedené Farahem Aididou a Ali Mahdim Mohamedem, jejichž spor v listopadu 1991 eskaloval bitvou o Mogadišo. Ta trvala až do 3. března 1992, kdy bylo uzavřeno příměří.

Důsledkem konfliktu byla humanitární katastrofa blížící se hladomoru. Příčinou toho stavu byla skutečnost, že při verbování jednotliví velitelé klanů novým rekrutům namísto

²⁰² O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*. London: Routledge, 2005. S. 108.

²⁰³ *Failed state*.

²⁰⁴ O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping*, s. 108.

²⁰⁵ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*. United Nations Blue Book Series, Volume VIII. New York: United Nations Department of Public Information, 1996. S. 11.

obvyklého žoldu „slíbili podíl na kořisti, kterou získají od svých nepřátel“.²⁰⁶ Nicméně v praxi všechny strany konfliktu získávaly obživu od civilního obyvatelstva, kterému byl zabíjen dobytek a ničeny zásoby obilí.

6.1 Mezinárodní podmínky pro zásah USA v Somálsku

Z pohledu mezinárodního systému pro nasazení vojsk Spojených států neexistovaly žádné zásadní překážky, jelikož žádná z velmocí nepovažovala Somálsko za oblast svého vlivu. Tomu rovněž nasvědčovala pomalá reakce světového společenství na tamní situaci. Výrazné zájmy v Somálsku nemělo ani Rusko, přestože v 70. a 80. letech Sovětský svaz se Západem souperilo o kontrolu nad námořními trasami mezi Perským zálivem a Středomořím. S koncem studené války se radikálně omezila ruská přítomnost ve světě, jelikož na počátku 90. let se nový stát potýkal s celou řadou problémů v ekonomické, politické i vojenské oblasti.

ČLR se neangažovala v akcích OSN a ani neměla žádný motiv pro blokování řešení krize. Na počátku 90. let ještě nezahájila svou diplomatickou a ekonomickou expanzi na černý kontinent, takže v oblasti neměla žádný národní zájem. Některé evropské státy, zejména Itálie, vyvinuly úsilí konflikt vyřešit, nicméně „Británie a Francie byly zaměstnány maastrichtskou smlouvou“.²⁰⁷ Navíc evropské vojenské kapacity, včetně *power projection*, byly omezené. Dalším aspektem byla všeobecná evropská snaha omezit po skončení studené války náklady na zbrojení.

6.1.1 Postavení Somálska v mezinárodním systému

Ozbrojená opozice, stejně jako Barreho režim, porušovala základní práva. Pro běžného člověka představovala situace, kdy proti sobě bojovaly jednotlivé klany, dokonce zhoršení bezpečnosti. Klany nejenže nebraly ohled na civilisty, ale rovněž využívaly dodávek humanitární pomoci jako nástroje politické moci nad obyvatelstvem. Z toho vyplývá, že hodnocení organizace *Freedom House* nemůže být jiné, než nejhorší možná známka 7²⁰⁸ a to v oblasti politických práv i občanských svobod.

Z probíhající občanské války vyplynula i neschopnost správy vlastního území. Ta dosáhla takové míry, že zde nebyla ani formálně ustanovena vláda, která by mohla požádat o

²⁰⁶ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 14.

²⁰⁷ O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping*, s. 119.

²⁰⁸ *Country Ratings and Status, FIW 1973-2009*.

rozmístění jednotek OSN. Totálně se zhroutila ekonomika, která byla již v 80. letech závislá na zahraniční pomoci.²⁰⁹ V některých částech země bylo nutno „za ochranu“ platit výpalné.

V důsledku hladomoru se zde objevila vlna uprchlíků. Ti představovali hrozbu pro stabilitu regionu, který se sám o sobě nacházel v turbulentní situaci. Jen v roce 1988 jich do sousední Etiopie odešlo 370 tisíc.²¹⁰ Zde byl již od 70. let konflikt mezi křesťanskou většinou a muslimskou částí populace, který v roce 1993 vyústil ve vyhlášení nezávislosti Eritreje. Napětí se rovněž přeneslo do Džibutska, ve kterém v letech 1991-1994 probíhala občanská válka. V obou případech se narozdíl od Somálska jednalo o spor, jehož jednou stranou byla vláda. Nicméně tato situace zvyšovala riziko, že se bude nestabilita ze Somálska šířit do dalších států regionu.

Ve snaze ukončit konflikt se v diplomatickém zprostředkování angažovalo mnoho mezinárodních organizací včetně Organizace africké jednoty²¹¹ a LAS. Rada bezpečnosti OSN uvalila embargo na dovoz zbraní do Somálska a 23. ledna 1992 jednohlasně přijala rezoluci č. 733, která „naléhá na všechny strany konfliktu, aby přerušily nepřátelství“,²¹² podpořily mírový proces a byly nápomocny dodávkám humanitární pomoci. Tato angažovanost napomohla k uzavření příměří z 3. března 1992. V polovině roku byli pod mandátem OSN v rámci operace UNISOM I v Somálsku rozmístěni pozorovatelé, kteří měli monitorovat příměří v Mogadišu a konzultovat „rozmístění bezpečnostních sil“.²¹³ Nicméně následně rozmístěné síly UNISOM I byly pro zajištění bezpečnosti humanitárních pracovníků nedostatečné a jejich faktický „vliv nepřesahoval hranice Mogadiša“.²¹⁴

6.2 Politika Spojených států a její motivy

Jediným důvodem americké intervence v Somálsku byla tamní humanitární krize. Humanitární situace se jako jeden z důvodů pro nasazení sil nalézaly v Národních bezpečnostních strategiích obou prezidentů, Bushe i Clintona. V Národní bezpečnostní strategii z roku 1990 se objevuje jako garance „lidských práv, ekonomického a sociálního pokroku“²¹⁵ a snaha o dosažení regionálního míru v Africe. V Clintonově administrativě bylo nasazení sil z humanitárních důvodů „třetí kategorií“, která opravňovala k nasazení

²⁰⁹ O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping*, s. 108.

²¹⁰ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 11.

²¹¹ Vznikla v roce 1963 za účelem podpory dekolonizace, když měla na mezinárodní úrovni podporovat jednotlivé africké státy. V roce 2002 byla nahrazena Africkou unií. Dále OAJ.

²¹² *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 20.

²¹³ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 20.

²¹⁴ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 27.

²¹⁵ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1990. S. 2.

ozbrojených sil.^{216,217} Problémem však bylo, že zde neexistovaly „žádné strategické, ekonomické nebo drogové zájmy“.²¹⁸

V důsledku skončení studené války se Somálsko ocitlo v postavení, kdy pro Spojené státy podle tehdejšího zástupce náčelníka generálního štábu Adm.²¹⁹ Davida Jeremiaha již nepředstavovalo „žádnou geopolitickou hodnotu“.²²⁰ Z toho vyplývala nižší míra užitku, která zvyšovala riziko, že náklady spojené s operací převáží hodnotu zásahu z humanitárních důvodů. Tento poměrně vágně definovaný národní zájem navíc ve strategii zaujímal až poslední místo, pokud jde o hodnocení jeho důležitosti.

Prezident Bush se o situaci v Somálsku nezajímal až do poloviny roku 1992, mimo jiné i kvůli situaci v Jugoslávii a v Kurdistánu. Od ředitele Úřadu pro asistenci při zahraničních katastrofách²²¹ Andrew Natsiose však přišlo varování, že v Somálsku se jedná o největší humanitární katastrofu na světě. Natsios vyslovil názor, že by Spojené státy mohly krizi vyřešit, přičemž by se „mohly vyhnout nákladům a komplikacím plynoucím z hlubšího angažování“.²²² Ke změně Bushova postoje významně přispěl i dopis amerického ambasadora v Keni Smitha Hempstonea, který expresivně vylíčil „humanitární situaci v somálských uprchlických táborech“.²²³

Spojené státy, konkrétně prezident Bush, byly ostatními aktéry kritizovány za to, že jako jediná supervelmoc nebyly schopny zastavit hladomor. Kritika přicházela od zástupců médií²²⁴ i Demokratů, včetně kandidáta na prezidenta Billa Clintona. Na základě tohoto tlaku byla 15. srpna 1992 zahájena operace *Provide Relief*, jejímž cílem bylo pomocí přepravní kapacity Spojených států zvýšit dodávky humanitární pomoci z Keni na letiště v Mogadišu. V rámci operace však nebyly vyslány žádné bojové jednotky.

Mezinárodní tlak na větší zapojení USA pokračoval. Generální tajemník OSN Butros Butros-Ghálí podotkl, že „ve třetím světě stoupá dojem, že Spojené státy používají OSN k

²¹⁶ *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, White House, 1995. S.12.
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf> Staženo 24. 6. 2008.

²¹⁷ Jsem si vědom, že citovaný dokument vznikl až v době, kdy již nasazení ozbrojených sil v Somálsku skončilo, nicméně tento důvod vyslání považuji za relevantní již od samého počátku funkčního období Clintonovy administrativy, což vyplývá z širšího pojetí zahraniční politiky prezidenta Clintona.

²¹⁸ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 56.

²¹⁹ *Admiral*.

²²⁰ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 56.

²²¹ *Office of Foreign Disaster Assistance*.

²²² Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered*, s. 2.

²²³ Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered*, s. 2.

²²⁴ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 59.

legitimizaci vojenské akce pouze tehdy, když to slouží americkým zájmům“.²²⁵ Zhoršující se bezpečnostní situace v Somálsku bránila efektivní distribuci humanitární pomoci. Proto Bush, po domluvě s generálním tajemníkem OSN z 27. listopadu 1992, souhlasil s větším zapojením amerických ozbrojených sil. Legitimaci jejich vyslání poskytla rezoluce Rady bezpečnosti č. 793, která povolovala použití „všech nezbytných prostředků k co nejrychlejšímu ustanovení bezpečného prostředí pro operace humanitárního charakteru“.²²⁶

Americké jednotky 4. prosince 1992 započaly operaci *Restore Hope*. Jednalo se o přidružené uskupení UNITAF, které bylo podřízeno velení USA. Je přitom pravděpodobné, že Bush počítal s tím, že se bude jednat o velmi krátké, ale masivní nasazení sil k zajištění situace. To potvrzuje skutečnost, že Bush „mluvil o stažení ze Somálska do 20. ledna 1993“.²²⁷ Tento postoj by vysvětloval i jeden z neobvyklých kroků, kterým jistě bylo vyslání vojáků do zahraničí v okamžiku, když již věděl, že od roku 1993 bude úřad prezidenta vykonávat Bill Clinton. Dalším možným důvodem bylo, že intervence v Somálsku byla považována za méně riskantní než v Bosně, dokonce do takové míry, že byla označena za operaci „relativně bez rizika“.²²⁸

Clinton pokračoval v Bushově politice, když se snažil o co nejrychlejší stažení vojáků z oblasti. V červnu 1993 celková vojenská síla poklesla z původních 28 000 na 17 000 mužů. Na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 814 Američané začali plnit širší spektrum úkolů, včetně odzbrojování frakcí. To Butros-Ghálí požadoval již po prezidentu Bushovi, ten to však „z obavy, že země [Spojené státy] bude zatažena do občanské války“,²²⁹ odmítl. Jedním z důvodů bylo také to, že hledání úkrytů zbraní převážně v městské aglomeraci je z hlediska možných ztrát velmi riskantní. Prezident Clinton na tento požadavek přistoupil pravděpodobně proto, že nechtěl Somálsko opustit a přitom ho zanechat ve stejném stavu jako před intervencí.²³⁰ Rezoluce dále žádala o „ekonomickou rehabilitaci Somálska“,²³¹ o které se tehdejší velvyslankyně při OSN Madeleine Albrightová vyjádřila jako o závazku rovnacímu se *national-buildingu*.

²²⁵ Farrell, Theo. Sliding into War: The Somalia Imbroglia and US Army Peace Operations Doctrine. *International Peacekeeping*, 1995, No.2, s. 194-214. S. 196.

²²⁶ UN Security Council Resolution 794. December 3, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement> Staženo 2.3. 2009.

²²⁷ Patmen, Robert G. Disarming Somalia: The Contrasting Fortunes of United States and Australia Peacekeepers during United Nation Intervention, 1992-1993. *African Affairs*, 1997, No. 385, s. 509-533. S. 517.

²²⁸ Glanville, Luke. Somalia Reconsidered, s. 6.

²²⁹ Farrell, Theo. Sliding into War, s. 199.

²³⁰ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 64.

²³¹ UN Security Council Resolution 814. March 26, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement>. Staženo 2.3. 2009.

Politické zadání se dále změnilo 6. června 1993, kdy byla schválena rezoluce Rady bezpečnosti č. 837. Na jejím základě byly zahájeny operace s cílem dopadnout osoby z Aididova vedení, které byly zodpovědné za útok na pákistánské vojáky UNISOM II.²³² Následovaly akce amerických sil rychlé reakce, které při bleskových přepadech zatýkaly jednotlivé představitele Aididova velení přímo na ulicích Mogadiša.

6.3 Vojenské aspekty nasazení

Z vojenského hlediska byla splněna schopnost *power projection*. Právě této schopnosti v podobě silného transportního letectva bylo využito při operaci *Provide Relief* v srpnu 1992. Ani v případě nasazení pozemních sil se neobjevil problém se zásobováním, jelikož se rychle podařilo zajistit letiště i přístav v Mogadišu.

Největším vojenským problémem byl špatný odhad sil nepřítele. Ty měly diametrálně odlišný charakter od toho, čemu musely Spojené státy čelit v Pouštní bouři. Nejednalo se o konvenční armádu s centralizovaným řízením a velením, proti kterému by mohla být použita koncepce bodů zdanitelnosti. I když vojenské akce speciálních sil mezi červnem a říjnem 1993 byly soustředěny na fyzické dopadnutí velitelů, jednalo se přeci jen o jinou taktiku, než je jejich odříznutí pomocí zničení elektronické komunikace tak, jak to předpokládá Wardenova strategie. Navíc nepřítel disponoval velmi dobrou výzbrojí, včetně vybavení somálské armády, která zahrnovala i těžkou výzbroj.

Aidida a další klany byly ve spojení s al-Káidou. Její podpora zahrnovala nejen pašování dalších zbraní pomocí buňky v Nairobi, ale zejména předávání *know-how* v umění asymetrického boje, na kterém se podílela „většina zkušených členů a expertů na trénink v používání zbraní vojenské komise al-Káidy“.²³³ Právě jejich výcvik s největší pravděpodobností stojí za úspěšným použitím zbraní RPG-7²³⁴ proti americkým vrtulníkům UH-60 *Blackhawk*. Byla zde využita skutečnost, že RPG-7 nemají žádný naváděcí systém, čímž se defenzivní avionika vrtulníku stává neužitečnou. Sestřelení jednoho z nich stálo na začátku bitvy z 3. října 1993. Američané měli rovněž problém odlišit nepřátelské bojovníky od civilistů.

²³² UN Security Council Resolution 837. June 6, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/332/32/IMG/N9333232.pdf?OpenElement> Staženo 2.3. 2009.

²³³ *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*. New York: Norton, 2004. S. 60.

<http://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf> Staženo 20. 5. 2008.

²³⁴ *Rocket-propelled grenade*.

Ani městský terén nebyl příliš nakloněn pojetí boje Spojených států. Při distribuci pomoci bylo nutné projet městem s velmi úzkými uličkami. Městský terén obecně snižuje výhody technologie, což je okolnost směřující proti Powellově doktríně i celému konceptu RMA, který tvoří integrální součást konceptu „čisté války“. Důvodem je skutečnost, že členitost městského prostředí neumožňuje využití technologie pro zásah nepřítele na dlouhou vzdálenost,²³⁵ tedy taktiku hojně používanou za operace Pouštní bouře. Výrazně bylo limitováno i použití letecké podpory, která by způsobila příliš mnoho vedlejších škod. Těm se jednotky „měly za každou cenu vyhnout“.²³⁶

Z toho vyplývají restriktivní *Rules of Engagement*, které musely zohledňovat, že operace neprobíhají ve válečné zóně. Proto „bylo v misích povoleno používat pouze nezbytně nutnou sílu“,²³⁷ tedy pouze lehké palné zbraně. To je ovšem v rozporu s filosofií použití maximální palebné síly, která slouží k co nejrychlejšímu dobytí pozic nepřítele za účelem snížení vlastních ztrát.

Problém představovala i vnitřní nekonzistentnost operace, jelikož jejím cílem mělo být zatčení rebelů a jejich předvedení před soud, avšak obvykle jsou nepřátelé „ve válce eliminováni nebo neutralizováni“.²³⁸ To ještě ztěžoval fakt, že podle zásad *peace-keepingu* bylo nutné brát zřetel na ochranu místního obyvatelstva a snažit se získat jejich podporu.²³⁹ Z toho vyplývá, že pro splnění politických cílů operace neexistovaly adekvátní vojenské prostředky. To ukazuje i postoj Gen. Colina Powella, který při rozhodování o vyslání sil do Somálska „vyjádřil starost ohledně ústupové strategie“.²⁴⁰

6.4 Aspekty „čisté války“ při nasazení v Somálsku

Problém, který vedl k bitvě z 3. října 1993, při které zahynulo 18 příslušníků *US Rangers*, byl způsoben nedodržením zásad „čisté války“, respektive vyváženosti zisků a rizik. Zisky plynoucí z nasazení ozbrojených sil se za celou dobu přítomnosti nijak nezměnily, Somálsko stále pro Spojené státy zůstávalo státem bez zvláštního národního zájmu. Naopak rizika, která na sebe postupně američtí vojáci přebírali, neustále rostla s tím, jak se rozšiřovalo spektrum jejich úkolů. Tuto změnu od poskytnutí logistické podpory za účelem dopravy

²³⁵ *First look-first shoot-first kill capability.*

²³⁶ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*, s. 19.

²³⁷ Brown, John S.. *US Army in Somalia 1992-1994*, U.S. Army Center of Military History, 1994. S. 13.
<http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm> Staženo 12. 10. 2008.

²³⁸ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*, s. 19.

²³⁹ Farrell, Theo. *Sliding into War*, s. 204.

²⁴⁰ Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered*, s. 6.

humanitární pomoci nejlépe charakterizuje projev Madeleine Albrightové z 10. srpna 1993. Ta v něm vyslovila závazek, že pozemní jednotky USA „zůstanou tak dlouho, jak bude potřeba k pozvednutí země a jejích obyvatel z kategorie zhrouceného státu do toho, ve kterém se vyskytuje demokracie“.²⁴¹

Prezident Clinton rovněž nebral ohled na zkušenost z Panamy, kde zatčení generála Noriegy představovalo jedinou vojenskou část operace, kterou se nepodařilo splnit podle plánu. Srovnání s Panamou je rovněž zajímavé vzhledem k reakci americké veřejnosti na ztráty utrpěné v těchto operacích, které jsou velmi podobné: 18 mrtvých při bitvě 3. října 1993 vůči 23 mrtvým²⁴² v Panamě. Karin Hippel se domnívá, že pozitivní přijetí ztrát z Panamy bylo způsobeno „nedostatečným mediálním pokrytím smrti amerických vojáků v reálném čase“.²⁴³ Domnívám se, že takovýto závěr je příliš zjednodušující.

Je zde několik hledisek, ve kterých se tyto dva případy liší. Prvním je pokles demokratického konsenzu o zahraniční politice v důsledku skončení studené války a z toho vyplývající nižší tolerance k případným chybám. Zcela jistě existovalo jiné vnímání důležitosti těchto dvou oblastí pro americké národní zájmy. V Panamě existoval jasný národní zájem, zachování neutrality Panamského průplavu, neboť ta byla nezbytná pro globální *power projection* Spojených států. Navíc bojové ztráty USA v Somálsku představovaly „nejvražednější jednodenní bitvu amerických sil od vietnamské války“.²⁴⁴ To bylo v příkrém rozporu s očekáváním veřejnosti, že se bude jednat o „nenákladnou a rychlou operaci“.²⁴⁵

Panama se rovněž odlišuje tím, že se přesně podle předpokladu konceptu „čisté války“ jednalo o rychlou vojenskou operaci s vítězným koncem, kde samotné boje trvaly jen několik dní. Navíc splnila hlavní cíl, svržení generála Noriegy. Oproti tomu role amerických sil v Somálsku byla původně specifikována jako humanitární. Americké angažmá se však změnilo na dlouhodobé, s tím, že za dobu devíti měsíců od zahájení nasazení se nepodařilo dosáhnout nově stanovených cílů, tj. zabezpečení civilního obyvatelstva před rebely. A událost z 3. října byla jen „jednou bitvou dlouhé války“, přičemž nikdo nemohl zaručit, že se podobné incidenty nebudou opakovat. Proto se zde projevil efekt známý z ofenzívy Tet z roku 1968.

V operaci z 3. října bylo dosaženo taktického vítězství. Byl zajat objekt operace a nakonec se podařilo i vysvobodit obklíčené jednotky. Poměr ztrát byl rovněž výrazně ve

²⁴¹ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 73.

²⁴² Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 53.

²⁴³ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 53.

²⁴⁴ Klaveras, Louis S.. The United States Peace Operation in Somalia. *The Public Opinion Quarterly*, 2000, No. 4, s. 523-540. S. 524.

²⁴⁵ Klaveras, Louis S.. The United States Peace Operation in Somalia, s. 527.

prospěch Spojených států. Nicméně, stejně jako ve Vietnamu, došlo k nalomení domácí podpory, jelikož se jasně projevila nemožnost operaci rychle ukončit. Po incidentu z 3. října byl na Clintonovu administrativu vyvíjen tlak ze strany Kongresu i dalších kritiků s cílem změnit svou dosavadní politiku USA v Somálsku. Již 7. října Clinton na nastalou situaci reagoval odklonem od dosavadní politiky, když prohlásil, že „obnova Somálska není naším cílem“.²⁴⁶ Proto pod kombinovaným tlakem Senátu a veřejného mínění slíbil stažení vojsk do konce března 1994.

S existencí ztrát se začala objevovat „opozice k intervenci v Somálsku“,²⁴⁷ což opět potvrdilo, navzdory optimismu po úspěšné válce s Irákem v roce 1991, platnost konceptu „čisté války“. V Kongresu se ozývala kritika z řad Republikánů již před bitvou z 3. října. Ti v září 1993 po Clintonovi požadovali vypracování zprávy s cíli intervence, a to do 15. října. Jejich odpor se ještě zvýšil po 3. říjnu, když republikánský senátor John McCain, který byl považován za vojenského experta, deklaroval, že vojáky „Clinton musí dostat domů“.²⁴⁸ Clintonovi se nakonec podařilo získat souhlas Kongresu pro pokračování mise, které bylo schváleno 15. listopadu. Cíle mise však byly omezeny. Napříště mělo být nasazeno méně bojových jednotek a byla omezena možnost užití síly „na situace, kde je mandát jasně specifikován Radou bezpečnosti“.²⁴⁹

Prezident Clinton své rozhodnutí zdůvodnil tím, že musel „brát v potaz, že bude ještě obtížnější získat podporu Kongresu, pokud jde o vyslání amerických jednotek do Bosny a na Haiti, kde byly daleko více ohroženy naše zájmy.“²⁵⁰ Přiblížil se tak pojetí zahraniční politiky, které prosazovala Republikánská strana. Ze Somálska vzešlo poučení, že angažovanost v lokálních konfliktech „přináší mnohá rizika, včetně zásadních proměn závazků a cílů“,²⁵¹ které způsobí, že se Spojené státy angažují daleko za svými původními záměry. Výsledkem je, že ozbrojené síly jsou vystaveny větším rizikům, než bylo původně předpokládáno.

Bezprostředním odrazem tohoto stavu byla proměna složení i typu nasazení amerických sil v Somálsku. Clinton nařídil jejich posílení o mechanizované jednotky,²⁵² což odráží snahu řídit se zásadami Powellovy doktríny o maximální možné palebné síle. Instrukce velitele nyní byly jasné: ochrana sil, ochrana OSN a přivedení amerických sil zpět

²⁴⁶ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 74.

²⁴⁷ Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered*, s. 10.

²⁴⁸ Clinton, Bill. *Můj Život*. Ikar, Praha: 2004. S. 629.

²⁴⁹ Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World*, s. 82.

²⁵⁰ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 629.

²⁵¹ Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World*, s. 199.

²⁵² Brown, John S.. *US Army in Somalia 1992-1994*, s. 24.

„s minimálními ztrátami“,²⁵³ což je dalším potvrzením velkého vlivu konceptu „čisté války“. Nasazení amerických ozbrojených sil v Somálsku bylo ukončeno 25. března 1994.

Zkušenost ze Somálska měla dopad na doktrinní politiku pozemních sil Spojených států. Před intervencí do Somálska byla základem doktrína *FM 100-5*, která kladla důraz na *Air-land battle strategy*.²⁵⁴ Nová doktrína *FM 100-23: Peace Operations*, která byla vydána v prosinci 1994, zohledňovala zkušenosti ze Somálska. Zejména „zdůrazňovala rozdíl mezi *peace-keepingem* a *[peace]-enforcementem*“,²⁵⁵ přičemž ten spočíval v počtu sil nutných pro splnění těchto úkolů. Hlavním poučením ze Somálska pak bylo, že pozemní jednotky USA napříště nesmějí podléhat formálnímu ani faktickému velení OSN.

Dodržení Powellovy doktríny by nastalo v případě, že by byl splněn Bushův předpoklad o krátké a rychlé operaci. I když v důsledku pozemní intervence „útoky na pomocné pracovníky rapidně klesly“,²⁵⁶ celkového cíle se dosáhnout nepodařilo, jelikož v březnu 1993 bylo pouze 40 % somálského území pod kontrolou mezinárodních jednotek. Powell byl nakonec ochotný souhlasit s původním plánem Bushe, nikoliv však s Clintonovými změnami, které nebyly v souladu se zásadou Powellovy doktríny o jasně specifikovaném cíli vojenského nasazení. Navíc nebyla správně vyhodnocena rizika, která musela být podstupována americkými speciálními silami při zatýkání Aididových velitelů. To způsobilo, že při operaci v Somálsku nebyla dodržena podmínka nasazení zdrcující síly. Za běžných okolností byla nasazená síla i prostředky pro provedení operace adekvátní, zejména z důvodů rychlosti a výhody překvapení v důsledku rychlosti manévru, tedy tradičních součástí RMA. Nicméně v okamžiku, kdy byla výhoda překvapení ztracena v důsledku odchýlení se od původního plánu, jak se stalo po sestřelení první helikoptéry 3. října 1993, se projevila celková nedostatečnost nasazených sil. Ta byla způsobena omezeným využitím moderní techniky v boji ve městě. Městské prostředí rovněž značně limitovalo schopnost *exit strategy* na taktické úrovni.

Domnívám se, že základem těchto problémů bylo podcenění schopností nepřítele, jelikož se nebral dostatečný zřetel na to, že nepřítel má, jak shrnul již von Clausewitz ve svém díle *O válce*, svou vlastní vůli a jeho cílem je porazit protivníka. Velení Spojených států tak nedostatečně reagovalo na to, že proti americkým vzdušným přepadům nepřítel vyvine protiopatření. Jednalo se tedy o porušení čtvrtého bodu Powellovy doktríny.

²⁵³ Brown, John S.. *US Army in Somalia 1992-1994*, s. 24.

²⁵⁴ Farell, Theo. *Sliding into War*, s. 208.

²⁵⁵ Farell, Theo. *Sliding into War*., s. 208.

²⁵⁶ *The United Nations and Somalia, 1992-1996*, s. 35.

Podíl na tomto nezdaru mělo i politické vedení, které nastavilo politické zadání tak, že znemožnilo dosažení *full spectral dominance*, základního cíle moderního boje ozbrojených sil USA podle konceptu RMA. Proto získání veřejné podpory v USA a použití ozbrojených sil až poté, co byly vyčerpány všechny nevojenské možnosti řešení, byly jediné podmínky, které se podařilo při nasazení v Somálsku zcela dodržet.

7. Nasazení ozbrojených sil USA v Bosně a Hercegovině 1992-1995

S koncem vlády Josifa Tita v roce 1980 začal v Socialistické federativní republice Jugoslávie²⁵⁷ proces postupného rozpadu, jehož základním rysem byl sílicí nacionalismus v jednotlivých svazových republikách. Ten se jasně projevil již v roce 1986, kdy se do čela Svazu komunistů Srbska dostal Slobodan Milošević. Tím byl zahájen proces desintegrace státní moci. V roce 1989 se ve Slovinsku a v Chorvatsku rovněž dostali k moci nacionalisté, kteří ale již nepocházeli z komunistického prostředí. Navíc se objevovaly „stále větší hospodářské a zahraničněpolitické problémy“²⁵⁸ země. Ekonomika se na konci 80. let dostala do recese, došlo k devalvaci denáru, což mělo za následek zvyšující se počet nezaměstnaných. Na celou společnost dopadl pokles reálných příjmů v důsledku vysoké inflace. SFRJ rovněž přišla o specifické postavení mezi oběma bloky, ze kterého jí v období studené války plynuly značné ekonomické výhody.

Tyto skutečnosti se odrazily ve vzrůstající vlně nacionalismu, která se projevila snahou o odtržení od federace. První krok učinila slovinská delegace Strany komunistů, která v lednu 1990 oznámila své vystoupení ze strany, což krátce nato učinili i chorvatští zástupci. Po svobodných volbách v těchto dvou svazových republikách, ve kterých získala rozhodující pozice nacionalistická opozice, se zde otevřela cesta pro samostatnost. Tento požadavek legitimovalo slovinské v referendum z 23. prosince 1990. Chorvatsko se kvůli vztahům s místní srbskou menšinou nacházelo v obtížnější situaci. Proti menšině byla vedena negativní kampaň, což vedlo ke zvyšování napětí. Protiopatřením srbské komunity bylo vznesení požadavku autonomie. Následkem napjaté situace byly první přestřelky, které se odehrály v srpnu 1990. Již „v prosinci byla vyhlášena Srbská autonomní oblast Krajina“²⁵⁹. Rovněž výsledek voleb v Bosně a Hercegovině odrážel tamní národnostní skladbu obyvatelstva. Výjimku představovaly volby v Srbsku, kde 65 % hlasů²⁶⁰ získala strana Slobodana Miloševiče.

Skutečný začátek konfliktu představovalo vyhlášení samostatnosti Slovinska a Chorvatska 25. června 1991, jež kvůli pohraničním sporům vyústilo v desetidenní válku mezi oběma státy. V Chorvatsku vyhlášení samostatnosti rovněž znamenalo rozpoutání bojů mezi Chorvaty a chorvatskými Srby v Krajíně. Naopak v Bosně a Hercegovině ještě v roce 1991 násilné střety zaznamenány nebyly a nic nenasvědčovalo, že právě na jejím území se bude

²⁵⁷ Dále SFRJ.

²⁵⁸ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 741.

²⁵⁹ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 744.

²⁶⁰ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 745.

odehrávat nejkrvavější a nejdelší konflikt v oblasti. Rovněž s vyhlášením samostatnosti se zde vyčkávalo až do 15. října 1991. Bylo tak učiněno na základě referenda, ve kterém se drtivá většina hlasujících vyslovila pro nezávislost. Problémem však bylo, že místní Srbové, kteří tvořili 32% obyvatel, referendum bojkotovali a nadále usilovali o zachování spojení s Bělehradem. Snaha o udržení tohoto spojení byla rovněž příčinnou následného konfliktu.

7.1 Mezinárodní podmínky pro zásah USA v Bosně a Hercegovině

Mezinárodní společenství se snažilo dosáhnout ukončení konfliktu pomocí „kombinace síly a diplomacie“.²⁶¹ Vzhledem k poloze Balkánského poloostrova byly nejdůležitějšími aktéry evropské státy a Rusko. Naopak ČLR neprojevovala o konflikt žádný zájem, přičemž při jeho řešení ze své strany nekladla žádné překážky. Balkán byl tradičně oblastí převážně protichůdných zájmů velmocí, nicméně na počátku 90. let zde panoval společný zájem nejprve na zachování územní integrity SFRJ a později na ukončení konfliktu, jelikož ten znamenal další komplikace v době překotných změn v prostoru východní Evropy a bývalého Sovětského svazu. Všechny významné státy se byly schopny shodnout na základních principech řešení konfliktu, o čemž svědčí shoda, které bylo dosaženo na Londýnské konferenci, která se konala 26.-27. srpna 1992. Její podstatou bylo, že „hranice nebudou měněny pomocí síly a že se zastaví etnické čistky“.²⁶² Nicméně v jednotlivostech se významní aktéři světového společenství již neshodli.

Snaha o zachování Jugoslávie se stala neúspěšnou poté, co 23. prosince 1991 německá diplomacie na základě žádosti Slovinska a Chorvatska o uznání nezávislosti ze strany Evropského společenství oficiálně oznámila záměr tyto státy uzнат „bez ohledu na postoje ostatních zemí“.²⁶³ Hlavním motivem tohoto jednání byla obava z proudu chorvatských uprchlíků směřujících do Německa. Tím však porušila jednotu Evropského společenství, které pro uznávání nových států zřídilo Badinterovu komisi.

Evropské státy, zejména Německo a Francie, byly při řešení krize zvláště aktivní, jelikož chtěly ukázat schopnost Evropy efektivně řešit mezinárodní krize. Jejich další motivací byly nejen humanitární důvody, ale i pragmatická snaha zastavit příliv uprchlíků do Evropy. Z toho i vyplývala jejich snaha o omezení angažovanosti Spojených států. Odhodlání evropských států bylo převtěleno do vyslání ozbrojených sil přímo do oblasti bojů v rámci sil UNPROFOR. Jejich rozmístění bylo odsouhlaseno na základě rezoluce Rady bezpečnosti

²⁶¹ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 127.

²⁶² Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 141.

OSN č. 749. Síly byly původně rozmístěny v Chorvatsku, ale se zhoršující se situací v Bosně a Hercegovině byl jejich mandát následně rozšířen i o tuto oblast. Nicméně i přes relativně vysoké množství nasazených sil²⁶⁴ se ukázalo, že nejsou schopny efektivně plnit zadané úkoly. Obava o jejich bezpečnost byla až do roku 1994 jedním z hlavních důvodů odmítavého stanoviska evropských států k americkému návrhu použít leteckých sil, jež měly vynutit dodržování uzavřených dohod o příměří.²⁶⁵ Nicméně evropští aktéři pod tlakem pokračujícího násilí, zejména masakru civilního obyvatelstva ve Srebrenici v červenci 1995, tento přístup změnili a podpořili letecké bombardování, které vedlo k podepsání Daytonské dohody.

Velmi nejasná byla pozice Ruska, které na Balkáně mělo své zájmy. Navíc ho pojilo i historické spojenectví s pravoslavným Srbskem. Z ruské strany byla zřejmá snaha o zastavení konfliktu, kterou na jaře 1992 demonstroval ministr zahraničí Andrej Kozyrev, když požadoval, že „Srbové nesmí porušit principy OBSE“.²⁶⁶ Prezident Jelcin spolupracoval se Západem především na diplomatických iniciativách, a to i v pozdějších fázích konfliktu. Nicméně vzhledem ke spřízněnosti se Srby panovaly obavy z ruské reakce v případě ozbrojeného zásahu, který by v důsledku převahy Srbů v konfliktu primárně směřoval právě vůči této etnické skupině.

Z reálného pohledu však Rusko sužovaly závažné ekonomické problémy a vojensky již rovněž nepředstavovalo tak silnou velmoc, jakou byl Sovětský svaz. Proto by ruský nesouhlas znamenal spíše problém vzhledem k nutnosti Clintona odklonit se od multilateralismu, popřípadě oslabení vnitřní pozice prezidenta Jelcina a následné ohrožení stability a procesu demokratizace vývoje v samotném Rusku. O tom svědčí i rezoluce Nejvyššího sovětu, která v roce 1993 Jelcina nabádala k „ukončení sankcí vůči Srbsku a vetování každé vojenské intervence na Balkán“.²⁶⁷

Rusko bylo dokonce podezíráno z nedodržování sankcí vůči Srbsku.²⁶⁸ Nicméně rovněž aktivně participovalo při mírových jednáních. O tom svědčí např. mediace se Srby ve prospěch amerického požadavku na stažení srbských těžkých zbraní z okolí Sarajeva, který vzešel z reakce na srbské minometné ostřelování místního trhu dne 5. února 1994. I když se zdá, že z ruské strany šlo o „prostředek, jak Rusku zachránit tvář, spíše než o reflexi silného

²⁶³ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 748.

²⁶⁴ Maximálně 38 000 vojáků.

²⁶⁵ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower. United States' Policy in Bosnia, 1991-95*. New York: St. Martin's Press, 1997. S. 172.

²⁶⁶ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 184.

²⁶⁷ Kubicek, Paul. Russian Foreign Policy and the West. *Political Science Quarterly*, 1999, No. 4, s. 547-568. S. 551.

²⁶⁸ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 135.

závazku k Srbům“.²⁶⁹ I přesto, že Rusko již po roce 1994 nebylo ohledně vojenských akcí NATO konzultováno, nadále pokračovalo v limitované spolupráci na ukončení konfliktu.

Ačkoliv by se zdálo, že z mezinárodního hlediska neexistovaly zásadnější překážky pro vojenský zásah Spojených států, jelikož zde existovala základní shoda na snaze ukončit konflikt, opak byl pravdou. Proti nasazení síly bylo jak Rusko, tak paradoxně i evropští spojenci, kteří se obávali o bezpečnost svých pozemních jednotek. V zájmu snahy o dosažení konsenzu tak došlo k nasazení sil později, než by bylo preferováno v samotných Spojených státech, přičemž to bylo umožněno zejména změnou postoje vlád evropských států po roce 1994. Faktické ignorování odlišného názoru Ruska na nasazení ozbrojených sil ukazuje, že Spojené státy měly faktické postavení hegemonu, kterému žádný ze zbývajících aktérů nebyl schopen zabránit v nasazení ozbrojených sil.

7.1.1 Postavení Bosny a Hercegoviny v mezinárodním systému

Na postavení Bosny a Hercegoviny v mezinárodním systému měla základní vliv skutečnost, že se nejednalo o demokracii, což potvrzuje i hodnocení *Freedom House* shodnou známkou 6 v případě politických práv i lidských svobod.²⁷⁰ Naopak zde došlo k úplnému selhání státu, o jehož území byl veden ozbrojený konflikt, kterého se účastnily tři hlavní strany, přičemž všechny v různé míře páchaly válečné zločiny. Strany byly k tomuto chování motivovány vyhroceným nacionalismem. „Záhřebský režim F. Tudjmana usiloval o ustanovení velkého, národnostně čistého Chorvatska na etnický účet místních Srbů a územní účet Bosny a Hercegoviny, resp. jejich částí, osídlených Chorvaty. Bělehradský režim S. Miloševiče ... se zase snažil o zachování a ovládnutí jakési zbytkové federace“.²⁷¹

Z povahy konfliktu rovněž vyplývá neschopnost správy území, které bylo primárním objektem bojů. Vzhledem k vojenské převaze se postupně neúspěšnější bojující stranou stali bosenští Srbové, kteří na konci roku 1993 ovládali 72% území. Snahy jednotlivých stran o etnické čišťení dobytých území vyvolaly masivní proud uprchlíků všech národností. Ti představovali hrozbu pro ostatní státy. Celkový počet vnitřních uprchlíků²⁷² se odhaduje na více než 1 milion osob. Velký počet z nich se uchýlil do šesti bezpečných zón,²⁷³ které byly

²⁶⁹ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 185.

²⁷⁰ *Country Ratings and Status, FIW 1973-2009*.

²⁷¹ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 746.

²⁷² *Internally Displaced People- IDP*.

²⁷³ Bihač, Gorazde, Sarajevo, Srebrenica, Tula, Zepa.

6. května 1993 vyhlášeny rezolucí Rady bezpečnosti č. 824.²⁷⁴ Dalších asi 1,1 milionu lidí odešlo do států bývalé Jugoslávie, čímž dále komplikovali tamní situaci, jelikož zde kvůli přítomnosti nacionalismu existovalo nezanedbatelné riziko opětovného propuknutí konfliktu. Dalších asi 700 000 uprchlíků směřovalo do Evropy, nejvíce do Německa. Zde sice neexistovalo riziko vypuknutí konfliktu, ale takové množství uprchlíků představovalo po nedávném připojení zemí NDR pro německou ekonomiku velký nápor.

Do moderace konfliktu se zapojilo velké množství zprostředkovatelů, ať států či mezinárodních organizací. Již na počátku konfliktu, v červenci 1991, Evropské společenství uvalilo embargo na dovoz zbraní, které platilo pro celé území bývalé Jugoslávie. Tento krok byl brzy podpořen embargem OSN podle rezoluce Rady bezpečnosti č. 713. Od května 1992 byly navíc uvaleny specifické sankce na Miloševičovu Federativní republiku Jugoslávie,²⁷⁵ které zahrnovaly „zákaz importu komodit pocházejících z Federativní republiky Jugoslávie“²⁷⁶ a zmražení veškerých finančních prostředků. Nakonec Rada bezpečnosti OSN odsouhlasila celkem 83 rezolucí²⁷⁷ vztahujících se ke konfliktu v bývalé SFRJ.

V průběhu bojů bylo postupně uzavřeno „přes 30 příměří a dohod“²⁷⁸ vztahujících se k Bosně a Hercegovině, nicméně žádná nevedla k ukončení bojů, i přesto, že byly vyzkoušeny různé druhy zprostředkování. To zahrnovalo i Vance-Owenův plán z roku 1993, který počítal s federalizací Bosny a Hercegoviny do 10-ti oblastí a s existencí „centrální vlády s malými pravomocemi“.²⁷⁹

7.2 Politika Spojených států za války v Bosně a Hercegovině

Podle Národní bezpečnostní strategie USA z roku 1991 Evropa nadále zůstávala důležitou oblastí zájmu USA,²⁸⁰ což potvrdil i náčelník generálního štábu Powell ve svém článku o nasazení ozbrojených sil,²⁸¹ přičemž nejbliže se k tehdejší situaci na Balkáně vztahoval americký závazek „pomoci vyvinout proces Konference o bezpečnosti a spolupráci

²⁷⁴ UN Security Council Resolution 824. May 6, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/IMG/N9326207.pdf?OpenElement> Staženo 22.4. 2009.

²⁷⁵ Dále FRJ.

²⁷⁶ UN Security Council Resolution 757. May 30, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement>
Staženo 12. 3. 2009.

²⁷⁷ Cholet, Derek. *The Road to the Dayton Accords. A Study of American Statecraft*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. S. ix.

²⁷⁸ Cholet, Derek. *The Road to the Dayton Accords*, s. ix.

²⁷⁹ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 143.

²⁸⁰ *National Security Strategy of the United States*. White House, 1991.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-918015.htm>. Staženo 14.5. 2008.

²⁸¹ Powell, Colin L.. *U.S. Forces: Challenges Ahead*, s. 41.

v Evropě, aby dosáhla usmíření, bezpečnosti a demokracie v jednotné a svobodné Evropě“.²⁸² V případě Clintonovy bezpečnostní strategie se zde opět, stejně jako v Somálsku, nabízelo nasazení sil z humanitárních důvodů.²⁸³ Tato strategie již odrážela pozdější pozici Spojených států, která vedla k ukončení konfliktu, dokonce přímo hodnotí konflikt v bývalé SFRJ. Stanovila pět základních cílů: zachování integrity území Bosny a Hercegoviny, zabránění rozšíření konfliktu na rozsáhlejší celobalkánskou válku, zastavení proudu uprchlíků, ukončení krveprolití mezi civilisty a pomoci posílit centrální roli NATO při řešení konfliktu.²⁸⁴

Krise na Balkáně neohrožovala žádný životní zájem USA, tak jak se to stalo v případě napadení Kuvajtu, ale zároveň zde byly i další důvody k zásahu, než pouze humanitární motivy. Především se jednalo o snahu udržet oblast Balkánu stabilní, přičemž selhání této snahy vyvolávalo obavy, i když z dnešního pohledu značně přehnané, z destabilizace celého regionu střední a východní Evropy.²⁸⁵ Z toho vyplývala snaha o moderaci konfliktu, který měl být ukončen mírovou dohodou zúčastněných stran. V této strategii se rovněž odrážela skutečnost, že se skončením studené války země bývalé SFRJ ztratily výsadní postavení z doby studené války.

Způsob naplňování tohoto cíle se však postupně měnil, až dospěl do podoby snahy „udržení Bosny jako multi-etnického státu v původních hranicích“.²⁸⁶ Spojené státy v období po skončení studené války nemusely usilovat o zadržování komunistické hrozby, a proto se rozhodly, že hlavní slovo při řešení sporu přenechají Evropanům, „o kterých se americká vláda domnívala, že disponují větším vlivem“.²⁸⁷ Navíc Spojené státy byly stále výrazně angažovány v Iráku.²⁸⁸

Prezident Bush svůj postoj ke konfliktu změnil až v souvislosti s prezidentskou kampaní na podzim roku 1992, ve které byl Clintonem kritizován za přílišnou pasivitu. Proto Bush navrhl možnost zaútočit na srbské síly, které ohrožovaly jednotky OSN. Nicméně narazil na nesouhlas evropských spojenců.²⁸⁹ Alternativu, která tvořila kompromis mezi pasivitou a přílišným rizikem, představovalo preventivní rozmístění amerických vojáků

²⁸² *National Security Strategy of the United States*. White House, 1991. (Nemám k dispozici PDF verzi s číslováním stran, proto nebude strana uváděna). Sekce Our Interests and Objectives in the 1990s. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-918015.htm>. Staženo 14.5. 2008.

²⁸³ *A National Security Strategy on Engagement and Enlargement*, White House, 1995, s. 12.

²⁸⁴ *A National Security Strategy on Engagement and Enlargement*, White House, 1995, s. 25.

²⁸⁵ *A National Security Strategy on Engagement and Enlargement*, White House, 1995, s. 25.

²⁸⁶ Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World*, s. 187.

²⁸⁷ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 133.

²⁸⁸ Šlo o kontrolu bezletových zón na severu i jihu Iráku: operace *Northern Watch* a *Southern Watch*.

²⁸⁹ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 145.

v Makedonii,^{290,291} kteří zde měli působit jako pojistka proti dalšímu šíření konfliktu. Druhým opatřením bylo zahájení námořní blokády v Jadranském moři. Rovněž Gen. Powell považoval situaci v Bosně a Hercegovině za příliš komplikovanou pro vojenskou intervenci, přičemž je zřejmé, že „jeho myšlení bylo hluboce ovlivněno Vietnamem a Libanem“.²⁹² Tento názor dlouho podporovala skutečnost, že mezinárodní právo v konfliktu porušovaly všechny strany.

Clinton po nástupu do úřadu v první polovině roku 1993 v zásadě pokračoval v Bushově politice, přestože v prezidentské kampani „slíbil vojenskou intervenci do Bosny“.²⁹³ Jistou změnu představovalo, že často usiloval o použití letecké síly proti Srbům. Vliv na změnu jeho postoje měly zejména zprávy o pokračujícím násilí v oblasti, včetně „etnických čistek“. Nicméně Vance-Owenův plán, v rámci kterého Spojené státy přislíbily rozmístění pozemních sil v množství 5-10 tisíc,²⁹⁴ byl odmítnut bosenskými Srby, pro které by znamenal nutnost vzdát se již dobytého území. Alternativu představovalo zahájení vynucování dodržování bezletové zóny nad Bosnou a Hercegovinou, které bylo v rámci operace *Deny Flight* zahájeno v dubnu 1993.

V roce 1993 proběhla v administrativě vnitřní debata, jejímž výsledkem bylo rozhodnutí, že by USA na mezinárodní úrovni měly usilovat o dohodu na ukončení embarga, které postihovalo především Bosňáky,²⁹⁵ a o zahájení leteckých útoků. Nicméně ministři zahraničí Warrenu Christopherovi se pro tuto strategii nepodařilo získat podporu evropských spojenců. Rusové plán odmítli „pravděpodobně kvůli sympatii k Srbům“²⁹⁶ a Britové a Francouzi z obavy, že by „letecké útoky mohly vyvolat protiútok na jejich pozemní síly“.²⁹⁷ Navíc Evropané přišli s vlastním plánem, který se pokoušel dosáhnout řešení, aniž by bylo nutné přiklonit se k jedné z bojujících stran.²⁹⁸ Clinton, který v roce 1993 ještě kladl velký důraz na multilateralismus, na evropský plán nakonec přistoupil. Rovněž Kongres byl v tomto období stále ještě skeptický k „užití letecké síly ke splnění politických cílů“.²⁹⁹ Nicméně evropský plán selhal a řešení konfliktu se dostalo do slepé uličky.

Snaha americké administrativy zaujmout vedoucí pozici při řešení krize se projevila v souvislosti s pokračujícími útoky na Sarajevo, kdy Evropany podporovaná pokračování

²⁹⁰ Oficiální název FYROM: *Former Yugoslavian Republic of Macedonia*.

²⁹¹ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 158.

²⁹² Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 158.

²⁹³ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 11.

²⁹⁴ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 196.

²⁹⁵ Obyvatelé Bosny a Hercegoviny vyznávající Islám.

²⁹⁶ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 145.

²⁹⁷ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 145.

²⁹⁸ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 130.

²⁹⁹ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 174.

diplomatických jednání stále nepřinášela žádné výsledky. Clinton usiloval o demonstraci síly, přičemž opět začal uvažovat i o nasazení pozemních sil. Od tohoto záměru byl nicméně nucen upustit, jelikož by nebyl schválen v Kongresu. V únoru 1994 však využil rezoluce Rady bezpečnosti č. 836 z 4. června 1993, která Spojeným státům „umožňovala použít letecké síly k ochraně jednotek UNPROFOR“,³⁰⁰ které především střežily šest bezpečných zón. Nejprve byly na konci února 1994 v bezletové zóně sestřeleny čtyři letouny letectva FSJ a v dubnu byly provedeny dva útoky na srbské vojáky „postupující proti Goražde“,³⁰¹ ve které se nacházela jedna z bezpečných zón. Výsledkem bylo získání dohody o stažení srbských těžkých zbraní z Bosny a Hercegoviny a uzavření dalšího příměří. Clinton přistoupil na snahu o vyjednávání pomocí tzv. Kontaktní skupiny,³⁰² přičemž její členové se shodli na celkové strategii, která v případě nutnosti počítala i s použitím síly.

V průběhu konfliktu se výrazně měnil postoj Kongresu. Na konci roku 1994 i v Kongresu, v jehož obou komorách získala většinu Republikánská strana,³⁰³ začal převažovat názor,³⁰⁴ že je nutná existence „dlouhodobé strategie vojenského angažování vůči Srbům“.³⁰⁵ Pokud se v roce 1993 Kongres stavěl skepticky k možnosti užití leteckých sil, o rok později již uvažoval o zrušení zbrojního embarga. K odhlasování této změny skutečně došlo 26. července 1995, přičemž zrušení „mělo vstoupit v platnost 15. listopadu 1995“.³⁰⁶

7.2.1 Změna politiky Spojených států v roce 1995

Poté, co jednotky bosenských Srbů v srpnu 1995 provedly další útok na Sarajevo, byla pod velením NATO 28. srpna 1995 zahájena operace *Deliberate Force*, jejímž cílem bylo pomocí masivních náletů přinutit strany konfliktu k podepsání dohody o příměří. Politické vedení NATO se již neohlíželo na Rusko, se kterým nebylo zahájení ofenzívy ani konzultováno.³⁰⁷ Důvodem byla změna situace, která se dotýkala životních zájmů USA. Neschopnost NATO za tři roky vyřešit situaci v Bosně vedla k pomalé ztrátě kreditu této organizace a to pouze několik let po skončení studené války a rozpuštění Varšavské smlouvy. Tento neúspěch byl primárně způsoben tím, že podmínky, které si NATO nastavilo pro své působení na Balkáně, byly vzájemně neslučitelné. Ty sice zahrnovaly snahu „ochránit nevinné

³⁰⁰ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 204.

³⁰¹ Suchý, Petr. *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, s. 54.

³⁰² Byla tvořena USA, Ruskem, Velkou Británií, Francií a SRN.

³⁰³ Funkční období 104. Kongresu oficiálně začalo 6. ledna 1995.

³⁰⁴ Včetně Boba Dolea, který zastával funkci *Senate majority leader*.

³⁰⁵ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 217.

³⁰⁶ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 149.

³⁰⁷ Kubicek, Paul. *Russian Foreign Policy and the West*, s. 553.

civilisty před masovým vyvražděním“,³⁰⁸ nicméně pouze za předpokladu, že samo NATO nebude do války zataženo.

Další hrozbou bylo, že evropské státy reálně uvažovaly o stažení sil UNPROFOR, jelikož vojáci pod jeho vedením nejen nebyli schopni plnit svěřené úkoly, ale dokonce se stávali snadnými cíli pro útoky Srbů. Stažení těchto sil bez dalších opatření by znamenalo eskalaci konfliktu a hrozbu jeho rozšíření do dalších částí regionu. Tedy stav, jemuž chtěly Spojené státy zabránit. Únosy vojáků UNPROFOR, společně s otřesem, který byl vyvolán událostmi ve Srebrenici, vedly k větší ochotě Evropy jednat. To se projevilo ustanovením sil rychlé reakce o celkové síle 14 000 mužů, které společně utvořili Britové, Francouzi a Nizozemci.

Posledním, nikoliv však nejméně důležitým aspektem byla skutečnost, že dlouhodobé americké angažmá bez většího úspěchu výrazně poškozovalo Clintonův kredit u amerických voličů v době, kdy hodlal v prezidentských volbách v roce 1996 usilovat o znovuzvolení.³⁰⁹ I rozhodnutí Kongresu o zrušení embarga by znamenalo výraznou komplikaci. Jediným řešením proto bylo ukončit konflikt před vstupem zrušení embarga v platnost. To se kombinací vojenských operací a diplomatického nátlaku mezinárodního společenství na všechny zúčastněné strany podařilo.

7.3 Vojenské aspekty nasazení

Jedno z hojně diskutovaných témat možného nasazení ozbrojených sil Spojených států na Balkáně představovaly vojensko-technické aspekty. Doprava jednotek na místo určení už s ohledem na blízkost hlavních amerických vojenských základen v Evropě i území členských států NATO nepředstavovala závažný problém. Nicméně během 90. let bylo značné množství sil USA vysláno do humanitárních misí, takže případné masivní nasazení by si vynutilo delší čas pro jejich shromáždění.

V hodnocení nepřítele bylo nezbytné brát v potaz specifické postavení SFRJ v období studené války, ze kterého vyplývala existence velmi početných ozbrojených sil. Na nátlak Spojených států se z Bosny a Hercegoviny v březnu 1992 stáhla federální armáda. Nicméně zde zanechala „80 000 vojáků, kteří vytvořili základ bosensko srbské armády“.³¹⁰ Navíc při

³⁰⁸ Art, Robert J.. Geopolitic Updated: Strategy of Selective Engagement. *International Security*, 1998, No. 3, s. 79-113. S. 108.

³⁰⁹ Art, Robert J.. Geopolitic Updated: Strategy of Selective Engagement, s. 108.

³¹⁰ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii. Bosna a Hercegovina, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha: Grada, 2008. S. 12.

stahování bosenským Srbům předala velkou část svého vybavení, včetně dělostřelectva, obrněných jednotek a dokonce vzdušných sil, které operovaly ze základny Banja Luka.³¹¹

O celkové vojenské síle nepřítele a obtížnosti úkolu v případě nasazení pozemních sil USA svědčily i zkušenosti jednotek mise UNPROFOR. Navíc musely být brány v úvahu i síly dalších válčících stran. Bosensko-chorvatská armáda měla sílu asi 50 000 mužů. Početně nejsilnější byla armáda Bosny a Hercegoviny, jejíž početní stav se během konfliktu neustále zvyšoval. V roce 1992 ji tvořilo 80 000 mužů, v roce 1994 již 110 000 mužů a v roce 1995 dokonce 150 000 až 200 000 příslušníků.³¹² Z toho plynulo, že síly UNPROFOR „byly z hlediska vykonávání svých úkolů závislé na souhlasu bosenských Srbů“.³¹³ K hlavním problémům patřil nedostatečný počet sil UNPROFOR, který nikdy nepřesáhl počet 38 000, z čehož vyplývalo jejich řídké rozmístění. Navíc, jelikož „nebyly podporovány adekvátními zdroji“, ³¹⁴ jim chyběla těžká výzbroj, která se pro zajištění jejich úkolů ukázala jako naprosto nezbytná. Z této slabosti pramenily i ztráty, které síly UNPROFOR utrpěly při doprovodu humanitárních konvojů.³¹⁵

Nicméně ozbrojené síly bosenských Srbů, ač měly bojové zkušenosti, již v roce 1995 vykazovaly znaky vnitřního rozkladu. Jejich morálka byla nízká a konzumace alkoholu byla široce rozšířena.³¹⁶ V létě 1995 bylo rovněž výhodou, že těsně před zahájením leteckých útoků NATO proběhla úspěšná chorvatská ofenzíva v Krajině, která značně narušila srbskou morálku a ukázala, že Srbové mohli být poraženi i bez pozemní intervence NATO.

Terén v oblasti západního Balkánu a zvláště v oblasti Bosny a Hercegoviny představoval jeden z největších problémů pro jakékoliv nasazení ozbrojených sil USA. Je velmi členitý, což je všeobecně výhodnější pro obránce, jelikož by tento terén způsobil zpomalení případného pozemního útoku. Povaha terénu se zalesněnými kopci navíc poskytovala ideální prostředí pro maskování techniky i případný asymetrický způsob boje, který byl v tomto prostoru s velkými úspěchy praktikován již v období druhé světové války. Tyto charakteristiky neovlivňovaly jen pozemní nasazení. Mnozí členové „Pentagonu byli

³¹¹ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*, s. 13.

³¹² Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*, s. 7.

³¹³ Farrell, Theo. *Sliding into War*, s. 210.

³¹⁴ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 136.

³¹⁵ Beale, Michael O.. *Bombs over Bosnia. The role of the Air Power in Bosnia - Herzegovina*. Maxwell: Air University Press, 1997. S. 20.

http://worldbooklibrary.com/eBooks/AU_Press_Collection/SAAS_Theses/Beale/beale.pdf

Staženo 14. 3. 2009

³¹⁶ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*. London; New York: Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies, 2002. S. 17.

[z těchto důvodů] proti použití letecké síly v terénu Jugoslávie³¹⁷ které by si podle jejich názoru vynutilo rozmístění předsunutých leteckých návodčích,³¹⁸ což by zvýšilo možnost ztrát. Rovněž počasí, které bylo často velmi nepříznivé, neboť hornatý terén byl většinu času pokryt mraky,³¹⁹ by snižovalo účinnost leteckých úderů.

Jedním z problémů, kterým bylo nutno čelit, byla skutečnost, že dlouhou dobu se americká administrativa nemohla rozhodnout, zda zasáhnout pouze proti jedné straně, či zachovat neutralitu a vést zásah proti všem stranám. K tomu by bylo třeba nasadit relativně velké množství sil, které by musely být rozmístěny dlouhodobě. V době Vance-Owenova plánu byl americký odhad 50 000 vojáků.³²⁰ Přičemž tento odhad platil jen pro situaci, že před intervencí by došlo k uzavření příměří. V případě bojové intervence by bylo množství sil mnohonásobně vyšší. Proti takovému nasazení, kromě již zmíněných aspektů, hovořila i nepřipravenost ozbrojených sil USA pro *peace-keeping* a *peace-enforcement* v rámci OSN. Je pravděpodobné, že by se zde opakovaly problémy, které se již projevily při akcích OSN v Somálsku: „nedostatek souznění na operační úrovni a následná nepřipravenost na vojenské akce“³²¹ tohoto typu.

Jiná situace panovala u leteckých sil. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 781 „ustanovila zákaz vojenských letů ve vzdušném prostoru Bosny a Hercegoviny“.³²² Na jejím základě byla zahájena operace NATO *Sky Monitor*, v rámci které však nebylo zasahováno vůči narušitelům. Změna přístupu přišla v dubnu 1993 s operací *Deny Flight*, která již vynucovala dodržování neletové zóny. V rámci této operace navíc byla poskytována letecká podpora pozemním jednotkám OSN, čímž se zlepšilo jejich postavení. I přes obtíže způsobené terénem však zástupci letectva věřili, že jsou schopni efektivně zasáhnout proti srbskému dělostřelectvu, které představovalo největší hrozbu. Následný průběh operace *Deliberate Force*, které se zúčastnilo několik set letounů NATO, ukázal, že nasazené síly byly dostatečné k splnění jejího cíle. Tím bylo donutit zneprátelené strany k podpisu mírové dohody, která by byla následně i respektována.

³¹⁷ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 172.

³¹⁸ *Forward air controller-FAC*.

³¹⁹ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 173.

³²⁰ Hippell, von, Karin. *Democracy by Force*, s. 144.

³²¹ Farrell, Theo. *Sliding into War*, s. 210.

³²² *UN Security Council Resolution 781*. October 9, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement>. Staženo 12. 3. 2009.

7.4 Aspekty „čisté války“ během konfliktu v Bosně a Hercegovině

Při zkoumání nasazení ozbrojených sil USA v Bosně a Hercegovině lze nalézt mnoho aspektů odkazujících na relevanci konceptu „čisté války“ i na snahu o dodržování Powellovy doktríny. Spojené státy neměly až do roku 1995 žádný národní zájem, kvůli kterému by se vyplatilo nasazení ozbrojených sil do bojové situace. Prezident Bush se v roce 1992 postavil proti leteckým náletům z důvodu, že v případě jejich neúčinnosti Spojené státy nebyly „připraveny pokračovat v eskalaci“³²³ své angažovanosti. Rozhodl sice o vyslání pozemních sil do Makedonie, ta však byla nebojovou oblastí, ve které bylo riziko ztrát hodnoceno jako nízké. Celkový přístup Spojených států byl zdrženlivý. Ozbrojené síly USA byly pomocí kombinace vzdušných a námořních sil, jejichž úkolem bylo vynucování mezinárodního embarga, používány jen k moderaci konfliktu. Vzhledem ke stavu námořních a leteckých sil protivníka se rovněž jednalo o úkol s relativně nízkým rizikem. Navíc díky povaze bojové činnosti těchto sil byla nepřetržitě otevřena možnost jejich okamžitého stažení.

V Clintonově postupu, který je plný lavírování, je vidět snaha o zastavení konfliktu. Na druhé straně se však odklonil od propagovaného záměru a v dubnu 1993 vyloučil „nasazení pozemních sil“,³²⁴ přičemž o správnosti tohoto rozhodnutí ho následně přesvědčily události ze Somálska, kde bylo nasazení považováno za méně rizikové než na Balkáně. Přičemž se zdá, že svou počáteční pozici „přijal více z domácích důvodů než kvůli podstatě politiky“.³²⁵ Na jeho rozhodnutí mohla mít vliv i skutečnost, že většina obyvatel byla proti americkému zásahu, jelikož se obávala, že by se jednalo o analogii Vietnamu.³²⁶ Větší šanci na realizaci mělo omezené řešení, v podobě leteckých úderů či zrušení zbrojního embarga. Jednalo se o „politiku s nízkým rizikem“,³²⁷ která byla vhodná pro omezený bezpečnostní zájem.³²⁸ Navíc umožňovala snadnou *exit strategy*.

Velmi podrobně byly zkoumány vojenské aspekty nasazení sil včetně jejich následků, přičemž všeobecně uznávaným závěrem bylo, že Balkán je prostředí, které snižuje účinnost použití americké válečné strategie využívající prvků RMA. Pozemní síly by byly nasazeny v nevhodném terénu, ve kterém se nacházela vysoká koncentrace vojsk všech stran včetně vojsk OSN. To by znamenalo značně nepřehlednou situaci na bojišti, která by zvyšovala

³²³ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 242.

³²⁴ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 196.

³²⁵ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 218.

³²⁶ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 108.

³²⁷ *Low-risk/low-cost policy*.

³²⁸ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 64.

riziko „střelby do vlastních“,³²⁹ což by mohlo způsobit diskreditaci u již tak rozdělené veřejnosti. Navíc bojující strany by od sebe byly těžko rozeznatelné, jelikož jejich výzbroj a výstroj často pocházela ze zdrojů bývalé armády SFRJ. Prezident Clinton nakonec dokázal prosadit vyslání 20 000 vojáků pozemních sil USA do Bosny a Hercegoviny, nicméně k němu mělo dojít až po nastolení příměří podle mírové dohody z Daytonu, na jejíž dodržování měli vojáci dohlížet. Při vysílání se navíc zavázal, že „nasazení bude trvat asi jeden rok“.³³⁰ Z toho můžeme vyčíst požadavek na jasné definování mise. V ní bylo riziko ztrát mnohem menší, než v případě nasazení do bojových akcí.

Změna politiky přišla až v létě 1995, v době, kdy selhaly veškeré pokusy o zprostředkování mírové dohody bez použití ozbrojených sil, což respektuje další z bodů Powellovy doktríny. Navíc se podstatně změnila mezinárodní podmínka. Dlouhodobá neschopnost ukončit konflikt začala ohrožovat stabilitu NATO a případný odchod sil UNPROFOR by, společně se zrušením embarga, mohl vyústit v rozšíření vojenských operací. Nicméně i zde se nacházely limity pro nasazení za účelem minimalizace rizika ztrát. Ani v případě nových okolností se neuvažovalo o nasazení pozemních sil v podobě pozemní invaze.

Kvůli místnímu terénu se nedalo podcenit ani riziko, že by nepřítel změnil taktiku boje na partizánský. Navíc by zde nebyla zaručena možnost *exit strategy*. Veřejné mínění se měnilo jednou v prospěch, podruhé v neprospěch nasazení ozbrojených sil USA. Nicméně z průzkumů je možné vysledovat, že nejnižší podporu mělo vyslání pozemních sil, zatímco relativně vyšších hodnot dosahovala podpora pro zahájení vzdušných náletů.³³¹ Situaci Spojeným státům ulehčila rovněž změna postoje klíčových evropských spojenců. Zahájení leteckých náletů v srpnu 1995 bylo použito jako poslední možnost jak zastavit konflikt. Jejich cíl, donutit válčící strany k podpisu mírové smlouvy, byl jasně definován. V této fázi byla použita síla, která může být považována za rozhodující.

V následné vojenské akci rovněž můžeme sledovat aspekty „čisté války“. K vojenským úderům byly vyčleněny letecké síly, jejichž riziko ztrát je relativně nejmenší. Navíc bylo i za cenu snížení efektivnosti kampaně upuštěno od použití předsunutých leteckých návodů. Při kampani byla podle *Air-land battle strategy* použita strategie

³²⁹ *Friendly fire*.

³³⁰ Bowman, Steven R.; Kim Julie; Woehrel Steven. *Bosnia and Stabilization forces (SFOR) and U.S. Policy*. Congressional Research Service: Report for Congress. January 29, 1998. S. 1. https://www.policyarchive.org/bitstream/handle/10207/392/97-475_19980129.pdf?sequence=1 Staženo 22.1. 2009.

³³¹ Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 86-90.

Wardenových bodů zranitelnosti. Nejednalo se však o neomezené bombardování s cílem vojensky zničit síly bosenských Srbů, ale spíše o donucovací sílu, která měla usměrnit chování jejich politických představitelů. Ti se proto nestali cílem útoků. Nicméně seznam cílů, který zahrnoval „srbské zbraňové systémy, protivzdušnou obranu, muniční sklady a komunikační infrastrukturu v Bosně“,³³² obsahoval položky patřící do druhého a třetího kruhu.

Jasnou prioritou byla snaha zabránit dalším ztrátám na životech. To naznačují ROE, která před zahájením operace *Deliberate Force* vyžadovala schválení útoku od velení NATO i OSN pro útok na každý jednotlivý cíl. V létě 1995 se však podmínky změnilly, když byl od OSN vyžadován pouze obecný souhlas se zahájením akce a rozhodnutí o napadení konkrétních cílů již bylo přenecháno na velitelství NATO.³³³ Dalším aspektem omezujícím ztráty, který zároveň napomáhal diplomatickým jednáním, je skutečnost, že útoky na koncentrace pozemních vojsk, při kterých se daly předpokládat největší ztráty na straně nepřítele, byly vykonávány pouze tehdy, když se tyto jednotky nacházely ve vzdálenosti do 20-ti km od jedné z bezpečných zón. V případě, že došlo k napadení některé z bezpečnostních zón, se odvěta soustředila výhradně na cíle v předem vymezené letecké oblasti, ve které se daná bezpečnostní zóna nacházela.³³⁴ Při operaci *Deliberate Force* byl rovněž uplatněn technologický pokrok v rámci RMA, když celkem 70% shozené munice tvořila PGM, přičemž „u amerických letadel to bylo přes 98%“.³³⁵ To odpovídalo požadavku, že plánování úderů mělo „zahrnovat posouzení za účelem minimalizace vedlejších škod“.³³⁶

³³² Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower*, s. 220.

³³³ Owen, Robert C.. *Deliberate Force. A Case Study in Effective Air Campaigning*. Maxwell: Air University Press, 2000. S. 407.

<http://aupress.maxwell.af.mil/Books/Owen/Owen.pdf> Staženo dne 10.5. 2008.

³³⁴ Owen, Robert C.. *Deliberate Force*, s. 408.

³³⁵ Owen, Robert C.. *Deliberate Force*, s. 411.

³³⁶ Owen, Robert C.. *Deliberate Force*, s. 411.

8. Nasazení ozbrojených sil USA v reakci na teroristické útoky al-Káidy v Keni a Tanzanii v roce 1998

V souvislosti se skončením studené války radikálně pokleslo riziko vojenské konfrontace mezi státy. Během tohoto konfliktu byla podpora teroristů či různých protistátních sil ze strany států, zejména z východního bloku, jednou z možností, jak se pokusit ovlivnit dění v částech světa, ve kterých by přímé angažování představovalo vzhledem k mezinárodním skutečnostem nepřijatelné riziko. S pádem železné opony bylo ukončeno nepřátelství mezi státy, nicméně nestátní struktury vytvořené v předešlém období zde zůstaly. To vyústilo ve „ztrátu kontroly nad nestátními ozbrojenými aktéry“,³³⁷ kteří začali operovat autonomně.

Teroristické organizace, které byly příliš závislé na státní podpoře, jako např. palestinská OOP,³³⁸ oslabily. Nicméně začal narůstat vliv islámských teroristických organizací, které se primárně nesoustředily na cíl v určitém státě, ale spíše v celém muslimském světě nebo jeho části. Důvodem bylo, že se dokázaly adaptovat na novou situaci, když začaly používat krytí různých charitativních, humanitárních nebo jiných organizací, které jim sloužily jako zdroj příjmů. Všeobecné otevření světa, které konec studené války přinesl, jim skýtalo velké možnosti v oblasti mobility i vzájemné komunikace. Paradoxně „mnoho členů a příznivců [teroristických skupin] přesídlilo na Západ“,³³⁹ přičemž zde využívali západních principů pro svou ochranu.

Jako jeden z důsledků politiky Spojených států za studené války vznikly síly, které se po jejím skončení přetransformovaly v teroristickou organizaci al-Káida, které se během 90. let dostávalo čím dál větší pozornosti. Byla vytvořena na základě islámských bojovníků z celého světa, kteří bojovali proti sovětské invazi do Afghánistánu. Důvodem obratu Usámy bin Ládina proti Spojeným státům s největší pravděpodobností bylo rozmístění amerických ozbrojených sil v Saudské Arábii v roce 1990, společně s tím, že představitelé Saudské Arábie odmítli jeho nabídku na zahájení „svaté války“ proti iráckým silám v Kuvajtu.³⁴⁰ Pod bin Ladinovým vedením bylo již před 11. zářím 2001 postupně zorganizováno několik útoků na americké cíle. Jedním z nejvýznamnějších byl útok na ambasády USA v afrických

³³⁷ Gunaratna, Rohan. *Combating Al-Qaida and Associated Groups*. In *How States Fight Terrorism: Policy Dynamics in the West*, edited by Doron Zimmermann and Andreas Wenger, s. 175-200. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2007. S. 184.

³³⁸ Organizace pro osvobození Palestiny.

³³⁹ Gunaratna, Rohan. *Combating Al-Qaida and Associated Groups*, s. 185.

³⁴⁰ *The 9/11 Commission Report*, s. 57.

metropolích Nairobi a Dar es Salam, který proběhl 7. srpna 1998, v den osmého výročí příchodu amerických vojsk do Saudské Arábie. Vyžádal si celkem 224 mrtvých a asi 5 000 zraněných.³⁴¹

8.1 Mezinárodní podmínky pro zásah USA vůči al-Káidě

Po skončení studené války státy, zejména z bývalého východního bloku, změnilý svůj přístup k terorismu, což vedlo k poklesu počtu států podporujících terorismus. Hrozba islamistů a al-Káidy mířila proti všem státním aktérům, kteří dle teroristů spadali do kategorie nemuslimských nebo „západních“ států³⁴² a nějakým způsobem byli přítomni v oblasti muslimského světa. Hlavní pozornost se však soustředila na Spojené státy jako na vůdčí stát Západu. Z tohoto pohledu by se mohlo zdát, že by v použití vojenské síly mohla existovat relativní shoda či alespoň neexistence opozice proti ozbrojenému zásahu Spojených států. Nicméně pozice ostatních států byly útokům USA nakloněny mnohem méně, než jak by předpokládala předchozí úvaha.

Většina aktérů se k použití amerických ozbrojených sil vyjádřila až poté, co toto nasazení proběhlo, jelikož vzhledem k flexibilitě nepřítele bylo nutností udržet tyto úder v utajení. Navíc z důvodu vnímání ohrožení životního zájmu Spojené státy nebraly přílišný ohled na ostatní státní aktéry, o čemž svědčí to, že tyto akce předem s nikým nekonzultovaly. Jediným dokumentem, ze kterého lze vyčíst pozici jednotlivých aktérů, je rezoluce Rady bezpečnosti č. 1189 z 13. srpna 1998. V ní sice OSN vyzývá „všechny státy k přijetí...opatření předcházejících takovým útokům“³⁴³ a potrestání konkrétních viníků, nicméně nezmiňuje se o právu na odvetu v podobě nasazení ozbrojených sil. To by mohlo ukazovat na nedostatek shody ohledně vojenské odvety ze strany alespoň jednoho stálého člena Rady bezpečnosti.

Po provedení útoků se Spojeným státům dostalo vyjádření podpory zejména od zemí západní Evropy, např. Spolkové republiky Německo či Velké Británie. Reakce Francie byla smíšená. Pozice Ruska byla již zdrženlivější, když prezident Jelcin americké útoky odsoudil jako „hluboce urážlivé, částečně i proto, že [s ním] nebyly předem konzultovány“.³⁴⁴ Na druhou stranu Rusko muselo čelit separatistickým tendencím na jihu státu, zejména v oblasti Kavkazu, kde žije početná muslimská menšina. Tento boj vyvrcholil již několikrát zmíněnou

³⁴¹ *The 9/11 Commission Report*, s. 70.

³⁴² Ve smyslu způsobu života.

³⁴³ *UN Security Council Resolution 1189*. August 13, 1998.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/237/77/PDF/N9823777.pdf?OpenElement> Staženo 14.4. 2009.

³⁴⁴ Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*. Washington D.C.: Brookings institute Press, 2001. S. 106.

válkou v Čečensku, ve které proti jednotkám Ruské federace bojovali nejen místní muslimové, ale i žoldáci, z nichž někteří měli napojení na al-Káidu.³⁴⁵

Podobně zdrženlivá vyjádření přišla z ČLR, která se především obávala faktu, že Spojené státy použily vojenskou sílu unilaterálně, když během útoku narušily suverenitu dalšího státu, Pákistánu, který navíc byl významným čínským spojencem. Zcela negativní ohlasy zaznívaly z arabského světa, přičemž obzvláště bouřlivé byly v Súdánu, ve kterém se nacházel jeden z cílů amerického útoku.

8.1.1 Pozice al-Káidy v mezinárodním systému

Al-Káida je nestátním aktérem. Přesto je možné alespoň částečné hodnocení podle stanovených kritérií. Ve své podstatě se jedná o nedemokratickou organizaci, která podle veřejně vydaných prohlášení usiluje o zničení hodnot západního světa, obnovení kalifátu a zavedení islámského práva Šaríja. Vzhledem k tomu, že se nejedná o stát, není uvedena v přehledu *Freedom House*. Nicméně nedemokratičnost, která je v práci použita jako ukazatel delegitimizace protivníka ve Spojených státech, proti kterému mají být nasazeny americké ozbrojené síly, je nezpochybnitelná. Té bylo v USA dosaženo zdůrazněním aspektu používání samotných teroristických metod. Jejich podstatu, tedy, že al-Káida „nerozlišuje mezi vojáky a civilisty“,³⁴⁶ bin Ládín deklaroval ve své fatvě z 23. února 1998. Skutečnost, že v případě teroristických útoků se jednalo o plánované akce v souladu s postupy uveřejněnými v této fatvě, nezapomněl zdůraznit ani prezident Clinton při obhajobě vojenských úderů před americkou a světovou veřejností.

Vzhledem k povaze al-Káidy není její schopnost ovládat území relevantní. Naopak její nevázanost na jakékoliv území představuje jednu z největších hrozeb, která z terorismu plyne, neboť al-Káida se nemusí obávat jeho vojenského napadení. Díky tomu pro teroristické skupiny zcela nebo alespoň částečně neplatí řada principů použití síly, např. odstrašení. To může být jedním z důvodů, proč by al-Káida mohla být ochotna použít zbraně hromadného ničení proti západním cílům. Případná adekvátní odvěta, která by byla vedena proti některému z režimů podporujících al-Káidu, by spíše znamenala posílení její podpory mezi místním, pravděpodobně muslimským obyvatelstvem. Hrozbu pro ostatní aktéry rovněž představoval fakt, že se bojovníci al-Káidy účastnili většiny konfliktů 90. let. Podle americké oficiální

³⁴⁵ *Overview of State-Sponsored Terrorism. Patterns of Global Terrorism: 1997* State Department.
<http://www.state.gov/www/global/terrorism/1997Report/sponsored.html> Staženo 7.3. 2009.

³⁴⁶ *Address to the Nation by the President*. 20th August 1998.
<http://clinton6.nara.gov/1998/08/1998-08-20-president-address-to-the-nation.html> Staženo 8.3. 2009.

zprávy³⁴⁷ se nějakým způsobem zapojili do konfliktů v Somálsku,³⁴⁸ v Bosně a Hercegovině a v Čečensku.

V oblasti aktivit nevojenské povahy, které předcházely ozbrojeným zásahům směřujícím na území Afghánistánu a Súdánu, lze nalézt celou řadu diplomatických a jiných opatření, které měly jejich vlády odradit od podpory terorismu. Již před rokem 1998 proběhl ze strany Spojených států i prostřednictvím OSN nátlak na afghánské a súdánské oficiální představitele, aby aktivně zasáhli proti působení al-Káidy na svém území. Vůči Súdánu dokonce tento tlak vyústil v přijetí rezoluce Rady bezpečnosti č. 1054 z 26. dubna 1996, která konstatovala, že súdánská vláda „nereagovala adekvátně na úsilí OAJ“³⁴⁹ ohledně vyšetřování pokusu o atentát na egyptského prezidenta Husního Mubaraka. Ve stejném roce byl Súdán americkou administrativou označen za stát sponzorující terorismus.³⁵⁰

Proti al-Káidě byly před rokem 1998 rovněž učiněny kroky nevojenské povahy. Tyto kroky neměly diplomatický charakter, jelikož by to odporovalo zásadě Spojených států nevyjednávat s teroristy. Proto Spojené státy proti al-Káidě podnikly řadu opatření donucovacího charakteru, ale bez použití svých ozbrojených sil. V roce 1995 byl učiněn pokus přesvědčit súdánskou vládu, aby bin Ládina vydala do USA.³⁵¹ O rok později sestavila CIA speciální skupinu zabývající se pouze bin Ládinem.³⁵² Ten z počátku byl považován zejména za sponzora terorismu. Proto se Spojené státy zaměřily na narušení financování, což mělo za následek, že bin Ládin „začínal mít vážné finanční potíže“.³⁵³

Nicméně od roku 1997 bylo jasné, že jeho aktivity jsou rozsáhlejší. Uvažovalo se o uskutečnění plánu na jeho dopadení v Afghánistánu s cílem „dopravit ho před soud ve Spojených státech nebo nějaké arabské zemi“.³⁵⁴ Ten měl být uskutečněn pomocí spolupráce jednotek amerických speciálních sil a kmenů bojujících proti Tálibánu. Příprava plánu se protáhla do roku 1998. Navíc začaly být postupně vznášeny pochybnosti o jeho proveditelnosti a nakonec od něj bylo upuštěno. Jako oficiální důvod bylo uvedeno, že se politické vedení domnívá, že „riziko civilních obětí -,vedlejších škod“- bylo příliš vysoké“.³⁵⁵

³⁴⁷ *Overview of State-Sponsored Terrorism. Patterns of Global Terrorism:1997.*

³⁴⁸ Viz. s. 70.

³⁴⁹ *UN Security Council Resolution 1054.* April 26, 1996.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/107/86/PDF/N9610786.pdf?OpenElement> Staženo 19. 3. 2009.

³⁵⁰ Baletta, Michael. Chemical Weapons in the Sudan. Allegation and Evidence. *The Nonproliferation Review*, 1998, No. 3, s. 115-136. S. 115.

³⁵¹ *The 9/11 Commission Report*, s. 110.

³⁵² *The 9/11 Commission Report*, s. 110.

³⁵³ *The 9/11 Commission Report*, s. 62.

³⁵⁴ *The 9/11 Commission Report*, s. 110.

³⁵⁵ *The 9/11 Commission Report*, s. 114.

Nicméně plán se nikdy nedostal do Bílého domu³⁵⁶ a toto rozhodnutí bylo učiněno buď na úrovni poradce pro národní bezpečnost³⁵⁷ Samuela R. Bergera nebo ředitele CIA George Teneta.

8.2 *Politika Spojených států a její motivy*

V roce 1997 došlo ke schválení nové Národní bezpečnostní strategie Spojených států, ve které bylo patrné zvýšení důrazu na hrozby pramenící z činnosti nestátních aktérů, včetně terorismu. Jako životní národní zájem, pro jehož ochranu bylo možné použít ozbrojené síly, mimo jiné definovala „fyzickou ochranu našeho teritoria ... a bezpečnost našich občanů“.³⁵⁸ Ohledně terorismu, který v seznamu nestátních hrozeb figuroval na prvním místě, platilo, že cílem americké politiky bylo případným útokům předejít. Pokud by se vyskytly, bylo cílem „odpovědět drtivě [a] s rozhodnou snahou postavit pachatele před spravedlnost“.³⁵⁹ Nicméně toto jednání bylo omezeno pouze na případy, kdy teroristé ohrožovali americké občany.

Z tohoto pohledu bylo použití ozbrojených sil zcela v souladu s národními zájmy Spojených států. K rozhodnutí o jejich nasazení přispěla i tradice použití vojenských prostředků vůči teroristické hrozbě, která vychází z „válečného pojetí“ boje proti terorismu. K nasazení ozbrojených sil v reakci na terorismus došlo již před rokem 1998, přičemž nejvýraznějším bylo bombardování Libye v roce 1986. V Národní bezpečnostní strategii z roku 1997 byla dokonce jako vzorový model jednání uvedena reakce na pokus o zavraždění prezidenta Bushe³⁶⁰ v roce 1993,³⁶¹ který vyústil v raketový útok vůči Iráku. Tyto útoky, stejně jako reakce na teroristické útoky v Africe, „byly unilaterální“.³⁶²

Z pohledu ohrožení národního zájmu zde existovalo více faktorů. Jednak odvetné útoky byly provedeny pod záštitou článku 51 Charty OSN, jako aplikace práva na sebeobranu. Navíc bylo stále jasnější, že národním zájmem USA se stává eliminace aktivit spojených s bin Ládinem. CIA se podařilo získat informace, že velení al-Káidy včetně arabského šejka se mělo 20. srpna sejít v blízkosti tábora Khwest v Afghánistánu.³⁶³ Tím se nabízela reálná šance na eliminaci velení al-Káidy včetně bin Ládina, což by představovalo velmi rozhodnou

³⁵⁶ *The 9/11 Commission Report*, s. 114.

³⁵⁷ National Security Advisor.

³⁵⁸ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. (Nemám k dispozici PDF verzi s číslováním stran, proto nebude strana uváděna). Sekce Advancing U.S. National Interests. <http://clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/Strategy/> Staženo 14.5. 2008.

³⁵⁹ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Terrorism.

³⁶⁰ Myšlen George H. W. Bush.

³⁶¹ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Terrorism.

³⁶² Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, s. 100.

odpověď. Navíc existovalo silné podezření, že se chystá další útok, konkrétně na americké velvyslanectví v albánské Tiraně.³⁶⁴ V jistém smyslu tak šlo nejen o odvetný, ale i o preemptivní útok. Dalším motivem útoku na Afghánistán byl i pokus poskytnout veliteli Tálibánu Mulu Omarovi záminku k vypovězení al-Káidy ze země.³⁶⁵

Prezident Clinton podporoval provedení odvetného útoku a již 7. srpna pověřil poradce pro národní bezpečnost Samuela Bergera, aby vyhodnotil možnost vojenské odvety.³⁶⁶ V administrativě proběhla diskuze ohledně útoků na továrnu v al-Shifa na okraji Chartúmu. 12. srpna byly prezidentovi předloženy důkazy, že se bin Ládín pokouší o získání zbraní hromadného ničení,³⁶⁷ přičemž panovaly obavy, že by se mohly vyrábět právě v továrně v al-Shifa. Jako důkaz měl sloužit pozitivní test na chemikálii EMPTA, která se používá při výrobě nervového plynu VX.³⁶⁸ Další zprávy tvrdily, že bin Ládín na chod tohoto zařízení finančně přispívá, což korespondovalo se závěry CIA z roku 1997, že cílem bin Ládína je proti USA použít zbraně hromadného ničení.³⁶⁹ O nákup zbraní hromadného ničení se členové al-Káidy již jednou pokusili. Konkrétně šlo o koupi uranu obohaceného pro zbraňové použití³⁷⁰ od súdánského důstojníka. I když byl al-Káidě prodán falzifikát, tato událost prokázala reálné úsilí al-Káidy o získání zbraní hromadného ničení s jasným účelem. Ten vysvětlil jeden ze zatčených členů organizace: „s uranem je jednodušší zabít více lidí“.³⁷¹

Tyto zprávy stavěly útok na továrnu al-Shifa do zcela nového světla. Šíření zbraní hromadného ničení představovalo podle Národní bezpečnostní strategie z roku 1997 jednu z nejzávažnějších hrozeb, která přímo ohrožovala zájmy USA. Cílem politiky USA bylo nedovolit, aby se s nimi spojené technologie ocitly „v rukách stran nepřátelských k americkým a globálním bezpečnostním zájmům“.³⁷² Pokud by tyto zbraně měli k dispozici teroristé z al-Káidy, kteří na počátku roku 1998 vyhlásili nesmiřitelný boj vůči Západu, představovalo by to neakceptovatelnou hrozbu. Americká administrativa si rizik vyplývajících

³⁶³ *The 9/11 Commission Report*, s. 116.

³⁶⁴ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 904.

³⁶⁵ *1998 Missile Strikes on Bin Laden May Have Backfired*.

National Security Archive. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB253/index.htm> Staženo 19.2. 2009.

³⁶⁶ Baletta, Michael. *Chemical Weapons in the Sudan*, s. 116.

³⁶⁷ Richter, Gary, W. *Osama bin Laden: A Case Study*, Livemore: Sandia National Laboratories, 1999. S. 212. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB253/sandia.pdf> Staženo 19.2. 2009.

³⁶⁸ Wright, Lawrence. *The Looming Tower. Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York: Vintage, 2007. S. 282.

³⁶⁹ *The 9/11 Commission Report*, s. 112.

³⁷⁰ *Weapon-Grade Uranium*.

³⁷¹ *The 9/11 Commission Report*, s. 60.

³⁷² *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Threats to U.S. Interests.

z možnosti jejich použití byla dobře vědoma, mimo jiné na základě vyhodnocení použití sarinu japonskou sektou Om shin Rikjó, ke kterému došlo v roce 1995 v Tokiu.

Dalším aspektem, který musel být vzat do úvahy, byla skutečnost, že v letech 1992-1996 Súdán sloužil jako základna bin Ládinových operací. Z jeho území byl např. podniknut pokus o útok na egyptského prezidenta Mubaraka. Bin Ládin v roce 1996 sice Súdán opustil, ale stále panovalo podezření, že jej využívá ke svým aktivitám. Tomu nasvědčoval dobrý vztah s velitelem súdánské Národní islámské ligy Hassanem al-Turábím. Podle nejmenovaného důvěrného zdroje měla al-Káida s touto organizací „společně pracovat na zisku zbraní a výbušnin a v úsilí za účelem vývoje chemických zbraní“.³⁷³

Veškeré důkazy ohledně továrny al-Shifa byly nepřímé, nicméně riziko vyplývající z jejich potvrzení bylo příliš velké. Na poradě z 19. srpna Clinton schválil navrhované cíle včetně této továrny a vydal rozkaz k provedení operace *Infinite Reach*. Z obavy z přílišných civilních ztrát však zamítl útok na koželužnu v Súdánu.³⁷⁴ Po provedení útoku se ukázalo, že továrna al-Shifa nesloužila k výrobě zbraní, což svědčí o špatné práci amerických zpravodajských služeb.

Situaci prezidentovi ulehčoval i průzkum veřejného mínění ohledně případných odvetných útoků. V něm 74 % populace a 77 % nižších politických představitelů vyjádřilo podporu „odvetným útokům proti teroristickým výcvikovým táborům a dalším zařízením spojených s teroristy“.³⁷⁵ Ještě zajímavějším poznatkem je, že více jak polovina dotázaných dokonce podporovala nasazení pozemních jednotek.

Infinite Reach patřila k nemnohým operacím, pro jejichž zahájení nebylo podle litery zákona potřeba svolení Kongresu, protože se jednalo o krátké nasazení v řádu několika hodin. Pro akce tohoto charakteru je zcela dostatečný pouze souhlas prezidenta, v jehož pravomoci je nasadit ozbrojené síly až do 60-ti dní.³⁷⁶ Akci se ex-post dostalo výrazné podpory jak v administrativě, tak v Kongresu, a to včetně Republikánů. O tom svědčí slova předsedy Sněmovny reprezentantů Newtona Gingriche, že „prezident udělal přesně tu správnou věc“.³⁷⁷ Nicméně tato podpora se po neúspěchu operace, která nedokázala eliminovat bin Láдина, ze strany Republikánů změnila v kritiku. V kontextu Gingrichových slov se ale zdá, že spíše mířila na způsob nasazení ozbrojených sil než vůči jejich samotnému použití. V neúspěchu

³⁷³ Baletta, Michael. *Chemical Weapons in the Sudan*, s. 121.

³⁷⁴ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 909.

³⁷⁵ Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, s. 101.

³⁷⁶ Oficiálnímu neschválení akce Kongresem navíc nahrávala i nutnost jejího utajení pro zachování momentu překvapení.

³⁷⁷ Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, s. 107.

operace je možné hledat jeden z motivů odlišného postupu administrativy George W. Bushe po teroristických útocích z 11. září 2001.

8.3 *Vojenské aspekty nasazení*

V Afghánistánu se nalézá velmi členitý terén, který není vhodný pro rozsáhlé vojenské akce. Navíc, jelikož je Afghánistán vnitrozemským státem, jakýkoliv útok na jeho území znamená porušení pákistánského vzdušného prostoru. To vzhledem k tehdejšímu velkému napětí v indicko-pákistánských vztazích, které bylo způsobeno uskutečněním prvních jaderných testů v obou státech,³⁷⁸ mohlo vyvolat nepřiměřenou pákistánskou reakci a tak dále destabilizovat region.

Oficiální spolupráce s Pákistánem, vzhledem k propojení pákistánské tajné služby ISI s Tálibánem, rovněž nepřicházela v úvahu. Výsledkem bylo rozhodnutí, že vojenští představitelé Pákistánu budou informováni „několik minut před tím, než naše [americké] rakety proniknou do pákistánského vzdušného prostoru“.³⁷⁹ V Súdánu byla situace příznivější, jelikož zde existovala možnost přímého přístupu z moře a továrna představovala statický cíl s možností jeho přesné lokace pomocí systému GPS. Celou situaci nezlepšovala ani horší *power projection* než v předchozích případech, která byla způsobena řídkou sítí amerických základů v oblasti Indického oceánu. Nicméně i tak byla schopnost *power projection* zachována v dostatečné míře.

Povaha nepřítele představovala největší výzvu. Al-Káida jako všechny ostatní teroristické skupiny používala v boji nepřímou strategii, která spočívá v překvapivých úderech na nejzranitelnější body nepřítele. Tím teroristé obcházejí nejsilnější prvky obrany a „při velmi nízkých početních stavech a relativně nízkých nákladech dosahují velkých ničivých účinků s ohromnými psychologickými dopady.“³⁸⁰

Al-Káida v porovnání s ostatními teroristickými organizacemi disponovala velmi dobrou infrastrukturou, skrytou v nepřístupném terénu, a široce rozvinutou rekrutační a výcvikovou sítí, kterou bylo z důvodu její rozptýlenosti po několika zemích světa těžké objevit a ještě obtížnější proti ní účinně zasáhnout. Jednalo se o státy, ve kterých byl vliv Spojených států velmi omezen a místní vlády nebyly schopny zcela ovládat celé území.³⁸¹

³⁷⁸ Indie 11. 5. 1998, Pákistán 28.5. 1998.

³⁷⁹ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 905.

³⁸⁰ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 151.

³⁸¹ Jednalo se o tábory v Afghánistánu, Kašmíru, Tádžikistánu či Čečensku.

Navíc al-Káida využívala spolupráce s extrémistickými a teroristickými skupinami na Středním Východě.³⁸²

Domnívám se, že v případě zničení chemické továrny v Súdánu byly nasazené ozbrojené síly zcela adekvátní. Z konvenčního pohledu poměru sil byly použity zcela dostačující prostředky, nicméně problém představovalo, že teroristická nepřímá strategie tyto prostředky eliminuje faktem, že pro ni existuje „jen málo vhodných vojenských cílů, zejména vysoce hodnotných cílů, jejichž zničení by bylo pro teroristy citlivé“.³⁸³ Tato skutečnost se ukázala v případě Afghánistánu. Nejedná se jen o neúspěšný pokus o eliminaci bin Ládina, ale i o skutečnost, že povaha teroristické organizace způsobuje efektivní eliminaci tří soustředných kruhů Wardenovy strategie. Ta tvoří jednu z klíčových složek vojenské strategie Spojených států, nicméně na tomto případě nasazení se zcela ukázala její slabina, a to, že je projektována pouze na útok vůči státu.

Narozdíl od konvenčních ozbrojených sil byla al-Káida schopná fungovat s minimem fyzické infrastruktury, která spadá do třetího kruhu. Nicméně i tu byly Spojené státy schopny neutralizovat, což potvrzuje jak úspěšné zničení veškerých stanovených objektů při útoku z roku 1998, tak vývoj po roce 2001. V druhém kruhu, základních součástech válečné ekonomiky, teroristé narozdíl od státních aktérů nespolehali na své vlastní struktury, ale využívali procesu globalizace, když se tyto zdroje snažili získat na světovém trhu, popřípadě prostřednictvím mezinárodního organizovaného zločinu. Obyvatelstvem, které se nachází ve čtvrtém kruhu, teroristické skupiny ze své podstaty nedisponují.

Pro část prvního kruhu, velení a řízení, bylo ze strany al-Káidy používáno moderních, ale civilních prostředků komunikace. Ty nebylo možné zcela eliminovat, jelikož jejich fyzické zničení by poškodilo i Spojené státy a jejich spojence, protože moderní komunikace patří k základním pilířům západní společnosti. Proto zbývala jediná část prvního kruhu a pátý kruh, politické vedení a „příslušníci vojska“. Tyto složky však nedodržovaly standardní pravidla vedení boje a ukrývaly se mezi civilisty, čímž snižovaly schopnosti vyspělých technologií protivníka. Proto se domnívám, že proti tomuto nepříteli ozbrojené síly Spojených států nepoužily zcela adekvátních prostředků.

³⁸² *The 9/11 Commission Report*, s. 67.

³⁸³ Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, s. 104.

8.4 Aspekty „čisté války“ při útoku na al-Káidu

Při nasazení ozbrojených sil USA proti cílům, které byly spojeny s al-Káidou, lze nalézt mnoho aspektů odkazujících na relevantnost konceptu „čisté války“. Především se jedná o skutečnost, že kvůli nevhodnosti vojenských aspektů byla již 10. srpna³⁸⁴ vyloučena možnost nasazení speciálních pozemních sil s cílem zlikvidovat výcvikové tábory al-Káidy.³⁸⁵ Přičemž proti byli především zástupci ozbrojených sil. Je signifikantní, že Clinton ve svých pamětech jako pravděpodobné důvody k zamítnutí udává nesplnění některých bodů Powellovy doktríny: vojáci byli proti vyslání „možná proto, že by museli poslat jednotky zvláštního nasazení, aniž by s jistotou věděli, kde bin Ládín je, nebo zda můžeme dostat naše jednotky zpátky do bezpečí“.³⁸⁶

Vzhledem k rychlosti, s jakou byla akce naplánována, by z pohledu RMA, která je charakteristická velmi pečlivou přípravou,³⁸⁷ bylo příliš riskantní připravit akci speciálních či dokonce pozemních sil. Případný neúspěch v podobě výrazných ztrát na životě by pro Clintona mohl znamenat velké problémy kvůli následnému velmi negativnímu mezinárodnímu i národnímu ohlasu. Navíc by tím ulehčil pozici teroristům, kteří by případný neúspěch stejně jako v Somálsku vydávali za své velké vítězství. Proto bylo přistoupeno k takové formě útoku, při kterém by se ani jediný příslušník ozbrojených sil Spojených států neocitl ani na okamžik na cizím, potenciálně nepřátelském území.

Na rozhodnutí, že k útoku budou použity střely s plochou dráhou letu *Tomahawk* namísto obvyklého leteckého útoku, např. z paluby letadlové lodě, mohla mít vliv obava o bezpečnost posádek, zejména v pákistánském vzdušném prostoru. Důvodem zvoleného postupu, kromě obavy o životy pilotů, mohla být i mezinárodní situace, jelikož pokud by došlo k sestřelení pilotovaného letounu, byly by diplomatické následky horší než v případě sestřelení rakety. V případě Súdánu, kromě dalších diplomatických problémů, byla jedním z důvodů použití raket skutečnost, že továrna v al-Shifa byla už během stavby velmi dobře chráněna raketami země-vzduch.³⁸⁸ Ty by v případě leteckého útoku opět zvyšovaly riziko ztráty pilota.

³⁸⁴ Baletta, Michael. *Chemical Weapons in the Sudan*, s. 116.

³⁸⁵ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 910.

³⁸⁶ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 910.

³⁸⁷ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 143.

³⁸⁸ *Statement of William S. Cohen to the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*. March 23, 2004. s. 9.
http://www.9-11commission.gov/hearings/hearing8/cohen_statement.pdf. Staženo 16.2. 2009.

Clinton se rovněž rozhodl ze seznamu cílů vyškrtnout koželužnu v Súdánu, což zdůvodnil tím, že postrádala pro al-Káidu vojenský význam³⁸⁹ a chtěl „minimalizovat civilní oběti“.³⁹⁰ To samo svědčí o snaze vyhnout se vedlejším škodám, stejně jako druh sil zvolených pro útok. Střela *Tomahawk* totiž disponuje přesnou naváděcí soustavou a spadá stejně jako přesně naváděné pumy, které byly používány na Balkáně, do kategorie PGM.

Rovněž aspekty Powellovy doktríny byly převážně dodržovány. I přesto, že vojenská akce byla uskutečněna velmi rychle po provedení teroristických útoků, byly státy, jejichž území se stalo cílem, již před rokem 1998 opakovaně vyzývány k aktivnímu zakročení vůči al-Káidě. Existoval výrazný národní zájem, a cíl nasazení byl jasně určen. Výše zmíněné závěry, které vedly k vyloučení nasazení pozemních sil i letounů s lidskou osádkou, ukazují, že bylo provedeno zhodnocení rizik nasazení s ohledem na minimalizaci vlastních ztrát. Odpálení střel z lodí námořnictva, které se nacházely v mezinárodních vodách, umožňovalo i snadnou *exit strategy*. A přes očekávanou kritiku od světové veřejnosti průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že Američané výraznou většinou vojenské útoky podporují.

³⁸⁹ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 909.

³⁹⁰ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 909.

9. Nasazení ozbrojených sil USA v Kosovu 1998-1999

Oblast Kosova má pro Srbsko obzvláště velký symbolický význam, jelikož je součástí srbských dějin. V roce 1389 se zde konala bitva na Kosovském poli, jedna z nejdůležitějších událostí srbské historie. Proto veškeré snahy ohledně změny statutu této oblasti byly v Bělehradě vždy vnímány s velkou nevolí. Kosovo bylo problémem již od 60. let 20. století, přičemž alespoň dočasné řešení nabízela ústava z roku 1974, která mu přiznávala statut autonomní oblasti s rozsáhlými pravomocemi. V roce 1986 však „byla autonomie oblasti podstatně omezena a podřízena kontrole srbské vlády“.³⁹¹ Se zhoršující se situací v rozpadající se SFRJ eskalovala i situace v Kosovu. Slobodan Milošević zde v únoru 1989 vyhlásil výjimečný stav a 28. června 1989, v den 600. výročí bitvy na Kosově poli, byla zrušena autonomie a z ní vyplývající práva. Proces byl dokončen 4. července 1990, kdy došlo k rozpuštění místních institucí.³⁹² Všudypřítomný nacionalismus následně dal průchod vyslovení požadavku na spojení Kosova s Albánií, který byl deklarován bývalými členy rozpuštěného zákonodárského sboru Kosova.

Jednou z hlavních příčin nastalého napětí v Kosovu byla výrazná změna v demografickém složení obyvatelstva, která zde v důsledku vyšší porodnosti Albánců a odchodu Srbů na sever probíhala v období po druhé světové válce. Tento proces vyústil ve stav, kdy v roce 1991 tvořili 82 % obyvatelstva Albánci, 10 % Srbové a 8 % ostatní národnosti.³⁹³ V průběhu 90. let se v Kosovu vyvinuly paralelní struktury. Na politické úrovni se jednalo o Demokratickou ligu Kosova pod vedením Ibrahima Rugovy. Nicméně s pokračující patovou situací začala nabývat na síle vojenská složka, Kosovská osvobozená armáda.³⁹⁴ Její reálná moc vzrostla v důsledku pašování zbraní ze sousední Albánie, která se v 90. letech rovněž nacházela v nestabilní situaci, jejímž vrcholem byl kolaps státních institucí v roce 1997.

V důsledku těchto událostí došlo 22. dubna 1996 k zahájení ozbrojené fáze konfliktu, když UCK podnikla „čtyři útoky na srbské bezpečnostní složky i civilisty“.³⁹⁵ Reakcí Bělehradu bylo posilování bezpečnostních složek v Kosovu. Nicméně do února 1998 se UCK

³⁹¹ Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 743.

³⁹² Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ*, s. 743.

³⁹³ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace. International Intervention and Strategies for Conflict Transformation*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press, 2005. S. 23.

³⁹⁴ Dále UCK.

³⁹⁵ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*. s. 47.

podarilo ovládnout asi třetinu kosovského území, s centrem v oblasti Drenica.³⁹⁶ Na tuto skutečnost Milošević 28. února 1998 reagoval zahájením masivního protiútoků pomocí armády a polovojenských sil, jehož cílem byla, kromě zničení UCK, i snaha obnovit srbskou kontrolu nad Kosovem. Toho mělo být dosaženo i prostřednictvím vyhánění civilního obyvatelstva,³⁹⁷ jehož místo „měli zaujmout srbští uprchlíci z Chorvatska a Bosny“.³⁹⁸ Tento konflikt postupně eskaloval až do největší bombardovací kampaně na území Evropy od skončení druhé světové války.

9.1 Mezinárodní podmínky pro zásah USA v Kosovu

Do jisté míry platí pro Kosovo to, co bylo o mezinárodní pozici důležitých aktérů napsáno v případě války v Bosně a Hercegovině. Jejich společným zájmem bylo zabránit „dalšímu kolu etnických čistek na Balkáně“.³⁹⁹ Nicméně stejně jako v případě bosenského konfliktu se zde projevovaly názorové nuance na způsob, jakým toho mělo být dosaženo. Největší kontroverze pramenila z možného zásahu bez mandátu Rady bezpečnosti OSN a ze skutečnosti, že mělo být zasaženo proti silám, které působily na území vlastního státu, což by narušilo princip státní suverenity. Naopak společným zájmem bylo nepřipustit jednostranné vyhlášení samostatného Kosova, které by mohlo vyprovokovat další vlnu secesionismu.

Státy Evropy, které se opět obávaly přílivu uprchlíků, se k možnosti intervence do probíhajícího konfliktu stavěly mnohem otevřeněji než v případě Bosny a Hercegoviny. Na tento postoj měla vliv i existence masakru ve Srebrenici, jehož opakování již evropští politici nehodlali dopustit. K jednotnému postoji napomáhal i fakt, že žádný stát neměl v oblasti rozmístěny vojenské pozorovatele, kteří se při konfliktu v Bosně a Hercegovině ukázali být velmi zranitelní.⁴⁰⁰ Nicméně i v Evropě rezonovala otázka narušení principu suverenity, která se mohla obrátit i proti některému z evropských států. Z obavy, že pod touto záminkou „Rusko pošle své jednotky do nějakého post-sovětského státu“,⁴⁰¹ SRN na jaře 1998 odmítala zásah sil NATO bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN. Své rozhodnutí pod tlakem událostí

³⁹⁶ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 111.

³⁹⁷ Albánského etnické příslušnosti.

³⁹⁸ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*. s. 47.

³⁹⁹ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 21.

⁴⁰⁰ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*. *International Affairs*, 998, No. 4, s. 745-761. S. 754.

⁴⁰¹ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 755.

změnila v létě. Výsledkem bylo dosažení konsenzu pro zahájení operací. Ten byl formálně potvrzen 13. října 1998,⁴⁰² kdy všech „16 států NATO schválilo aktivační rozkaz“.⁴⁰³

Rusko souhlasilo s nutností ukončit znovu se stupňující konflikt na Balkáně. Ještě v létě 1998 byly jeho postoje „v souladu s dalšími členy Kontaktní skupiny“⁴⁰⁴; ⁴⁰⁵ zejména v aspektu, že „všechny srbské síly mají opustit Kosovo“.⁴⁰⁶ Nicméně pro ruskou zahraniční politiku představoval problém zásah v oblasti definované jako „blízké zahraničí“, kde si chtěla udržet svůj vliv. Navíc situace v FRJ v mnohém připomínala stav, ve kterém se ocitalo samo Rusko. Stejně jako Srbové se mnoho Rusů po rozpadu Sovětského svazu ocitlo za hranicemi nového státu, který rovněž musel čelit odštěpeneckým tendencím ze strany mezinárodně neuznaných muslimských skupin. Proto byl ruský postoj zdrženlivý, což se projevilo tím, že Moskva „odmítla podpořit mnohé ze sankcí“.⁴⁰⁷

Nicméně hlavním důvodem ruského postoje byly změny, které NATO učinilo na počátku roku 1999 a které v Rusku vyvolaly pocit ohrožení.⁴⁰⁸ NATO se rozšířilo o tři nové členy směrem na východ a dokončilo novou strategii, která explicitně počítala s možností zásahu NATO mimo území svých členských států. To vše v situaci, kdy se Rusko potýkalo s velmi závažnými ekonomickými problémy. Stát byl donucen vyhlásit bankrot a namísto rublu byl dokonce krátkodobě zaveden americký dolar. Navíc v případě odsouhlasení zásahu NATO z humanitárních důvodů teoreticky hrozilo, že se tento trend obrátí i proti samotnému Rusku, které samo rozhodně neplnilo standardy OBSE a OSN⁴⁰⁹ v bojích na Kavkaze. Proto Moskva nesouhlasila se závěry jednání v Rambouillet a pravděpodobně by se k zastavení útoku rozhodla využít z jejího pohledu poslední silovou pozici, veto v Radě bezpečnosti.

Výsledkem byla opět omezená spolupráce Ruska se Západem. Pod tlakem amerických diplomatů, kteří „opakovaně a explicitně varovali Rusy“,⁴¹⁰ aby FRJ neposkytovali žádnou vojenskou pomoc, se Moskva neodhodlala k dodávce zbraňových systémů. Rovněž aktivně spolupracovala na diplomatickém řešení konfliktu, které vyústilo v ultimátum G-8 z 6. května. ČLR se rovněž stavěla k otázce ozbrojeného zásahu proti FRJ zdrženlivě, jelikož to i pro ni

⁴⁰² Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo. Politics and Strategy in Global Age*. New York: Columbia University Press, 2001. S. 2.

⁴⁰³ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 53.

⁴⁰⁴ Kontaktní skupina se opět skládala se zástupů USA, Ruska, Velké Británie, Francie, SRN a Itálie.

⁴⁰⁵ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 58.

⁴⁰⁶ *Kosovo/ Operation Allied Force. After-Action Report*. Report to Congress. Department of Defence, January 31, 2000. S. XX.

<http://www.dod.mil/pubs/kaar02072000.pdf> Staženo 4.4. 2009.

⁴⁰⁷ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 754.

⁴⁰⁸ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 58.

⁴⁰⁹ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 58.

znamenal porušení principu nedotknutelnosti státní suverenity, což potenciálně nevyklučovalo, že by tento princip mohl být základem pro budoucí „americkou intervenci ve prospěch čínské provincie Tchajwan“.⁴¹¹

9.1.1 Postavení Federativní republiky Jugoslávie v mezinárodním systému

Postavení FRJ nebylo zcela jednoznačné. Nicméně podle organizace *Freedom House* byl Bělehrad v obou sledovaných kategoriích, politických právech i občanských svobodách, hodnocen druhou nejhorší známkou 6 s tím, že celkově byla země označena jako nesvobodná.⁴¹² Existence konfliktu v Kosovu značí omezenou schopnost FRJ vykonávat správu na území státu, ve smyslu vynucení monopolu státu na násilí. Přičemž UCK se v Kosovu nejen dařilo úspěšně napadat různé srbské cíle, ale dokonce získala kontrolu nad značnou částí kosovského území.

Právě snaha o jeho opětovné získání a zatlačení UCK bylo hlavním motivem zahájení srbské ofenzivy pod názvem operace Podkova. Mezinárodní společenství by tuto operaci pravděpodobně podpořilo, ovšem pouze v případě, kdyby se cílem srbských jednotek nestalo i civilní obyvatelstvo. Tomu nasvědčuje i postoj Spojených států, které v únoru 1998 ústy svého velvyslance Roberta S. Gelbarda označily UCK za teroristickou organizaci.⁴¹³ Nicméně právě způsob provedení této operace představoval hrozbu pro ostatní státy, jelikož do října 1998 v jejím důsledku z Kosova uprchlo více než 200 000 lidí.⁴¹⁴ Do ukončení násilí v červnu 1999 odešlo do okolních zemí asi 860 000 lidí. K tomu je nutné připočíst 580 000 obyvatel Kosova, kteří se v důsledku bojů stali vnitřními uprchlíky.⁴¹⁵ Z toho vyplývala hrozba opětovného vypuknutí konfliktu na Balkáně, jelikož Makedonie i Albánie, dva státy, do kterých směřoval hlavní proud uprchlíků, byly samy o sobě značně nestabilní.

V Albánii se v roce 1997 zhroutil státní správa, což vyústilo v „násilné nepokoje“⁴¹⁶ a masivní vlnu uprchlíků do Itálie. Ta proto do balkánského státu provedla intervenci s cílem obnovy státních institucí. Pokračování masivní vlny uprchlíků z Kosova tak s sebou přinášelo reálné riziko opětovného kolapsu státních institucí. V Makedonii se již před příchodem

⁴¹⁰ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 58.

⁴¹¹ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 57.

⁴¹² *Country Ratings and Status, FIW 1973-2009*.

⁴¹³ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 753.

⁴¹⁴ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 53.

⁴¹⁵ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 21.

⁴¹⁶ Kim, Julie. *Macedonia: Conflict Spillover Prevention*. Congressional Research Service: Report for Congress, July 23, 1998. S. 3. <http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-762:1> Staženo 28.3. 2009.

kosovských uprchlíků nejméně čtvrtina obyvatel hlásila k albánské národnosti,⁴¹⁷ přičemž v Makedonii žijící Albánci tvrdili, že tvoří až 40 % obyvatel.⁴¹⁸ Kvůli etnickému napětí zde již v 90. letech byly rozmístěny jednotky NATO, včetně 550-ti vojáků Spojených států.⁴¹⁹ Riziko přelítí⁴²⁰ konfliktu se nadále zvyšovalo s tím, jak UCK využívala situace k podněcování etnických nepokojů.⁴²¹ Celkovou situaci v obou zemích ještě zhoršovala vysoká koncentrace malých a ručních zbraní,⁴²² které většinou pocházely z vyrabovaných skladů albánských ozbrojených složek.

Srbové v Kosovu navíc uplatňovali stejnou filosofii „etnických čistek“, kterou používaly všechny strany konfliktu v Bosně a Hercegovině. Tato tvrzení se nezakládají jen na hodnocení západních vlád, ale i na hodnocení mezinárodních nevládních organizací jako *Human Right Watch*. Pokud by mezinárodní společenství zůstalo nečinné, tak by tím negovalo veškeré úsilí, které na Balkáně v průběhu 90. let vynaložilo.

Do řešení konfliktu v Kosovu se zapojila celá řada zprostředkovatelů včetně OBSE, OSN a skupiny G-8. Rada bezpečnosti vydala k situaci v Kosovu dvě rezoluce. Rezoluce č. 1160 z 31. března 1998 odsuzuje obě strany konfliktu za páchané násilí a „uvaluje zbrojní embargo na Federální republiku Jugoslávie, včetně Kosova“.⁴²³ Rezoluce č. 1199 z 23. září 1998 následně požadovala po všech stranách „bezpodmínečně zastavit nepřátelství a udržovat příměří v Kosovu“.⁴²⁴ Rovněž konstatovala, že „situace v Kosovu se stala hrozbou pro mezinárodní mír a pro bezpečnost“.⁴²⁵

9.2 Politika Spojených států v otázce Kosova a její motivy

Pro nasazení ozbrojených sil USA v Kosovu lze najít opodstatnění v tehdy platné Národní bezpečnostní strategii Spojených států. Zásah NATO v Kosovu je velmi často vydáván za čistě humanitární. Prvek snahy zabránit humanitární katastrofě ještě větších rozměrů, který podle Národní bezpečnostní strategie tvoří třetí kategorii hrozeb, byl nepochybně přítomen. Přičemž strategie zdůrazňuje, že v tomto případě má být kladen velký důraz na diplomacii a

⁴¹⁷ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 755.

⁴¹⁸ Kim, Julie. *Macedonia: Conflict Spillover Prevention*, s. 2.

⁴¹⁹ Kim, Julie. *Macedonia: Conflict Spillover Prevention*, s. 2.

⁴²⁰ *Spill-over*.

⁴²¹ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*. s. 53.

⁴²² SALW- *Small Arms and Light Weapons*.

⁴²³ *UN Security Council Resolution 1160*. March 31, 1998.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> Staženo 5. 4. 2009.

⁴²⁴ *UN Security Council Resolution 1199*. September 23, 1998.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> Staženo 5. 4. 2009.

⁴²⁵ Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 114.

multilaterální přístup, který má zahrnovat nejen spolupráci s ostatními státy ale i s mezinárodními a nevládními organizacemi. V případě americké intervence je pak zdůrazněno, že má být „úzce definována [a] s minimálním rizikem pro americké životy“.⁴²⁶

Nicméně existovaly i další národní zájmy. Národní bezpečnostní strategie zdůrazňovala priority prezidenta Clintona v zahraniční politice, přičemž na prvním místě byla uvedena snaha „podporovat nerozdělenou, demokratickou a mírovou Evropu“.⁴²⁷ Jak bylo nastíněno v předchozí podkapitole, právě zvyšující se intenzita konfliktu v Kosovu mohla znamenat další destabilizaci oblasti západního Balkánu. Proto podle dělení hrozeb v Národní bezpečnostní strategii spadá zásah v Kosovu do druhé kategorie hrozeb. Taková hrozba se vyznačuje tím, že „neohrožuje naše“⁴²⁸ národní přežití, ale má vliv na národní blahobyt a charakter světa, ve kterém žijeme“.⁴²⁹ Jako příklad této kategorie zásahů, kde se americké zájmy mají zvažovat vůči možnými rizikům a nákladům,⁴³⁰ je uváděna i aktivita USA v Bosně a Hercegovině. Proti zásahu nemluví ani skutečnost, že proběhl bez schválení v Radě bezpečnosti, jelikož strategie počítá s tím, že Spojené státy musejí být vždy připraveny jednat „unilaterálně, když to bude vyžadovat národní zájem“.⁴³¹

Vnímání konfliktu ve Spojených státech postupně vykrytalizovalo do podoby, že „srbská agrese v Kosovu přímo ohrožovala mír na Balkáně a stabilitu v jihovýchodní Evropě“.⁴³² K tomuto závěru přispěla i zkušenost ze způsobu šíření násilností při rozpadu SFRJ, kdy se území Bosny a Hercegoviny, které se z počátku zdálo relativně stabilní, nakonec stalo dějištěm nejkrvavějších bojů. I v případě konfliktu v Kosovu byl ohrožen kredit NATO jako základní bezpečnostní organizace tím, že Milošević zásadním způsobem porušoval dohody, které „Srbsko podepsalo v říjnu 1998 a které byly ověřovány Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a monitorovány NATO“.⁴³³

Ještě 23. února 1998 „americký velvyslanec Gelbard chválil Miloševiče za jeho konstruktivní přístup k Daytonské dohodě a naznačoval americkou připravenost zrušit některé sankce proti Jugoslávii“⁴³⁴ a UCK označil za teroristickou organizaci. Nicméně změna postoje nastala po srbské ofenzívě, při které přišlo o život „nejméně 80 Albánců, včetně tuctů žen a

⁴²⁶ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Responding to Crisis.

⁴²⁷ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Implementing Strategy.

⁴²⁸ Americké.

⁴²⁹ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Responding to Crisis.

⁴³⁰ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Responding to Crisis.

⁴³¹ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Responding to Crisis.

⁴³² *Kosovo/ Operation Allied Force. After-Action Report*, s. 3.

⁴³³ *Kosovo/ Operation Allied Force. After-Action Report*, s. 3.

⁴³⁴ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 753.

děti“.⁴³⁵ Ofenzíva vyvolala vlnu uprchlíků, kteří směřovali do sousední Albánie a Makedonie. Prezident Clinton „byl odhodlán nepřipustit, aby se z Kosova stala další Bosna“.⁴³⁶ Tomu odpovídá i oficiální reakce Madeleine Albrightové z 7. března 1998: „nebudeme stát stranou a dívat se na srbské představitele, jak dělají v Kosovu to, z čeho nemohli vyváznout v Bosně“.⁴³⁷

Klíčovým faktorem pro úspěšnou mediaci sporu, kterou byl pro své zkušenosti s problematikou Balkánu opět pověřen Richard Holbrooke, bylo, aby řešení přijala i UCK. Proto v červnu 1998 Spojené státy změnily k této skupině postoj a začaly s ní vyjednávat. Na základě zkušeností z bosenského konfliktu bylo cílem USA pomocí hrozeb vojenským zásahem dotlačit obě stany ke kompromisu. Za tímto účelem bylo již v létě 1998 vypracováno několik variant vojenského řešení krize. Spojené státy byly rovněž jedním z iniciátorů návrhu rezoluce Rady bezpečnosti č. 1199.

Na základě diplomatických jednání mezi Holbrookem a Miloševićem z října 1998, které se konaly právě pod tlakem možného zahájení bombardování, k němuž státy NATO vydaly souhlas 13. října, se podařilo dohodnout významné ústupky. Ty zahrnovaly i „stažení podstatného množství bezpečnostních sil a... rozmístění 2 000 neozbrojených pozorovatelů OBSE“.⁴³⁸ S nimi počítala už rezoluce Rady bezpečnosti č. 1199, přičemž na základě říjnové dohody začali v Kosovu působit od prosince 1998.⁴³⁹ Jejich přítomnosti UCK využila k dalším útokům. Ty vyvolaly srbskou odvetu v Račaku, ve kterém bylo 15. ledna 1999 zabito 40 etnických Albánců. Události se staly impulsem pro Kontaktní skupinu, která požadovala, by obě nepřátelené strany zahájily mírové rozhovory na zámku Rambouillet poblíž Paříže. Severoatlantická rada⁴⁴⁰ 30. ledna zmocnila generálního tajemníka NATO Javieru Solanu „aby započal s leteckými útoky, pokud nebude dosaženo dohody“.⁴⁴¹

Administrativa Spojených států při jednání v Rambouillet zaujala nekompromisní postoj, když dala jasně najevo, že možnost bombardování nebude vyloučena do doby, dokud nebude podepsána dohoda. Dosažení usmíření mezi nepřátelými stranami nicméně vyžadovalo i jednání s vnitřně rozštěpenými představiteli kosovských Albánců, kteří byli některými světovými představiteli stále považováni za teroristy. V Rambouillet byla vypracována dohoda, která počítala s obnovením autonomie Kosova. Mnohem palčivější

⁴³⁵ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 51.

⁴³⁶ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 959.

⁴³⁷ Caplan, Richard. *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, s. 745.

⁴³⁸ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 54.

⁴³⁹ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 27.

⁴⁴⁰ Jedná se hlavní politický orgán NATO.

problém představovalo řešení definitivního statutu provincie. Dohoda v tomto bodě navrhovala „mechanismus, který bude brát v úvahu vůli lidí“⁴⁴² a vyřeší konečný statut za 3 roky. Na druhé straně mělo dojít k odzbrojení UCK. Bezprostředním problémem byl spor o rozmístění 30 000 vojáků NATO v Kosovu, když Milošević trval na srbském souhlasu s jejich přítomností. NATO naopak usilovalo o rozmístění bez jakýchkoliv dalších podmínek.

Cílem jednání v Rambouillet bylo dát Miloševićovi „poslední šanci vyhnout se použití síly“.⁴⁴³ Ze zpětného pohledu je třeba poznamenat, že Miloševićovo počínání bylo neobratné. Jak vysvětluje další z angažovaných amerických vyjednávačů, americký velvyslanec v Makedonii Christopher Hill: „Kdyby přišel za námi a řekl: Akceptuji síly, ale..., museli bychom to ale vyslechnout“.⁴⁴⁴ Nicméně Milošević nejen že odmítl podepsat dohodu z Rambouillet, ale 20. března zahájil další ozbrojené operace, kterých se v Kosovu účastnilo až 40 000 vojáků.

V Kongresu se Clinton nesetkal s přílišnou podporou pro svůj záměr zahájit vojenské úderu na FRJ. Naopak zde existoval významný odpor členů Republikánské stany,⁴⁴⁵ která v obou komorách držela většinu. Senátor John McCain se těsně po zahájení bombardování vyjádřil v tom smyslu, že „bomby nevykonají svojí práci“.⁴⁴⁶ Teoreticky se zde nabízela možnost zamítnout nasazení sil podle *War Power Act*, nicméně i tentokrát bylo rozhodnutí o vyslání jednotek schváleno. O nevoli však svědčí, že tak bylo učiněno až 23. března 1999, pouhý den před zahájením náletů, i když relativně stabilní většinou 58:41 v Senátu a 219:191 ve Sněmovně reprezentantů.⁴⁴⁷ I po zahájení operací Kongres využíval všech svých pravomocí a požadoval po prezidentovi podrobnou zprávu o jejich průběhu.

9.3 Vojenské aspekty nasazení

V případě vojenských aspektů zůstává v platnosti většina poznatků, které sehrály roli při zásahu v Bosně a Hercegovině. Kosovo bylo pro americké ozbrojené síly dobře přístupné vzhledem k blízkosti základny v Itálii, zejména americké základny Aviano. Ta byla k bojovým operacím používána již v průběhu 90. let. Tím byla zajištěna dobrá *power projection*. Nicméně např. bombardéry B-2, které v Kosovu prodělaly své první bojové

⁴⁴¹ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 2.

⁴⁴² Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 55.

⁴⁴³ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 28.

⁴⁴⁴ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 57.

⁴⁴⁵ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 54.

⁴⁴⁶ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 9.

⁴⁴⁷ Clinton, Bill. *Můj Život*, s. 960.

nasazení, využily schopnosti velkého doletu a ke svým misím startovaly z domovské základny Whiteman v Missouri.⁴⁴⁸ Možnost realizace pozemního útoku výrazně zvyšovaly dohody s Makedonií a Albánií, které koalici daly své základny k dispozici.

Pentagon se ještě v létě 1998 stavěl proti vojenskému zásahu,⁴⁴⁹ přičemž jedním z hlavních důvodů byla nevhodnost terénu, který vzhledem ke své členitosti, stejně jako v Bosně a Hercegovině, nahrával obráncům a nebyl způsobilý pro vedení boje podle doktríny *Air-land battle*.⁴⁵⁰ I zde panovalo špatné počasí, když ve více jak v 70-ti % doby trvání kampaně byla oblačnost vyšší než 4/8.^{451,452}

Proti NATO stál potenciálně silný nepřítel, který měl dostatek bojových zkušeností. Navíc byl velmi odhodlaný nepřipustit ztrátu části svého území, která pro něj navíc měla velký symbolický význam. V březnu 1999 ozbrojené síly FRJ čítaly celkem 101 657 vojáků.⁴⁵³ Jejich značná část, celkem asi 40 000 mužů, se nacházela v Kosovu. Přičemž díky velkému množství obrněné techniky, čítající 859 tanků a 672 obrněných vozidel,⁴⁵⁴ tyto jednotky disponovaly vysokým stupněm mobility. Bojová morálka nicméně s pokračujícími nálety klesala, o čemž svědčí červnové „demonstrace záložníků v jižním Srbsku“,⁴⁵⁵ kteří odmítali nastoupit do služby.

Jednou z největších hrozeb byla jugoslávská protivzdušná obrana,⁴⁵⁶ která rovněž dovedně využívala terénu. Kromě standardních střel SA-2 a SA-3, které byly umístěny na nepohyblivých odpalovacích rampách, však disponovala i mobilním systémem SA-6. PVO FRJ využívala stejné sovětské vybavení a sovětskou taktiku jako Iráčané, ale Jugoslávci využili kontaktů s iráckými ozbrojenými silami „k odhalení amerických tajemství a taktiky“.⁴⁵⁷ Podceňováno nemohlo být ani letectvo FRJ, které disponovalo i dvanácti letouny MiG-29.

⁴⁴⁸ Ignateff, Michael. *Virtuální válka*. Praha: Themis, 2001. S. 75.

⁴⁴⁹ Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*, s. 54.

⁴⁵⁰ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 88.

⁴⁵¹ Lamb, Michael W.. *Operation Allied Force. Golden Nuggets for Future Campaigns*. Air War College. Paper No. 27. Alabama 2002. S. 28.

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/maxwell/mp27.pdf> Staženo 20.8. 2008.

⁴⁵² Úroveň letecké oblačnosti se hodnotí ve škále 0/8 až 8/8, tzn. 4/8 je 50 %.

⁴⁵³ Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii*. s. 47.

⁴⁵⁴ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 14.

⁴⁵⁵ Ignateff, Michael. *Virtuální válka*, s. 78.

⁴⁵⁶ Dále PVO.

⁴⁵⁷ Davies, Steve. *F-15 E Strike Eagle Units in Combat 1990-2005*. Osprey Combat Aircraft 59. New York: Osprey Publishing, 2005. S. 48.

Průběh letecké kampaně v Kosovu, která začala 24. března 1999, se nesl ve znamení postupné eskalace použitých sil, se kterým počítal i plán útoku.⁴⁵⁸ Nicméně nakonec se ukázalo, že nasazené síly byly pro dosažení hlavního cíle, vynucení si stažení srbských ozbrojených sil z Kosova a tím i ukončení násilností na místním obyvatelstvu, adekvátní. Úvodní nálety se vyznačovaly útoky na systém protivzdušné obrany, zejména s využitím různých střel s plochou dráhou letu, odpalovaných z lodí i letounů.⁴⁵⁹ Šlo tedy o omezený seznam cílů spadajících do pátého kruhu Wardenovy strategie.

Politici doufali, že tyto letecké útoky povedou k rychlému obnovení politických jednání. Oproti tomu vrchní velitel operace, Gen. Wesley Clark, chtěl „udeřit hned první noc na centrum [hlavního] města, vyřadit elektrárnu, telefony, velící a řídicí uzly“.⁴⁶⁰ Cílem měly dokonce být i Miloševićovy bunkry. Mělo se tedy jednat o útok na cíle spadající do prvního až třetího kruhu Wardenovy strategie. Jeho plán však byl zamítnut. Nicméně limitované nálety se ukázaly jako neúčinné. Navíc 27. března byl sestřelen letoun F-117 A, spadající do kategorie *stealth*.⁴⁶¹

Proto již 27. března došlo k zahájení fáze 2, která se vyznačovala eskalací leteckých útoků. Ta se projevila výrazným nárůstem letounů účastnících se kampaně a napadáním vojenských cílů v Kosovu, tedy jižně od 44 rovnoběžky.⁴⁶² Nicméně se stále vyhýbala cílům, které byly označeny jako strategické. Ani tato fáze nepřinesla očekávanou srbskou reakci, zastavení etnických čistek v Kosovu. Clinton proto 3. dubna požádal Kongres o povolení posílit vojenské jednotky USA v Albánii a Makedonii o 1 000 mužů. O den později podal modifikovaný požadavek, ve kterém rozsah nasazených sil zvýšil na 2 000.⁴⁶³ Do konce dubna byl počet amerických pozemních sil v Albánii a Makedonii navýšen až na 25 000 mužů,⁴⁶⁴ přičemž důležitá byla zejména přítomnost bitevních vrtulníků AH-64 *Apache*. Takováto síla již představovala reálný útočný potenciál.

Při fázi 3, která byla spuštěna na konci dubna, byly zahájeny útoky na všechny strategické cíle včetně těch s „vysokými politickými konotacemi“.⁴⁶⁵ Na tomto základě se

⁴⁵⁸ NATO OPLAN 10601.

⁴⁵⁹ Clark, Wesley, K.. *Waging Modern War. Bosnia, Kosovo and the Future Combat*. New York: Public Affairs, 2002. S. 193.

⁴⁶⁰ Ignateff, Michael. *Virtuální válka*, s. 70.

⁴⁶¹ Crickmore, Paul. *F-117 Nighthawk*. Edice Bojové legendy. Praha: Jan Vašut, 2004. S. 78.

⁴⁶² Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 4.

⁴⁶³ *Letter to the Speaker of the House of Representatives*, 4 April, 1999.

Secretary of State http://www.state.gov/www/regions/eur/990404_clinton_ksvoletter.html Staženo 6.4. 2009.

⁴⁶⁴ Ignateff, Michael. *Virtuální válka*, s. 72.

⁴⁶⁵ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 17.

cílem stala i klíčová infrastruktura, např. elektrárny, systém vytápění, mosty a rafinérie. Tím se z pohledu Wardenovy strategie bombardování zaměřilo i na cíle spadající do třetího kruhu.

Nasazení pozemních sil, které mělo souvislost s konfliktem v Kosovu, se uskutečnilo v sousední Makedonii. Jejich úkolem bylo zabránit hrozbě přelití konfliktu do této bývalé svazové republiky. Jednalo se o preventivní rozmístění sil mimo přímou bojovou zónu, v oblasti, kde bylo riziko ztrát oproti možnému boji ve vlastním Kosovu minimální. Postoj prezidenta Clintona k pozemní invazi do Kosova se postupně měnil. Již 23. dubna konzultoval možnost jejího uskutečnění s britským premiérem Tony Blairem, přičemž generální tajemník NATO Javier Solana ve stejný den oficiálně oznámil, že NATO připravuje „návrhy plánů na pozemní intervenci“.⁴⁶⁶ Na počátku května měly být plány pro případné rozmístění pozemních jednotek v Kosovu stále využívány především „jako silný signál...o připravenosti jednotek NATO“,⁴⁶⁷ jenž měl FRJ přimět k ukončení operací. A v případě, že by bylo uzavřeno příměří, měly být jednotky, jako stabilizační síly, schopny okamžitého rozmístění. Nicméně 5. května byl prezident Clinton informován o proveditelnosti pozemní invaze.⁴⁶⁸

Vyvrcholením tohoto tlaku bylo prohlášení bývalého ruského premiéra Viktora Černomyrdina. Ten 27. května informoval Miloševiče, že jestli nepřijme podmínky navrhované skupinou G-8 na rozmístění bezpečnostních jednotek pod mandátem OSN, „bude se muset připravit na invazi“⁴⁶⁹ pozemních vojsk. Tyto hrozby, společně se stále se zhoršující situací v FRJ, která již nemohla doufat v podporu z venčí, a upadající morálkou federativních ozbrojených sil, vedly k ukončení bojových operací k 10. červnu 1999.

9.4 Aspekty „čisté války“ během války v Kosovu

Vojenský historik Russell Weigley si všiml, že narozdíl od Spojených států „Evropané mají zájem na normalizaci války“.⁴⁷⁰ Z odlišné strategické kultury následně plynuly střety ohledně pravidel pro vedení vojenských operací, přičemž, aby si Spojené státy udržely koaliční partnery, postupovaly dle principu nejmenšího společného jmenovatele. Výsledkem bylo, že v Kosovu se zásah omezil na použití letectev členských států NATO, přičemž jejich minimální letová hladina byla ve snaze minimalizovat riziko vlastních ztrát stanovena

⁴⁶⁶ Clark, Wesley, K.. *Waging Modern War*, s. 268.

⁴⁶⁷ Clark, Wesley, K.. *Waging Modern War*, s. 289.

⁴⁶⁸ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 29.

⁴⁶⁹ Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace*, s. 29.

⁴⁷⁰ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*, s. 19.

na 15 000 stop.⁴⁷¹ Omezení bylo zrušeno až 24. dubna, kdy v důsledku výrazného oslabení bojeschopnosti PVO FRJ toto riziko pokleslo. I sám Clark, který jinak od počátku prosazoval razantnější postup vůči Miloševićovi, si byl vědom důležitosti zachovat minimální ztráty letounů, jelikož vzhledem ke kontroverznosti celé operace by příliš vysoké ztráty „mohly mít za následek ukončení celé války v několika dnech“.⁴⁷² Toto opatření bylo velmi úspěšné, když během operace nebyl ztracen život ani jednoho spojeneckého vojáka.^{473,474} Nicméně bombardování z výšky s sebou nutně přineslo snížení jeho účinnosti.

Alespoň částečným řešením tohoto problému bylo opět použití vyspělých technologií vycházejících z RMA. Nejednalo se jen o využívání střel *Tomahawk* odpalovaných z lodí a ACL-86 vypouštěných z bombardérů B-52, tedy zbraní kategorie *stand-off*,⁴⁷⁵ jejichž integrace na starší zbraňové platformy efektivně minimalizovala hrozby plynoucí z nepřátelských bojových systémů. Poprvé byly v širším měřítku použity bezpilotní letouny, konkrétně první verze letounu MQ-1 *Predator*, které byly určeny k průzkumu.

Neochota riskovat životy vlastních vojáků dokonce vyplývala z Národní bezpečnostní strategie.⁴⁷⁶ I proto prezident Clinton počátkem dubna vyloučil pozemní útok, když prohlásil, že „nemá v úmyslu rozmístit americké pozemní síly proti srbské armádě“.⁴⁷⁷ Jeho postoj se pozvolna měnil začátkem května, kdy začal uvažovat o alespoň omezeném pozemním angažmá, přinejmenším o nasazení bitevních vrtulníků AH-64 *Apache*, které by podstatně zvýšily efektivitu ničení bodových obrněných cílů v Kosovu. Nicméně ani ty nebyly v obavě z jejich ztrát v boji nasazeny.

Velký důraz byl kladen na minimalizaci vedlejších škod, což mělo za následek restriktivní ROE. Výsledkem těchto pravidel byl omezený profil cílů ve fázích 1 a 2 i to, že v počáteční fázi operace byla používána výhradně PGM.⁴⁷⁸ Tato omezení však používali i Srbové za účelem ochrany své vojenské techniky, např. jejím umístěním poblíž citlivých objektů.⁴⁷⁹ Oblíbené byly zejména církevní stavby, jejichž zničení by vyvolalo velké politické problémy. Dokonce i poté, co byla na seznam cílů přidána infrastruktura, šlo „pouze“ o

⁴⁷¹ Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*, s. 8.

⁴⁷² Ignateff, Michael. *Virtuální válka*, s. 77.

⁴⁷³ *Kosovo/ Operation Allied Force. After-Action Report*, s. XXI.

⁴⁷⁴ Pilot sestřeleného letounu F-117 se katapultoval a z hloubi nepřátelského území byl vyzvednut helikoptérou US Navy.

⁴⁷⁵ Zbraň odpalovaná mimo dosah nepřátelských systémů protivníka.

⁴⁷⁶ *A National Security Strategy for A New Century*. White House, 1997. Sekce Responding to Crisis.

⁴⁷⁷ Clark, Wesley, K.. *Waging Modern War*, s. 206.

⁴⁷⁸ Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo*, s. 12.

⁴⁷⁹ Davies, Steve. *F-15 E Strike Eagle Units in Combat 1990-2005*, s. 61.

napadání staveb. V důsledku jejich zničení sice došlo ke zhoršení životních podmínek obyvatelstva, ale jen k omezeným ztrátám na životech mezi civilním obyvatelstvem.

Ozbrojené síly FRJ se snažily využít slabin USA v podobě jejich obav ze ztrát na životech, což se jim dařilo více než Iráčanům v letech 1990-91. Použily celou řadu asymetrických opatření, které jim umožnily uchovat si relativně vysokou bojeschopnost po celou dobu konfliktu. Např. americké protiradarové střely AGM-88 HARM „nebyly schopny své cíle lokalizovat, protože Srbové aktivovali své radary pouze na tak krátkou dobu, aby nemohly být zaměřeny”.⁴⁸⁰ Byly zhotovovány atrapy bojové techniky s reálným infračerveným signálem a naopak některé objekty byly natírány speciálním teplo pohlcujícím nátěrem. V kombinaci s velkou oblačností a minimální letovou hladinou byla tato taktika relativně účinná.

Milošević pravděpodobně rovněž počítal s vysokou citlivostí NATO na vlastní ztráty. Pokud by se mu podařilo získat podporu z Ruska, které bylo proti dohodě z Rambouillet, a byl by schopen se efektivně bránit, mohla situace vyústit v předčasné ukončení ofenzívy, aniž by NATO dosáhlo svých politických cílů. Nicméně poté, co se Moskva postavila na stranu Západu a rovněž požadovala stažení srbských vojsk z Kosova, bylo jasné, že Bělehrad mohl doufat maximálně v ruskou neutralitu.

Poněkud nejednoznačné je hodnocení dodržování Powellovy doktríny. Nebyl totiž dodržen její hlavní aspekt, tedy rozhodné použití sil za účelem dosažení rychlého vítězství. Namísto toho byla uplatněna strategie postupného zvyšování tlaku, jehož účelem bylo s pomocí co nejmenší možné vojenské síly přinutit Miloševiče k dohodě. Ostatní prvky doktríny již slněny byly. Vojenská akce byla zahájena až po několika měsících intenzivního diplomatického vyjednávání, které nevedlo k dohodě o ukončení konfliktu. Existoval zde důležitý politický cíl: stabilita na Balkáně a zachování kreditu NATO. Cíl použití ozbrojených sil byl jasně definován, když jejich primárním úkolem bylo donutit Srby přijmout podmínky smlouvy z Rambouillet a zejména stáhnout své síly z Kosova, ve kterém měly být rozmístěny mezinárodní síly. Tím měly být ukončeny srbské „etnické čistky“ v Kosovu.

Při plánování akce byla pečlivě zvažována přijatelnost rizik, o čemž svědčí neochota nasazení pozemních sil v bojové oblasti i minimální letová hladina při leteckých útocích. Její zrušení na konci dubna ukazuje, že tato rizika byla průběžně vyhodnocována po celou dobu konfliktu. Stejně tak byla pro nasazené síly zajištěna *exit strategy*, opět spočívající ve skutečnosti, že letecké síly, které operovaly ze základen nacházejících se na spojeneckém

⁴⁸⁰ Ignateff, Michael. *Virtuální válka*, s. 71.

území, se nad územím nepřítele pohybovaly jen po omezenou dobu. To je v ostrém kontrastu s pozemními jednotkami, jejichž případné stažení z území nepřítele by bylo poměrně komplikované. U pozemních jednotek, které byly rozmístěny v zemích sousedících s Kosovem byla *exit strategy* zajištěna skutečností, že se jednalo o nebojové zóny. V případě nutnosti mohlo jejich stažení proběhnout velmi rychle. Jediným aspektem, o kterém se nedá konstatovat, že byl zcela splněn, je zajištění veřejné podpory pro zásah ve Spojených státech. Podpora zásahu byla omezena zejména z důvodu, že vojenské akce nebyly schváleny Radou bezpečnosti OSN.

10. Vyhodnocení sledovaných aspektů

V následující kapitole se pokusím vyhodnotit relevantnost zkoumaných aspektů pro vyslání ozbrojených sil USA. Způsob vyhodnocení sledovaných aspektů bude provedeno dle jednotlivých okruhů. V těchto částech bude pro lepší přehled využito tabulek. Tabulky jednotlivé aspekty hodnotí v rozmezí splněno zcela, částečně či vůbec.⁴⁸¹ Výjimku tvoří aspekt síla nepřítele, který je hodnocen slovně. Toto hodnocení se bude opírat o závěry učiněné v kapitolách jednotlivých případů. Pro možnost vyhodnocení těchto informací bude připojeno zasazení zkoumaných případů do celkové škály konfliktů a jejich klasifikace podle trichotomie konfliktů.

10.1 Klasifikace konfliktů

Pro období po skončení studené války je typický omezený rozsah použití ozbrojených sil.⁴⁸² Zvolené studie konfliktů se dají rozdělit podle několika hledisek. *Uppsala Conflict Data Program* používá dělení na konflikt o vládu a o území.⁴⁸³ Konflikt o vládu je charakteristický snahou ovládnout celé území státu. Naopak „pokud jistá skupina získá kontrolu nad určitým územím a chce změnit jeho status“,⁴⁸⁴ jedná se o konflikt o území. Na základě propojení této roviny s rovinou dělení konfliktu na vnitrostátní a mezistátní získáváme trichotomii konfliktů. Základním znakem mezistátního konfliktu je, že se ho účastní vlády dvou států, popřípadě jednotky některé ze stran jsou v konfliktu „jako součást aliance nebo mají mezinárodní autorizaci“.⁴⁸⁵ Jako pomocné kritérium slouží otázka, „kdo může zastavit boj a kdo podepíše mírovou smlouvu“.⁴⁸⁶ Pokud se bude jednat o představitele dvou států, jedná se o mezistátní konflikt.

Podle této metodiky je válka v Iráku definována jako mezistátní konflikt mezi Irákem a mezinárodní koalicí.⁴⁸⁷ Konflikt v Somálsku lze definovat jako vnitrostátní konflikt o vládu,⁴⁸⁸ do kterého byla provedena intervence mezinárodních sil. Neznamená to však změnu charakteru konfliktu, jelikož cílem intervence nebyla snaha usilovat o vládu či území, ale zajistit bezpečnou distribuci humanitární pomoci. Změna nenastala ani při snaze stíhat Aidida,

⁴⁸¹ Pro lepší orientaci použito barevné odlišení podle logiky „semaforu“.

⁴⁸² Viz kapitola 3.2 Charakteristika způsobů použití ozbrojených sil po skončení studené války. S. 25.

⁴⁸³ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage, 2002. S. 24.

⁴⁸⁴ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 72.

⁴⁸⁵ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 75.

⁴⁸⁶ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 75.

⁴⁸⁷ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 90.

⁴⁸⁸ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 136.

kteřý následně považoval síly OSN za jednu ze stran konfliktu. Nejedná se o mezinárodní konflikt, jelikož moc zastavit boje primárně stále ležela na jednotlivých znepřátelených klanech.

Konflikt v Bosně a Hercegovině spadá do kategorie vnitrostátních konfliktů o území,⁴⁸⁹ jelikož se jednotlivé strany konfliktu snažily o připojení části území Bosny a Hercegoviny, na kterých žilo srbské nebo chorvatské etnikum, k nově vzniklým nezávislým státům. Stejně lze hodnotit i konflikt v Kosovu, ve kterém se UCK snažila o ovládnutí provincie.⁴⁹⁰

V případě útoku Spojených států na struktury teroristů v Afghánistánu a Súdánu se jednalo se o jedno z prvních dějství dlouhodobého konfliktu mezi nestátním aktérem, který je primárně zastupován teroristickou sítí al-Káida, a Spojenými státy, potažmo Západem. V tomto případě konflikt přešel z manifestace, dané vyhlášením války proti Západu, do násilné fáze v podobě vzájemných úderů obou stran na pozice nepřítele. Pokud bychom al-Káidu legitimizovali jako jednu stranu konfliktu, je jasné, že se nejedná o vnitrostátní konflikt.

Aspekt, který z rozdělení vyplývá, je, že koncept „čisté války“ nutil Spojené státy omezovat angažovanost ve vnitrostátních konfliktech, přičemž humanitární důvody byly jedním z hlavních motivů jejich angažovanosti v těchto konfliktech. Pokud byla míra rizika vyšší než možné zisky plynoucí z eliminace hrozby ohrožující národní zájem, tak docházelo k přehodnocení angažovanosti USA. Takovým příkladem bylo nasazení v Somálsku. I při ohrožení jiných než humanitárních zájmů, jako v Bosně a Hercegovině a do jisté míry i v Kosovu, byla reakce USA omezená, přičemž Spojené státy velmi dbaly nejen na bezpečnost nasazených vojáků, ale i na prevenci ztrát mezi civilním obyvatelstvem.

Ve vnitrostátních konfliktech byl obzvláště velký důraz kladen na vyjednávání s cílem zcela se vyhnout nasazení sil, zejména pozemních, které mohou utrpět největší ztráty. V porovnávání s mezistátními, potažmo ostatními konflikty, Spojené státy dávaly ve vnitrostátních konfliktech mnohem větší prostor dalším zprostředkovatelům, zejména evropským státům a OSN. Rovněž zde nebyla zcela přesně dodržována zásada Powellovy doktríny o nasazení zdrcující síly. Naopak byl uplatněn přístup použití ozbrojených sil v minimální míře, sloužící jako demonstrace odhodlanosti. Tento postup vyústil

⁴⁸⁹ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 169.

⁴⁹⁰ Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution*, s. 169.

v problematice nasazení v Somálsku, kdy se charakter mírové operace s cílem zajistit distribuci humanitární pomoci postupně změnil na regulérní bojové nasazení.

Podobná taktika byla, i když již v upravené podobě, použita i v Bosně a Hercegovině a v Kosovu. V těchto případech byl mnohem větší rozdíl mezi prvním, demonstrativním nasazením sil a zahájením rozsáhlých vojenských akcí. Při obou fázích, které byly popsány u konfliktu v Bosně a Hercegovině, stejně jako při nasazení v Kosovu, byl kladen větší důraz na bezpečnost nasazených jednotek než v Somálsku, což demonstruje použití pouze leteckých sil. Přičemž v obou případech bylo postupováno v souladu s *Air-land battle strategy*. Druhá, pozemní složka této strategie byla rovněž přítomna, ale vykonávali ji tzv. *proxies*,⁴⁹¹ nikoliv ozbrojené síly USA. V Bosně tuto funkci plnila vojska Chorvatska, v Kosovu *proxies* představovaly jednotky UCK. Daní za nižší riziko pro americké jednotky však byla horší úroveň koordinace mezi vojsky USA a *proxies*, než jaké by bylo dosaženo v případě nasazení amerických pozemních sil.

Při mezistátních konfliktech, ve kterých se Spojené státy angažovaly, byl z jejich pohledu ohrožen důležitější národní zájem než „jen“ humanitární důvody. Často rovněž stály proti vojensky silnému nepříteli. V případě ohrožení těchto zájmů došlo k zásahu mnohem rychleji než u vnitrostátních konfliktů. Je zde zřejmá korelace mezi rychlostí zásahu a stupněm důležitosti ohroženého národního zájmu USA. Pokud došlo k napadení USA, jako v případě teroristických útoků v roce 1998, odvetná opatření proběhla velmi rychle. Rozmístění jednotek proběhlo během 7 dnů a bojové operace s použitím rozhodné síly byly zahájeny za 13 dní. V případě války v Perském zálivu bylo ohroženým národním zájmem pravidelné zásobování strategickou surovinou. Zde byla doba mezi začátkem událostí a zahájením bojových operací delší, pět měsíců. K rozmístění sil však došlo během 6-ti dnů.

Naopak doba, po které došlo k nasazení ozbrojených sil ve vnitrostátních konfliktech, byla výrazně delší, zejména u hlediska zahájení bojových operací s použitím výrazné bojové síly.⁴⁹² Ta se pohybovala spíše v řádu let než měsíců. Podobně tomu je i u konfliktu v Kosovu, ve kterém bylo k zahájení ozbrojených akcí přistoupeno až po téměř třech letech od započatí násilné fáze konfliktu. Je však třeba uznat, že až do února 1998 nebyla jeho intenzita, narozdíl od konfliktů v Somálsku a Bosně a Hercegovině, vysoká. Rovněž rozpětí mezi rozmístěním sil a zahájením bojových akcí bylo ve všech případech vnitrostátních konfliktů výrazně delší než u mezistátních konfliktů.

⁴⁹¹ Američtí spojenci v oblasti zásahu.

V mezistátních konfliktech nekladly Spojené státy tak velký důraz na mezinárodní konsenzus. Tato tendence se objevila v druhé polovině 90. let, tedy za administrativy prezidenta Clintona. To je vzhledem k deklarovanému multilateralistickému pojetí jeho politiky překvapivé. Prozkoumání výše zmíněných případů spíše naznačuje, že důležitějším faktorem než mezinárodní shoda bylo jednání dle národního zájmu, přičemž nedostatek mezinárodní shody byl relevantní jen tehdy, kdyby při případném nasazení hrozil přímý střet s jedním z důležitých státních aktérů, který byl proti nasazení.

Toto hledisko, v porovnání s razantní americkou odpovědí na teroristické útoky, vysvětluje, proč se Spojené státy v případě Bosny a Hercegoviny a Kosova rozhodly, i když po výrazně delší době než v mezistátních konfliktech, k nasazení svých ozbrojených sil i přes ambivalentní postoj Ruska. Tato nasazení sice mohla ohrožovat zájmy Ruska v „blízkém zahraničí“, nejednalo se však o tak klíčový prostor, jakým pro Moskvu byl např. Kavkaz.

10.2 Aspekty mezinárodního systému

Dominantní až hegemoniální pozice Spojených států v mezinárodním systému ve sledovaném období velmi usnadňovala vyslání jejich ozbrojených sil. Nejednalo se o vlastnost, bez které by USA své síly nemohly nasadit. Ale na druhou stranu tato skutečnost výrazně rozšiřovala geografické oblasti, ve kterých mohlo být nasazení uskutečněno, aniž by se střetlo s životními zájmy ostatních států.

Skutečnost, že ve sledovaném období již neprobíhal mocenský a ideologický souboj studené války, znamenala, že i když se Spojeným státům jen v některých případech podařilo získat jasný souhlas s nasazením od všech velmocí, tak státy, kterým s ním nesouhlasily, neposkytly, většinou po značném diplomatickém úsilí Spojených států, vojenskou ani jinou podporu aktérovi, proti kterému Spojené státy své ozbrojené síly vyslaly. Motivy, které tyto státy vedly k takovému postoji, byly kombinací jejich neschopnosti reálně zabránit nasazení ozbrojených sil USA, aniž by to pro tuto zemi nepřineslo více rizik než pozitiv, a obecného posílení pragmatismu na úkor ideologie.

Tento proces však byl dvoustranný. I Spojené státy se snažily respektovat životní zájmy dalších důležitých aktérů. Respekt k ostatním důležitým aktérům Spojené státy ukázaly i v případě, kdy bylo dosaženo omezené dohody na nasazení. Jako příklad může sloužit válka v Iráku, pro kterou získaly omezený souhlas od SSSR, ČLR i LAS. Spojené státy se rozhodly

⁴⁹² Ve smyslu zahájení rozsáhlých vojenských operací, nikoliv pravidla Powellovy doktríny o použití rozhodné vojenské síly. To ve vnitrostátních konfliktech nikdy zcela splněno nebylo. Viz dále.

nepokračovat ve vojenských operacích nad rámec dohodnutého mandátu, i když to bylo z vojenského hlediska proveditelné. Proti dalšímu pokračování však mluvilo i vzrůstající riziko použití zbraní hromadného ničení ze strany iráckého režimu.

Při sledování pozice, v jaké se nacházel aktér, vůči kterému byly ozbrojené síly Spojených států nasazeny, lze vysledovat několik skutečností. První je, že ve všech zkoumaných případech nebyl tento aktér v souladu s principy demokratického právního uspořádání. To ukazuje na platnost teorie demokratického míru, která tvrdí, že demokratické státy proti sobě neválčí. Jako ne zcela užitečné se ukázalo hodnocení schopnosti státu spravovat vlastní území. Toto hledisko je velmi užitečným indikátorem hrozby pro ostatní aktéry u vnitrostátních konfliktů. Na druhou stranu konfliktů, ve kterých byla tato podmínka splněna a přesto k nasazení sil Spojených států nedošlo, lze ve sledovaném období nalézt velké množství.

Proto považuji za mnohem užitečnější sledování aspektu, zda zde existovalo nebezpečí rozšíření konfliktu či jiné hrozby pro ostatní státy, které by vyplývalo z tohoto konfliktu. Tuto skutečnost lze nalézt ve všech sledovaných případech. Navíc je zde patrný trend, že reakce byla rychlejší a důraznější u případů, ve kterých tato hrozba měla vojenskou nebo násilnou povahu. To platí jak u války v Iráku, tak při odpovědi na teroristické útoky v Africe.

Ve všech případech došlo před použitím vojenské síly ke snaze zprostředkovat ukončení konfliktu diplomatickou cestou. Toto pravidlo platí i v případě odvetných útoků na teroristickou síť al-Káida, jelikož vlády států, na jejichž území byl odvetný útok proveden, byly již před útoky opakovaně vyzývány, aby učinily kroky, které by znemožnily působení al-Káidy na jejich území. Z tohoto pohledu se zde promítá jeden z aspektů teorie spravedlivé války - použití síly jako poslední možnosti. Tento postup je logický i z pohledu konceptu „čisté války“. Pokud by se konflikt podařilo vyřešit bez použití ozbrojených sil, znamenalo by to eliminaci jejich ztrát. Pokud by však byly nasazeny bez toho, aniž by byly prozkoumány všechny možnosti mírového řešení, ztráta každého života by mohla být považována za zbytečnou. Důležitým poznatkem je, že v žádném ze zkoumaných případů nebyly Spojené státy iniciátorem konfliktu.

Tabulka 1: Aspekty mezinárodních vztahů

	Irák	Somálsko	Bosna Do 1994/ po 1994	Keňa a Tanzanie	Kosovo
Typ konfliktu	Mezistátní	Vnitrostátní o vládu	Vnitrostátní o území	Mezistátní- asymetrický- globální	Vnitrostátní o území
Aspekty mezinárodních vztahů					
Dominantní pozice USA v MV	Zcela	Zcela	Zcela /Zcela	Zcela	Zcela
Souhlas ostatních důležitých aktérů	Zcela	Zcela	Vůbec / částečně	Vůbec	Částečně
Pozice intervenovaného aktéra					
Neexistence legitimita/ demokratičnosti	Zcela	Zcela	Zcela/zcela	Zcela	Zcela
Neschopnost spravovat vlastní území	Vůbec	Zcela	Zcela /zcela	Zcela ⁴⁹³	Částečně
Hrozba pro ostatní aktéry	Zcela Akutní vojenská ⁴⁹⁴	Částečně Akutní nevojenská ⁴⁹⁵	Částečně /částečně Neakutní Nevojenská ⁴⁹⁶ / neakutní vojenská ⁴⁹⁷	Zcela Akutní vojenská ⁴⁹⁸	Částečně Akutní nevojenská ⁴⁹⁹ a neakutní vojenská ⁵⁰⁰
Sankce/aktivita OSN předcházející nasazení	Zcela	Zcela	Zcela/zcela	Zcela	Zcela

Zdroj: tvořeno autorem na základě informací v textu

Legenda:

Hodnocení splnění daného aspektu podle škály zcela/ částečně/ vůbec.

U aspektu hrozba pro ostatní aktéry zavedeno pomocné hodnocení typu hrozby na akutní/ neakutní a její povahy na vojenskou/ nevojenskou.

10.3 Aspekty na úrovni národní politiky Spojených států

V případě aspektů, které souvisely s politickým uspořádáním ve Spojených státech, je zřejmé, že pro všechny zkoumané případy bylo pro vyslání ozbrojených sil možné nalézt

⁴⁹³ Myšleny státy Súdán a Afghánistán, které nebyly schopny zabránit působení teroristů na svém území.⁴⁹⁴ Napadení dalších států Saddámem Hussainem.⁴⁹⁵ Uprchlíci destabilizující okolní státy.⁴⁹⁶ Uprchlíci směřující do Evropy.⁴⁹⁷ Hrozba rozšíření konfliktu.⁴⁹⁸ Vzhledem k „vyhlášení války proti Židům a Křižákům“ hrozily další útoky kdekoliv na Západě. Zprávy o hrozbě útoku na ambasádu USA v Albánii.⁴⁹⁹ Proud uprchlíků do okolních zemí a do Evropy.

oporu v tedy platné verzi Národní bezpečnostní strategie. Důležitým poznatkem však je, že se ve zkoumaných případech lišila síla tohoto opodstatnění. Pokud se jednalo o aspekty dotýkající se životních zájmů, byla reakce vždy velmi rozhodná, tak jako v Iráku a při reakci na teroristické útoky na americké ambasády v Africe.

Druhým patrným aspektem je argumentace pro intervenci vyplývající z humanitárních důvodů. Použití sil z těchto důvodů bylo sice ve všech strategiích přítomno, ale jednalo se vždy „až o poslední důvod“ vyslání. Navíc v případě tohoto nasazení Národní bezpečnostní strategie často obsahovaly různé druhy omezení, včetně důrazu na ochranu životů nasazených vojáků. Na základě zkoumaných případů ve vytyčeném období je zřejmý trend, že čím méně dalších aspektů z Národní bezpečnostní strategie bylo možno použít jako argument pro vyslání, tím větší měla být omezení, která měla být na vyslané síly uvalena. V opačném případě se dostaly do problémů.

Tento závěr souvisí s absencí reálného národního zájmu. Jeho přítomnost se ukázala jako jedno z hlavních kritérií pro nasazení. Opět lze nalézt korelaci mezi mírou důležitosti tohoto zájmu a razancí nasazení ozbrojených sil. To ukazuje na důležitost principů realismu v politice Spojených států a to navzdory veřejně deklarovaným univerzálním hodnotám, kterými se zaštiťovala zejména administrativa prezidenta Clintona. S tím souvisí i postřeh, že v konečném důsledku nebyl rozdíl mezi politikou Demokratů a Republikánů tak velký, jak by se mohlo zdát z programových prohlášení, zejména v případě nasazení pozemních sil. Clinton sice na jednu stranu proklamoval snahu prosazovat demokracii a princip nasazení ozbrojených sil z humanitárních důvodů, který se postupně vyvinul do konceptu humanitární intervence, ale v praxi dbal zejména v těchto operacích na udržení minimálních, pokud možno nulových ztrát na životech, přesně podle konceptu „čisté války“. Republikáni pak obecně preferovali omezení nasazení ozbrojených sil pouze na případy, kdy byl hrožen národní zájem.

Za zcela klíčový faktor pro nasazení lze považovat pozici prezidenta. To vyplývá ze síly, kterou jeho úřadu dává Ústava Spojených států. Jako vrchní velitel ozbrojených sil disponuje právem s konečnou platností rozhodnout o vyslání ozbrojených sil. Nicméně již záleží na osobních zkušenostech každého prezidenta, jakým způsobem bude odolávat tlakům ostatních subjektů. Jeho výsledný postoj pak velmi ovlivňuje nejen samotné rozhodnutí o vyslání, ale i jeho formu. Nedá se však říci, že by měl absolutní moc. Oba prezidenti, Bush v případě Iráku a Clinton v případě konfliktu v Bosně a Hercegovině, respektovali

⁵⁰⁰ Možné rozšíření konfliktu do Makedonie.

mezinárodní podmínky, kterým se byli ochotni přizpůsobit, i když to bylo proti jejich přesvědčení.

Toto tvrzení se může zdát v příkrém rozporu s rozhodnutími o nasazení v druhé polovině 90. let. Může se zdát, že se Clinton rozhodl zcela ignorovat mezinárodní podmínky. Pravděpodobnější je však pohled, že nepřikládal stejnou váhu všem mezinárodním aktérům, které rozdělil na dvě skupiny. První tvořily demokratické země. S těmi se snažil o nalezení konsenzu už v Bosně a Hercegovině, ale i v Kosovu a do jisté míry i při útocích na síť al-Káida. Druhou skupinu zemí tvořilo ze sledovaných zejména Rusko a ČLR. I s nimi usiloval o dohodu, nicméně v případě, že tyto snahy neuspěly, proběhlo nasazení ozbrojených sil USA i bez jejich souhlasu. Jedinou podmínkou bylo již zmíněné neohrožování životních zájmů těchto států. To by vysvětlovalo odlišný přístup Spojených států ke konfliktům v Bosně a Hercegovině, v Kosovu i proti al-Káidě.

Prezident Spojených států ovlivňuje intenzitu nasazení ozbrojených sil oběma směry. V případě prezidenta Bushe lze zvýšení intenzity nalézt při nasazení v Iráku, její snížení naopak v počáteční fázi konfliktu v Bosně a Hercegovině. V případě Clintona je příkladem zvýšení změna úkolů při nasazení v Somálsku, v jistém smyslu obezřetně naopak postupoval při odvetných úderech proti al-Káidě.

Kongres rovněž sehrál důležitou úlohu při nasazení ozbrojených sil. I přesto, že nikdy nevyužil své pravomoci neschválit nasazení ozbrojených sil v zahraničí, sama přítomnost této možnosti měla v některých případech velký dopad na jeho omezení. Jako příklad může sloužit jeho postoj ke konfliktu v Somálsku po incidentu z 3. října 1993, ale i postoj během prvních dvou let konfliktu v Bosně a Hercegovině. Ve většině případů se pro omezení či zamítnutí nasazení vyjadřovali kongresmani z opoziční strany,⁵⁰¹ což naznačuje, že se do jisté míry jednalo jen o „politickou hru“. Obecně však platí, že Republikáni byli k nasazení ozbrojených sil opatrnější a více zvažovali přítomnost národního zájmu USA.

⁵⁰¹ Myšleno opoziční vůči stranické příslušnosti prezidenta.

Tabulka 2: Aspekty na úrovni národní politiky USA

	Irák	Somálsko	Bosna Do 1994/ po 1994	Keňa a Tanzanie	Kosovo
Typ konfliktu	Mezistátní	Vnitrostátní o vládu	Vnitrostátní o území	Mezistátní- asymetrický- globální	Vnitrostátní o území
Aspekty na úrovni národní politiky USA					
Soulad s NBS	Zcela	Zcela	Částečně /zcela ⁵⁰²	Zcela	Zcela
Národní zájem USA	Zcela – životní	Vůbec – humanitární	Částečně/Zcela -další důležitý	Zcela -životní	Zcela -další důležitý
Postoj prezidenta (politická vůle)	Zcela	Částečně	Částečně/zcela	Zcela	Zcela
Postoj ostatních národních subjektů	Zcela	Zcela	Vůbec /zcela	Zcela	Částečně

Zdroj: tvořeno autorem na základě informací v textu

Legenda:

Hodnocení splnění daného aspektu podle škály zcela/ částečně/vůbec.

U aspektu Národní zájem USA zavedeno pomocné hodnocení typu nejvyššího ohroženého národního zájmu
životní/další důležitý/humanitární.

10.4 Vojenské aspekty

Nejdůležitějším poznatkem, který vyplývá ze studia vojenských aspektů je, že ne zcela optimální splnění vytyčených podmínek neznamenalo, že by k nasazení nedošlo. Tím se odlišují od dvou předešlých oblastí zkoumání. Nicméně jejich nevhodnost ovlivnila způsob nasazení ozbrojených sil. Nejčastěji se jednalo o nenasazení pozemních sil, u kterých existovalo nejvyšší riziko ztrát na životech, do bojových operací. Jako velmi důležitou se ukázala *power projection*, tedy schopnost přemístit dostatečné množství jednotek a vybavení na místo určení. Ta byla dostatečná ve všech zkoumaných případech. Nicméně v případě útoku na Afghánistán, tedy vnitrozemský stát v oblasti s relativně slabším pokrytím americkými zámořskými opěrnými body, mohla být relativně nižší *power projection* jedním z důvodů, který přispěl k zamítnutí nasazení pozemních či speciálních sil.

V případě odhadované síly nepřítele je zřejmé, že ozbrojené síly USA byly velmi dobře připraveny na boj s konvenčními ozbrojenými silami nepřítele, tak jako v Iráku, ale i v Kosovu. Problémem byl boj více stran ve vnitrostátních konfliktech, který stěžuje efektivitu nasazení amerických vojsk. To bylo důvodem stažení ozbrojených sil ze Somálska i nenasazení pozemních sil do bojové situace v Bosně a Hercegovině. Ukazuje se, že pro

⁵⁰² Došlo k aktualizaci strategie.

úspěšné nasazení byla spíše než absolutní síla nepřítele rozhodující skutečnost, jak přesně byla síla nepřítele odhadnuta, jelikož na tomto odhadu bylo závislé další plánování.

Špatný odhad při operacích v Somálsku a při útoku na Súdán a Afghánistán vyústil v nesplnění politického cíle. Ze Somálska musely být nasazené jednotky po roce staženy. V Súdánu špatné znalosti o nepříteli vyústily útokem na civilní továrnu, ve které se žádné zbraně hromadného ničení nevyráběly. V Afghánistánu se neúspěch dá tolerovat, jelikož akce závisela jen na jedné informaci, která se ukázala být poměrně přesná. Z toho vyplývá, že pro fungování konceptu „čisté války“ je nutná existence efektivně fungující zpravodajské sítě, která umožní včas rozpoznat povahu a intenzitu hrozeb, vůči kterým mohou následně být přijata efektivní protiopatření.

Aspekt vhodnosti terénu ukazuje svou relevantnost tím, že v případech, kdy terén nebyl hodnocen jako vhodný pro uplatnění strategie s převahou manévru, nedošlo k bojovému nasazení pozemních sil. Jistou výjimkou je opět Somálsko, ve kterém toto nasazení proběhlo, nicméně po zmíněném incidentu bylo ukončeno. Zajímavá je skutečnost, že tato podmínka nebyla splněna ve čtyřech z pěti případů a přesto ve všech případech došlo k vyslání ozbrojených sil USA. Proto se domnívám, že tato podmínka je v daném období relevantní právě pro bojové nasazení pozemních sil, nikoliv ozbrojených sil USA jako celku.

Vyhodnocení, zda v daném případě došlo k nasazení adekvátních prostředků, je klíčové. Jedná se totiž o aspekt, který shrnuje všechna vojenská hlediska. Tato veličina má relativní charakter, když porovnává schopnosti ozbrojených sil USA s konkrétní situací v daném případě. O její klíčivosti vypovídá, že adekvátnost prostředku byla hodnocena jako částečná či nedostatečná právě v případech, kdy byla podceněna síla nepřítele a nepodařilo se splnit hlavní politický cíl. Zajímavým postřehem je, že se tak stalo ve všech případech, kdy konflikt podle klasifikace z knihy *American National Security* spadal do kategorie guerillového boje. To indikuje nepřipravenost amerických ozbrojených sil na tento typ konfliktu.

Tabulka 3: Vojenské aspekty

	Irák	Somálsko	Bosna Do 1994/ po 1994	Keňa a Tanzanie	Kosovo
Typ konfliktu	Mezistátní	Vnitrostátní o vládu	Vnitrostátní o území	Mezistátní- asymetrický- globální	Vnitrostátní o území
Vojenské aspekty					
Power projection	Zcela	Zcela	Zcela /zcela	Zcela	Zcela
Síla nepřítele	Velká	Podceněna	Velká /Oslabena	Atypická	Výrazná
Vhodnost terénu	Zcela	Vůbec	Vůbec / Vůbec	Vůbec	Vůbec
Adekvátní prostředky	Zcela	Vůbec	Vůbec / Zcela	Částečně	Zcela

Zdroj: tvořeno autorem na základě informací v textu

Legenda:

Hodnocení splnění daného aspektu podle škály zcela/ částečně/vůbec.
U aspektu Síla nepřítele zavedeno slovní hodnocení.

10.5 Relevance konceptu „čisté války“

Na základě zkoumaných případů lze dovodit, že po celou dobu sledovaného období si koncept „čisté války“ uchoval svou relevanci. Zcela jasně se projevuje korelace mezi mírou splnění podmínek ve sledovaných oblastech a intenzitou nasazení ozbrojených sil USA. Lze nalézt mnoho opatření, které sledují jediný cíl: minimalizovat počet obětí na životech při zachování schopnosti bojové síly. K jeho dosažení bylo přijato několik opatření, jejichž základem bylo využívání schopností, které nabízela RMA.

Prvním aspektem byla snaha vždy, s výjimkou nasazení v Somálsku, pečlivě hodnotit možná rizika nasazení ozbrojených sil USA tak, aby jejich ztráty v boji byly co nejnižší. Proto bylo preferováno použití *Air-land battle strategy*, která zohledňuje nižší riziko ztrát na životech u letecké složky než u složky pozemní. Velmi často byla nasazena pouze vzdušná složka, přičemž ke konci sledovaného období se v ní stále ve větší míře objevovaly zbraňové systémy bez lidské osádky.

Základem leteckých útoků byla Wardenova strategie soustředných kruhů, která umožňovala rozsáhlé ochromení ozbrojených sil nepřítele. To, za předpokladu, že se útoky zaměřily na cíle spadající do vnitřních kruhů, vedlo k rychlejšímu vítězství a nižším ztrátám na obou stranách. Pozemní složka buď zcela chyběla, nebo byla zastoupena *proxies*, kteří podstupovali největší riziko ztrát. V případě nasazení pozemních sil USA se jako rozhodující ukazuje snaha o dosažení převahy manévru. Absence některé složky při omezeném použití

Air-land battle strategy může vyústit ve výrazné omezení účinnosti celé strategie, tak, jako se to stalo při operacích v Kosovu.

Druhým aspektem byla snaha o minimalizaci ztrát civilního obyvatelstva v oblasti konfliktu, která byla patrná zejména při americké intervenci ve vnitrostátních konfliktech. Motivem tohoto chování bylo, že snaha zastavit civilní ztráty představovala jeden z cílů nasazení ozbrojených sil USA v těchto konfliktech. Navíc to byl právě tento motiv, který byl v případě nasazení vždy veřejně zdůrazňován. Tohoto cíle bylo dosaženo pomocí používání vyspělých zbraňových systémů, které při sníženém nároku na posádku umožňovaly efektivní bojovou činnost, čímž se nebezpečí vystavoval nižší počet vojáků. Omezení civilních obětí mělo i pragmatický důvod. Ani v době použití primárně velmi sofistikovaných zbraňových systémů se nezamýšlené civilní ztráty nepodařilo zcela eliminovat, což bylo velmi často využíváno propagandou nepřítele, který se tímto způsobem snažil na Západě oslabit podporu pro zásah.

Velmi zajímavým úkazem je, že se nepřátelské síly postupně naučily využívat asymetrických strategií. Využívaly restrikcí vyplývajících z konceptu „čisté války“ ve svůj prospěch. Saddám Hussain se snažil vyprovokovat pozemní útok koalice, rebelové v Somálsku zaútočili na americké jednotky ve městě a ozbrojené síly FRJ používaly různé techniky maskování před elektronickými senzory spojeneckých letounů, na které byli jejich piloti kvůli restrikcím nuceni se spoléhat. Nicméně na případu americké reakce na teroristické útoky v Africe se ukázalo, že koncept „čisté války“, který je do velké míry postaven na RMA, vykazuje jen omezené výsledky v boji proti asymetrickému nepříteli, přičemž se zde objevuje podobný problém jako za války ve Vietnamu: neschopnost zasadit efektivní úder nepříteli. To bylo dáno strukturou al-Káidy, která efektivně eliminovala nebo minimalizovala rozsah struktur ve všech kruzích Wardenovy strategie.

Za nejdůležitější poznatek považuji skutečnost, že požadavek na dodržování konceptu „čisté války“ ve smyslu kladení důrazu na nulové či minimální ztráty nebyl absolutní. Naopak, existovala zde jistá pružnost, která byla odvozena od míry důležitosti národního zájmu. Při jeho ohrožení byly Spojené státy ochotné podstoupit riziko ztrát. Z toho pramenila i ochota akceptovat relativně vyšší ztráty na životech v případě, že se jednalo o krátké, intenzivní a úspěšné střetnutí. Čím však bylo nasazení delší, tím se citlivost na ztráty zvyšovala.

Ve válce s Irákem se předpokládaný rozsah ztrát odhadoval v řádech tisíců až desetitisíců. Tažení však proběhlo za 40 dní a s tím, že pozemní útok trval jen 100 hodin.

Příznivě bylo hodnoceno i 123 mrtvých amerických vojáků. Stejně pravidlo platilo v případě konfliktu v Bosně a Hercegovině. Nasazení ozbrojených sil USA sice bylo dlouhodobé, nicméně jejich samotné zapojení do konfliktu proběhlo v řádu čtyř měsíců a vyžádalo si jen minimální ztráty. Rovněž reakcí na teroristické útoky na americké ambasády v Africe byly útoky v trvání několika hodin. V obou případech byla přijata taková opatření, aby ozbrojené síly nebyly vystaveny riziku ztrát. Nasazení v Kosovu sice trvalo celých 78 dní, nicméně ve válce Spojené státy neutrpěly jedinou ztrátu na životech.

S těmito případy ostře kontrastuje situace při misi v Somálsku, která měla být původně humanitární povahy. Po devíti měsících však přišla zpráva o 18-ti zabitých vojácích, bez záruky, že se podobná situace nebude opakovat. Výsledkem byla snaha o přehodnocení cílů mise.

Tabulka 4: Způsob nasazení ozbrojených sil USA ve zkoumaných konfliktech

	Irák	Somálsko	Bosna Do 1994/ po 1994	Keňa a Tanzanie	Kosovo
Typ konfliktu	Mezistátní	Vnitrostátní o vládu	Vnitrostátní o území	Mezistátní- asymetrický- globální	Vnitrostátní o území
Nasazení ozbrojených sil USA					
Nepozemní nebojové	Ano	Ano	Ano/Ano	Ne	Ne
Pozemní nebojové	Ano	Ano	Ano/Ano	Ne	Ano
Nepozemní bojové	Ano	Ano	Ne/Ano	Ano	Ano
Pozemní bojové	Ano	Ano	Ne/Ne	Ne	Ne
Čas mezi začátkem konfliktu a prvním nasazením (měsíců) ⁵⁰³	0,3/5	24/30	3/48	0,1/0,5	0 ⁵⁰⁴ /35 ⁵⁰⁵
Začátek konfliktu	2.8. 1990	12. 1990	25.6. 1991	7.8. 1998	22.4. 1996

Zdroj: tvořeno autorem na základě informací v textu

Legenda:

Hodnocení splnění daného aspektu podle škály **ano/ne**.

Za bojové nasazení je považováno takové, kdy se zbrojené síly USA dostaly do úmyslného kontaktu s nepřítelem.

Pozemním nasazením je myšlena i doprava příslušníků pozemních sil vrtulníky na místo určení.

Nepozemním nasazením je myšleno i použití vzdušného průzkumu za účelem získání informací, které následně byly využity k bojové akci.

⁵⁰³ První datum platí pro rozmístění, druhé pro zahájení útočných bojových operací.

⁵⁰⁴ Dáno skutečností, že v oblasti stále působily stabilizační síly v souvislosti s konfliktem z let 1991-1995.

⁵⁰⁵ Pokud by se za začátek konfliktu počítal únor 1998, kdy došlo k jeho výrazné eskalaci, tvořila by doba k rozmístění sil resp. 0 a 13 měsíců.

10.5.1 Relevance Powellovy doktríny

S relevancí konceptu „čisté války“ souvisí i relevance Powellovy doktríny, která byla vyvinuta na základě zkušeností z války v Perském zálivu. Při jejím zredukování na základní pravidlo, tedy použití rozhodující síly za účelem dosažení rozhodného vítězství, lze konstatovat, že platí jen u části případů. Jednalo se o všechny konflikty, které nejsou označeny jako vnitrostátní. U vnitrostátních konfliktů byla dávána přednost postupnému stupňování užití síly. Jedinou výjimkou, kdy se dá mluvit o částečném splnění tohoto pravidla, je bombardovací kampaň z roku 1995 v Bosně a Hercegovině.

Příčinou rozdělení konfliktu v Bosně a Hercegovině je, že v roce 1995 nešlo o pouhé stupňování užití síly, ale o změnu přístupu k nasazení ozbrojených sil, která byla doprovázena fundamentální změnou dalších aspektů na mezinárodní úrovni i úrovni vnitřní politiky USA. Bombardovací kampaň představovala klíčový faktor, který vedl k ukončení konfliktu. Navíc byla od počátku plánována v rozsahu, v jakém byla uskutečňována. Nicméně pokud bychom brali konflikt jako jeden celek, bylo by opět závěrem postupné stupňování nasazených sil. Spornější případ nastal v Kosovu, kde sice rovněž byla letecká kampaň jedním z rozhodujících činitelů, nicméně z čistě vojenského hlediska zde proběhly celkem tři fáze, pro které bylo charakteristické, že v každé další fázi došlo k použití větší síly. A z politického hlediska existovala zásada, že má být použita co nejmenší síla.

Jiným pohledem na dodržování této zásady je, že byla použita pouze v případech, kdy se v ohrožení ocitly životní národní zájmy Spojených států, tedy v Iráku a v Súdánu. V ostatních případech bylo využito postupné eskalace, které měla přivést nepřátelené strany k dohodě nebo k řešení, které bylo preferováno Spojenými státy.

Úspěch v operaci Pouštní bouře vyvolal u politických činitelů optimismus ohledně možnosti nasazení ozbrojených sil USA. To vyústilo v porušení téměř všech zásad Powellovy doktríny při nasazení v Somálsku. Důsledkem byla nejen ztráta 18-ti amerických životů, ale zejména odpor k dalšímu pokračování mise, která byla jediným zcela zřejmým vojenským neúspěchem Spojených států. Poučením bylo brát na pravidla Powellovy doktríny zřetel při plánování dalších vojenských operací ve sledovaném období. Zvláštní zdůraznění si zaslouží důležitost jasně definovaného politického cíle. Tato zásada byla porušena jen v Somálsku. Okamžitým důsledkem bylo znovuobjevení se aspektů, které byly přítomny u Vietnamského syndromu. Proto, když v Bosně v letech 1992-1994 neexistovalo jasné politické zadání, k nasazení nedošlo.

Nasazení ozbrojených sil bylo adekvátní důležitosti politického zájmu, když dbalo na poměr mezi rizikem, které vyplývalo z jejich nenasazení, a mírou rizika, které pramenilo z jednotlivých forem nasazení. Zde byl kladen důraz na existenci *exit strategy*, a to nově i na taktické úrovni. To znamenalo předejití obklíčení nebo odříznutí části sil na bojišti. Protože toto riziko bylo největší u pozemních sil, tak ty nebyly nasazeny, a to ani v případě útoku na al-Káidu, kdy byl ohrožen životní zájem USA.

Zajištění veřejné podpory nebylo u všech případů zcela jednoznačné. Kontroverze byly spojeny zejména se zásahem v Kosovu. Nicméně platí, že k nasazení nikdy nedošlo, když se proti němu vyslovila velká většina obyvatelstva a Kongresu. Často bylo rovněž zvoleno pouze méně riskantní nasazení leteckých sil, které se obecně těšilo větší podpoře než nasazení sil pozemních. V každém ze zkoumaných případů platí, že před nasazením ozbrojených sil došlo k opakované snaze konflikt vyřešit nevojenskými nástroji.

Tabulka 5: Dodržování pravidel Powellovy doktríny

	Irák	Somálsko	Bosna do ⁵⁰⁶ / po roce 1995	Tchajwanská úžina	Keňa a Tanzanie	Kosovo
Typ konfliktu	Mezi-státní	Vnitrostátní o vládu	Vnitrostátní o území	Mezistátní (de facto)	Mezistátní-asymetrický-globální	Vnitrostátní o území
Použití zdrcující síly za účelem dosažení rychlého a rozhodného vítězství	Ano	Ne	Ne/ Částečně	Ano	Ano	Ne
Existence důležitého politického zájmu	Ano	Ne	Ne/ Ano	Ano	Ano	Ano
Jasně definovaný cíl nasazení	Ano	Ne	Ne ⁵⁰⁷ /Ano	Ano	Ano	Ano
Zvážení přijatelnosti rizik pro ozbrojené síly USA	Ano	Ne	Ano/Ano	Ano	Ano	Ano
Existence <i>exit strategy</i>	Ano	Částečně ⁵⁰⁸	Ano/Ano	Ano	Ano	Ano
Zajištění veřejné podpory v USA	Ano	Ano	Ne/ Ano	Ano	Ano	Částečně
Ozbrojené síly jsou použity až jako poslední možnost	Ano	Ano	Ano/Ano	Ano	Ano	Ano

Zdroj: tvořeno autorem na základě informací v textu

Legenda:

Hodnocení splnění daného aspektu podle škály zcela/ částečně/vůbec.

⁵⁰⁶ Politika USA byla zdrženlivá a stále preferovala diplomatickou možnost řešení. Plnění se týká sporadického nasazení.⁵⁰⁷ Cíl byl jasně definován takticky v podobě zničení určitého objektu, ale ne strategicky, tedy ve smyslu, čeho mělo být nasazením dosaženo.⁵⁰⁸ Ve strategickém smyslu ano, v taktickém byla relevantní *exit strategy* problematická.

Závěr

Zkoumání vytyčených případů potvrdilo tezi, že v období od konce studené války do teroristických útoků z 11. září 2001 bylo vyslání ozbrojených sil USA ovlivněno konceptem „čisté války“. Důraz byl přitom kladen na jasnou definici úkolu ozbrojených sil tak, aby se předešlo opakování chyb učiněných ve Vietnamu. Vietnamský syndrom již neměl ve sledovaném období takovou váhu jako v závěrečných obdobích studené války, kdy po jistou dobu nedošlo k žádnému vyslání ozbrojených sil USA do zahraničí. V 80. letech pak bylo jejich nasazení jen omezené, přičemž se v podobě Weinbergerovy doktríny objevily první snahy definovat, za jakých podmínek by k jejich nasazení dojít mělo.

Motivem k Revoluci ve vojenství, která se ukázala být vhodným způsobem pro dosažení minimalizace amerických vojenských ztrát, byla i změna strategického rozložení sil za studené války. V důsledku podpisu smlouvy SALT I a přidružené smlouvy ABM oba její hlavní aktéři de facto přistoupili na doktrínu vzájemného zničení, což před USA postavilo nutnost hledat řešení, jak zastavit početně silnější konvenční vojska Varšavské smlouvy.

Důležitou roli pro vývoj nasazování ozbrojených sil po skončení studené války zcela jednoznačně sehrálo úspěšné působení Spojených států ve válce v Perském zálivu, které výrazně omezilo obavy pramenící z Vietnamského syndromu. Tento konflikt prokázal funkčnost nového konceptu válčení, založeného na profesionálních ozbrojených silách, které používají vyspělé technologie s cílem dosáhnout *full spectral dominace*. Ta umožňuje rychlé a přesné provedení bojových operací, které samo o sobě snižuje riziko ztrát na životech.

Nicméně nelze tvrdit, že by se ve zkoumaném období zkušenosti získané v jihovýchodní Asii nezohledňovaly. Naopak na základě zkušenosti z Perského zálivu vznikla Powellova doktrína, jejímž účelem mělo být efektivní nasazení ozbrojených sil při minimálních ztrátách. Pokud byla její pravidla porušena, jako se stalo v Somálsku, tak se poté, co došlo ke ztrátám na životech, které byly vnímány jako nepřijatelné, objevily snahy o stažení amerických ozbrojených sil. Tato zkušenost vedla po zbytek zkoumaného období k většímu důrazu na dodržování pravidel nasazování ozbrojených sil.

Koncept „čisté války“, jehož aspekty jsou přítomny v každém ze zkoumaných nasazení, však není absolutní. Ukazuje se zde korelace s důležitostí ohroženého národního zájmu. Čím byl tento zájem důležitější, tím vyšší riziko byly Spojené státy ochotny podstoupit, přičemž vždy usilovaly o co nejkratší nasazení. V případě krátkého a úspěšného nasazení byla tolerance ztrát vyšší, s prodlužující se dobou nasazení však klesala. Vždy však

byl kladen důraz na minimalizaci rizika ztrát na životech, který nečím vyústil ve svazující pravidla boje.

Vyspělé technologie nebyly použity k minimalizaci ztrát pouze u amerických vojáků, ale i u civilního obyvatelstva. Zavádění nových zbraňových a komunikačních prostředků umožnilo odklon od použití maximálně destruktivních zbraní k přesným zbraňovým systémům, které výrazně redukovaly množství vedlejších škod, aniž by zabraňovaly splnění zadaných úkolů. Snaha o omezení ztrát vycházela od politických představitelů, kteří se obávali negativní reakce světové i americké veřejnosti. Pokud by se veřejnost vyslovila proti nasazení, mohla se opakovat situace z přelomu 60. a 70. let. Tato obava vyústila v restriktivní pravidla pro kontakt s nepřítelem. Těchto omezení se postupně naučil využívat nepřítel a pomocí asymetrických taktik boje se pokoušel o snížení jinak zcela nepopíratelné vojenské převahy USA.

Na základě zkoumání se mi podařilo prokázat, že nasazení ozbrojených sil Spojených států v daném období se odvozuje od splnění podmínek ve třech okruzích. Přitom lze zcela jasně vysledovat korelaci mezi mírou jejich splnění a způsobem nasazení. To ukazuje na snahu důsledně hodnotit rizika spojená s nasazením. Základním rámcem, který umožňoval o zásahu ozbrojených sil USA uvažovat, byla změna mezinárodního systému, která snížila napětí mezi nejvýznamnějšími aktéry. Ve studenoválečných podmínkách by byl zásah proti Iráku, na Balkáně a částečně i proti teroristům ze sítě al-Káida nepravděpodobný, jelikož by představoval příliš velké riziko ztrát na životech z důvodu pravděpodobné podpory protivníků USA ze strany Sovětského svazu.

Změna mezinárodního systému způsobila, že se Spojené státy ocitly v pozici jediné supervelmoci, která se ani přes nesouhlas nástupnického Ruska, jako v případě bojových operací v Bosně a Hercegovině a zejména v Kosovu, nemusela obávat aktivního ruského zásahu, jelikož ten by pro Moskvu z důvodu nestabilní ekonomické situace přinesl více ztrát než zisků. Důležitým aspektem přitom bylo, že v těchto případech nebyly ohroženy životní ruské zájmy.

Postavení aktéra, proti kterému byly ozbrojené síly USA nasazeny, ukazuje, že se vždy jednalo o aktéra, který se neřídil demokratickými principy. Navíc vždy v nějaké podobě představoval hrozbu pro ostatní aktéry mezinárodního společenství. Reakce Spojených států byla rychlá a důrazná v případě, že se jednalo o hrozbu vojenské nebo násilné povahy. Všem případům nasazení ozbrojených sil USA předcházely snahy vyřešit konflikt diplomatickou cestou. To nejen ukazuje spojitost s teorií spravedlivé války, ale dále potvrzuje koncept „čisté

války“, jelikož pokud by došlo k nasazení ozbrojených sil bez vyčerpání všech nevojenských možností, byly by případné ztráty považovány za neopodstatněné.

Druhý okruh podmínek zahrnuje poměry v národní politice Spojených států. Pro každé ze zkoumaných nasazení bylo možno nalézt opodstatnění v tehdy platné Národní bezpečnostní strategii, nicméně jeho síla se lišila. Aspektem, který nejlépe odlišuje míru rizika, které Spojené státy přijímaly při nasazení svých ozbrojených sil v zahraničí, je národní zájem. V důsledku ukončení studené války byly národní zájmy, které sloužily jako motivy k nasazení ozbrojených sil, mnohem rozmanitější než studenoválečné zadržování komunismu. Dělo se tak proto, že s koncem studené války byl výrazně oslaben konsenzus ohledně cílů zahraniční politiky USA. V případě, že primárním motivem vyslání byly „humanitární důvody“, se Spojené státy chovaly velmi obezřetně a důrazně dbaly na omezení ztrát. Pokud se jim to, jako v Somálsku, nepodařilo, byl výsledkem obrat veřejného mínění i Kongresu proti nasazení, který vyústil ve stažení ozbrojených sil.

V případě, že byl hlavním ohroženým národním zájmem jiný aspekt, bylo jednání Spojených států rozhodnější a rychlejší. V Iráku byl ohrožen národní zájem regionální stability v oblasti, která byla velmi důležitá pro zásobování Spojených států ropou. Za vojenskými opatřeními, která byla reakcí na teroristické útoky, stál národní zájem obrany území USA. Přístup USA k vysílání svých ozbrojených sil na základě národního zájmu ukazuje, i přes liberální základ celého konceptu „čisté války“, důležitost realistického a pragmatického pojetí zahraničně-bezpečnostní politiky USA.

Nejdůležitějším národním aspektem byl postoj prezidenta, který se ukázal jako jeden z nejdůležitějších aspektů vůbec. To z části vyplývá ze síly, kterou úřadu prezidenta dává Ústava Spojených států. Ta mu především poskytuje status vrchního velitele ozbrojených sil. Jeho rozhodnutí často ovlivňovala formu i intenzitu nasazení, a to oběma směry. Tato rozhodnutí výrazně ovlivnila další sledované faktory, především vhodnost vojenských podmínek pro dané nasazení. Nicméně oba prezidenti brali v úvahu i další zkoumané faktory, zejména z okruhu mezinárodního systému. Důležitým poznatkem je, že rozdíl mezi zahraničně-bezpečnostní politikou Demokratů a Republikánů nebyl tak velký, jak by mohlo být usuzováno z programových prohlášení. To platí zejména v případě nasazení pozemních ozbrojených sil.

Kongres hrál při vysílání ozbrojených sil ambivalentní roli. I přesto, že zejména v případě Kosova byla značná část jeho členů proti vyslání, tak se Kongres nikdy k jeho zamítnutí neodhodlal, i když na to měl teoreticky právo. Nicméně sama možnost zamítnutí

v některých případech přispěla k prezidentově umírněnosti. Kongres naopak může sehrát významnou roli síly, která přiměje prezidenta k vyslání, v případě, že ho velká většina jeho členů podporuje.

U sledovaných vojenských aspektů je nejpodstatnějším poznatkem skutečnost, že i když tyto podmínky nebyly pro nasazení zcela příznivé, tak nedošlo k zamítnutí nasazení jako celku, ale k jeho úpravě do podoby, která omezovala rizika ztrát na životech. Z toho vyplývá potvrzení převahy použití leteckých sil, jejichž nasazení znamená nižší riziko ztrát než nasazení pozemních sil. K uskutečnění nasazení přispěla i výborná *power projection*, která v žádném případě neznemožnila zásah z důvodu neschopnosti dopravit americké jednotky na určené místo.

Důležitým poznatkem je i existence limitovaného nasazení ozbrojených sil USA ve vnitrostátních konfliktech. To se projevovalo zejména neochotou vysílat pozemní síly, které by měly ztíženou orientaci v konfliktu, což by znamenalo jejich vystavení vyššímu riziku ztrát. V případě, že bylo podstupované riziko neúměrné národnímu zájmu, jak se to stalo při nasazení v Somálsku, nasazení vyústilo v přeformulování úkolů sil a později k jejich stažení.

I v případě nasazení pozemních sil USA byla základním konceptem *Air-land battle strategy*, ve které byl kladen důraz na přednostní používání leteckých sil. Ty podle Wardenovy strategie soustředných kruhů měly oslabit nepřítele do té míry, aby se pozemní síly nesetkaly s žádným zásadním odporem. Častěji však pozemní vojska působila jako stabilizační síly v oblastech mimo bezprostřední bojovou zónu, s úkolem zabránit případnému rozšíření konfliktu.

Nenasazení pozemních sil sice způsobilo částečný pokles bojové síly ozbrojených sil USA jako celku, nicméně jelikož ty byly dobře připraveny na střet s konvenčním nepřítelem, neměl tento aspekt dopad na úspěšné splnění cíle nasazení. Ale proti novým, asymetrickým hrozbám se používané postupy neukázaly dostatečně účinné. Neúčinnost vyplývala zejména z neschopnosti nalézt, identifikovat a účinně zasáhnout protivníka a tím mu způsobit závažné ztráty. Problém rozlišení nepřátel od civilistů byl nejzávažnější v Somálsku a schopnost zásahu byla nejomezenější při útocích na al-Káidu. Jednou z příčin tohoto stavu byl i fakt, že teroristická síť al-Káida účinně snížila počet možných cílů v kruzích Wardenovy strategie, na které ozbrojené síly USA útočily nejčastěji, tedy na kruhy: velení a spojení, základní součásti válečné ekonomiky a infrastruktura. Spojené státy tak byly postaveny před podobnou výzvou, jakou musely řešit ve Vietnamu.

Ze shrnující kapitoly je patrné, že rozhodnutí o nasazení bylo výsledkem vyhodnocení mnoha aspektů, přičemž všechny zkoumané aspekty se ukázaly alespoň v omezené míře relevantní. Koncept „čisté války“ byl, společně s přístupem amerických politiků k mezinárodnímu společenství, jednou z hlavních příčin omezeného nasazení ozbrojených sil USA ve zkoumaném období. To vyústilo v domnění, že jako jediná supervelmoc v některých případech působily jako „nerozhodný šerif“. Na druhou stranu tato zdrženlivá politika, omezující nasazení v zásadě na případy ohrožení důležitého národního zájmu nebo na obzvláště závažné humanitární krize v oblastech amerického národního zájmu, Spojeným státům přinesla zejména na Západě velký mezinárodní kredit. Je ovšem otázkou do jaké míry koncept „čisté války“ zůstal relevantní v období po 11. září 2001.

Počet slov (bez tabulek):	36 905
Počet znaku bez mezer (bez tabulek):	220 205
Počet znaků s mezerami (bez tabulek):	257 099 (142,8 normostrany)
Počet slov (s tabulkami):	37 067
Počet znaku bez mezer (s tabulkami):	221 313
Počet znaků s mezerami (s tabulkami):	258 211

Summary

In the period between 1989 and 2001, the Clean War Concept greatly influenced U.S. military deployments. The concept, which emphasizes the avoidance of casualties among both U.S. soldiers and civilians, was a primary consequence of the Vietnam War experience. As a result, U.S. deployments in the 1980s were more limited. A new concept of warfare was developed in order to overcome the problem of casualties. It relied on a Revolution in military affairs based upon the use of advanced technology in order to achieve full spectral dominance on the battlefield.

The experience of Operation Desert Storm, which demonstrated the utility of the concept and led to a weakening of unwillingness to send U.S. military abroad, was crucial. However, the concept itself was maintained when the Powell Doctrine, which set conditions for deployment, was established. Aspects of the concept are present in each deployment discussed in the work. On the other hand, the existence of limits for deployment and the relevance of the Powell Doctrine was proven in the Somalia deployment, which resulted in withdrawal. The reason for this was that U.S. troops suffered unexpected casualties.

However, the Clean War Concept was not absolute. There was a correlation between it and the level of national interest at stake. Instances involving a greater threat to the American national interest resulted in less reliance on the Clean War Concept. But, in such cases, deployment had to be quick, successful, and result in a decisive victory for the United States.

My research has demonstrated that three sets of conditions for deployment had to be fulfilled in the period between 1989 and 2001. The level of fulfillment of these conditions was in correlation with the intensity of U.S. deployment. The first set of conditions involved is the general constellation of the international system. There was an overall decrease in tension in the system due to end of the Cold War. As a consequence of the Soviet Union's collapse and associated failure of Communism, the United States' position in the international system became nearly hegemonic. Russia underwent a difficult period and the People's Republic of China was not strong enough in spite of its military and economic growth. However, the United States respected the vital interests of these countries.

The important conclusion here is that there exists a "profile" of the actor against which U.S. military force is used. The given actor never adhered to democratic principles and was often not able to govern the territory involved. In addition, the actor was also a threat to

another actor in the international system. Prior to deploying the U.S. military, there were many efforts to resolve the crisis by diplomatic or other non-military means.

The second set of conditions is devoted to U.S. national security policy aspects. Each of the explored deployments was in accordance with the then valid National Security Strategy. But the degree of threat to the American national interest was different. In the event that the declared national interest was primarily or mostly humanitarian, the deployment was limited. A military reaction came after a relatively long time in comparison with a deployment where vital or strategic national interests were at stake. In humanitarian interventions, there was a limited degree of willingness to send U.S. ground forces, because such forces, compared with the use of air forces, involved a higher risk of casualties. In Somalia, the United States did not follow this recommendation and this resulted in the withdrawal of U.S. forces and the subsequent failure of the mission.

The president's position on deployment was probably the most important aspect. This was due to the role of the presidency in the U.S. Constitution. The president is Commander-in-Chief and it is he who makes the final decision to use military force. The personal opinions of both Bush and Clinton had an impact on deployment decisions. But even the U.S. president had to respect the role of others, most notably that of the United States Congress. Congress never denied a presidential request to send the military abroad, but the very possibility of such a rejection by Congress motivated both presidents to behave more modestly. Importantly, both Bush and Clinton behaved similarly regardless of the positions of their respective political parties.

The military aspect represents the third set of conditions. The most important notion was that deployment took place even though the operation was not fully in line with the conditions. But these conditions were not irrelevant because the level of consent had an influence on the use of armed force used in order to minimize casualties. Inappropriate military conditions resulted in limited, if any, use of ground troops. Instead, air forces were used. This unwillingness to use force was strong especially in inter-state conflicts.

Air-land battle strategy was the core military doctrine used in the period. It was found to be very suitable in fighting against conventional enemies due to American technological and informational superiority. However, enemies quickly learned to take advantage of the limits of this strategy and the Clean War Concept in general as a “weapon” against the U.S. military. Conventional forces were not able to overtake U.S. military power, but

unconventional forces, Al-Qaida and opposition forces in Somalia, effectively minimized U.S. capabilities to identify and strike the enemy.

The decision to deploy U.S. military forces abroad came about as a result of a combination of all researched aspects. The Clean War Concept was one of the main reasons for their relatively limited deployment and also explains why some critics labeled the only remaining superpower as a “reluctant Sheriff” of the international system. On the other hand, this policy of engagement only in the event where there was a U.S. national interest at stake brought a lot of credit to the United States. But the question arises as to how relevant the Clean War Concept remains in the post-9/11 world.

Přílohy

Příloha č. 1: Powellova doktrína (text)

Příloha č. 2: Wardenova strategie soustředných kruhů (diagram)

Příloha č. 3: Průběh operace Pouštní bouře (mapa)

Příloha č. 4: Průběh bitvy v Mogadišu 3. října 1993 (mapa)

Příloha č. 5: Rozdělení území Bosny a Hercegoviny do operačních zón pro účely operace Deliberate Force (mapa)

Příloha č. 6: Konflikty v bývalé Socialistické federativní republice Jugoslávie (mapa)

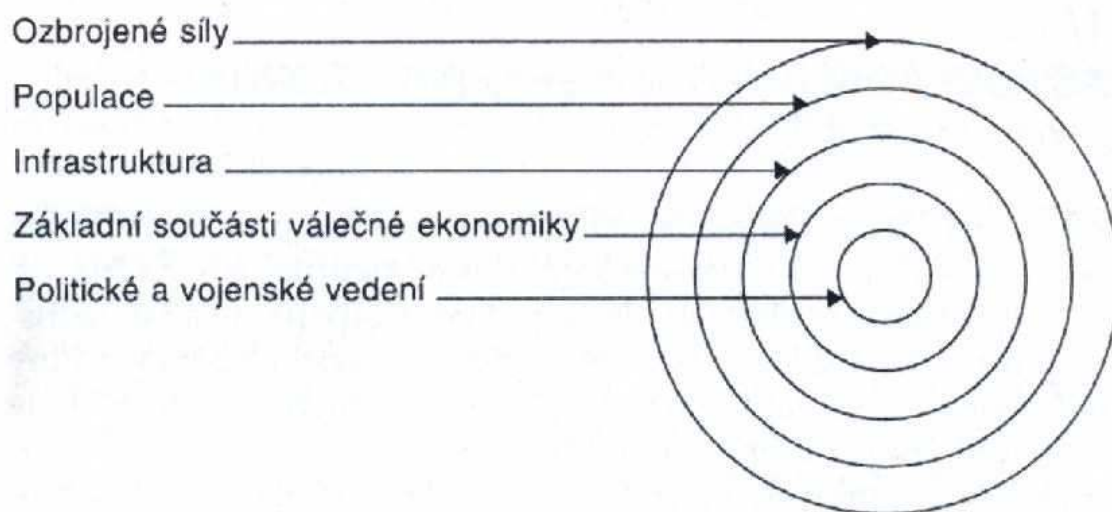
Příloha č. 7: Odhad počtu zasažených cílů při náletech v Kosovu (tabulka)

Příloha č. 1: Powellova doktrína (text)⁵⁰⁹

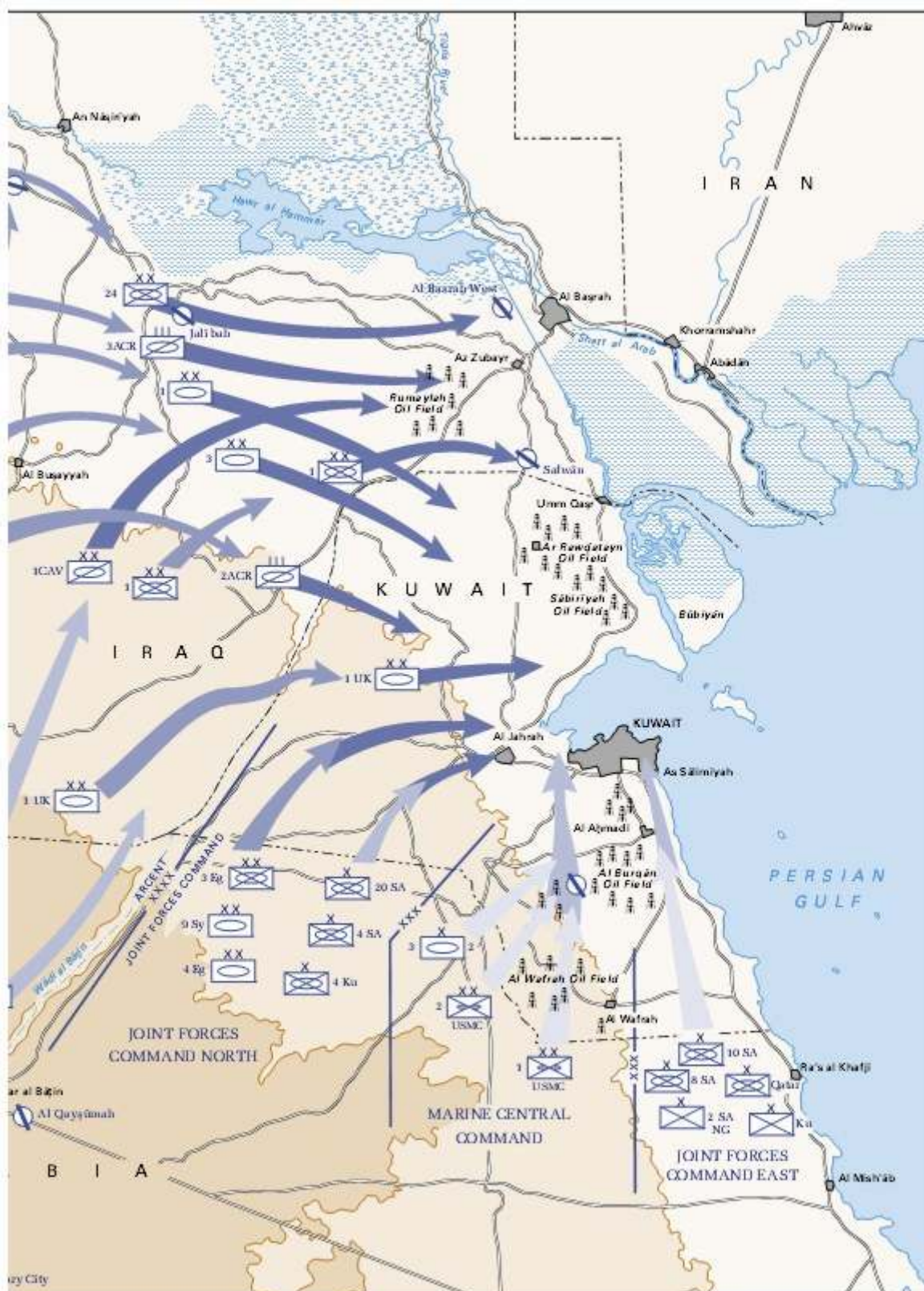
- 1) Použití zdrcující síly za účelem dosažení rychlého a rozhodného vítězství
- 2) Existence důležitého politického cíle
- 3) Jasně definovaný cíl nasazení
- 4) Zvážení přijatelnosti rizik
- 5) Existence *exit strategy*
- 6) Zajištění veřejné podpory
- 7) Ozbrojené síly jsou použity až jako poslední možnost

⁵⁰⁹ Seznam sestaven na základě informací z článku Collina Powella *Use of Force* a knihy *American National Security*.

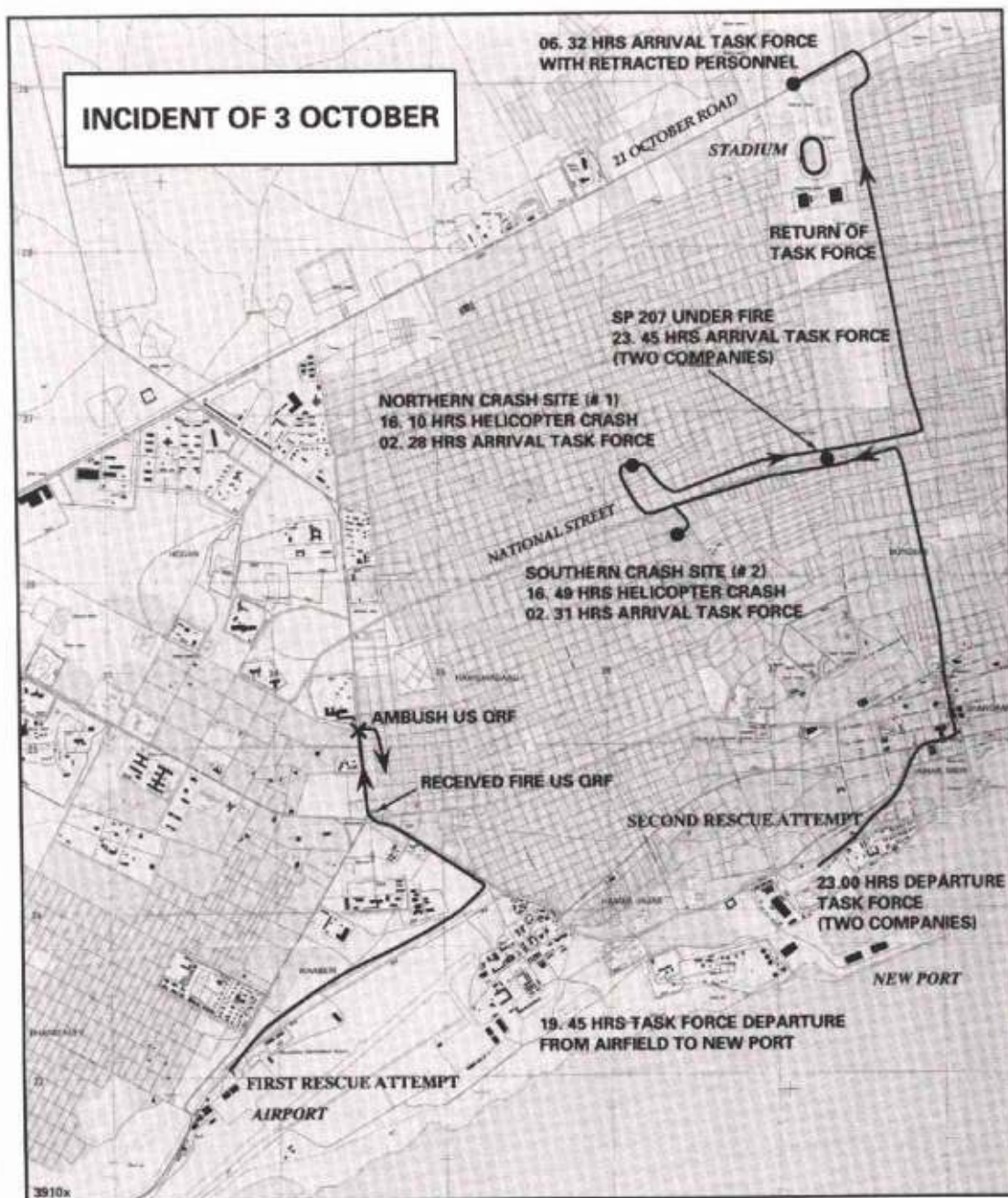
Příloha č. 2: Wardenova strategie soustředných kruhů (diagram)

Zdroj: Warden, John A.; Šuta, Josef. *Kdo zvítězil v Zálivu? Teorie a praxe letecké války*. Olomouc: Votobia, 1998. S. 19.

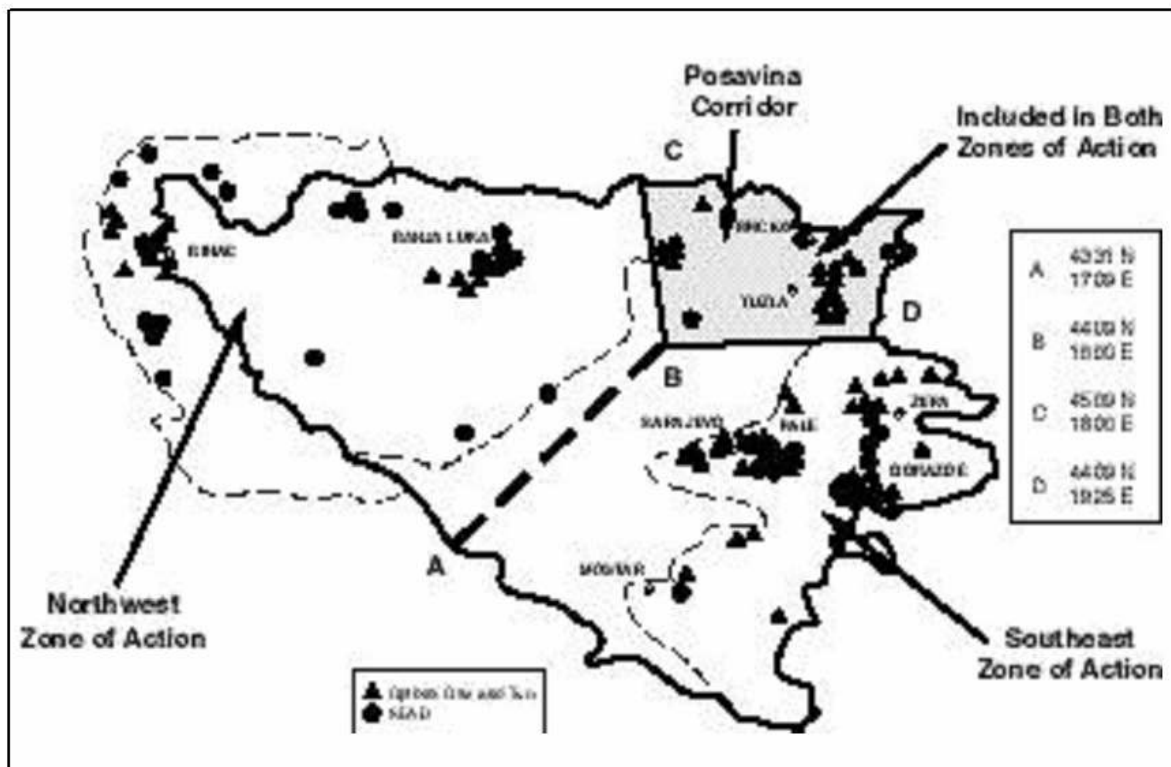

Zdroj: Stewart, Richard, W.. *American Military History. Volume II. United States Army in the Global Era 1917-2003*. Washington D. C.: Centre for Military History, United States Army, 2005. S. 418-419.

Příloha č. 4: Průběh bitvy v Mogadišu 3. října 1993 (mapa)

Zdroj: *The United Nations and Somalia, 1992-1996*. United Nations Blue Book Series, Volume VIII. New York: United Nations Department of Public Information, 1996. S. 416.

Příloha č. 5: Rozdělení území Bosny a Hercegoviny do operačních zón pro účely operace Deliberate Force (mapa)

Zdroj: Owen, Robert C.. *Deliberate Force. A Case Study in Effective Air Campaigning*. Maxwell: Air University Press, 2000. S. 409.

<http://aupress.maxwell.af.mil/Books/Owen/Owen.pdf> Staženo dne 10.5. 2008.

Příloha č. 6: Konflikty v bývalé Socialistické federativní republice Jugoslávie (mapa)

Zdroj: Thomas, Nigel; Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii. Bosna a Hercegovina, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha: Grada, 2008. S. 5.

Příloha č. 7: Odhad počtu zasažených cílů při náletech v Kosovu (tabulka)

TABLE 1.1 Operation Allied Force Targets and Assessed Damage

Category	Total	Level of Damage				
		Destroyed	Severe	Moderate	Light	None
<i>Infrastructure</i>						
Counter-regime	7	1	1	3	2	0
Electrical Power	19	6	0	0	9	4
POL	30	13	10	7	0	0
C4I	88	31	6	18	9	23
Bridges and railroads	68	39	8	2	6	12
Military industry	17	4	5	4	1	3
<i>Military Forces</i>						
Ground forces facilities	106	23	35	31	16	0
Border posts	18	5	3	5	3	2
Airfields	8	0	5	3	0	0
<i>Air Defenses</i>						
Integrated air defense system	28	12	4	6	4	2
SAM sites and facilities	32	15	6	5	1	5
Total	421	149	83	84	51	51

C4I: Command, control, communications, computers, and intelligence; POL: Petroleum, oil, and lubricants; SAM: Surface-to-air missiles
 Note: C4I counter-regime (leadership) categories include numerous strictly military headquarters, command posts, and communications facilities.
 SOURCE: U.S. Air Force, Air War Over Serbia (AWOS) Study Group; data obtained by author.

Zdroj: Bacevich, Andrew J., Cohen, Eliot, A.. *War over Kosovo. Politics and Strategy in Global Age*. New York: Columbia University Press, 2001. S. 23.

Seznam použitých zdrojů

a. Neperiodická literatura

Allin, Dana H.. *NATO's Balkan Interventions*. London; New York: Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies, 2002.

Bacevich, Andrew J.; Cohen, Eliot A.. *War over Kosovo. Politics and Strategy in Global Age*. New York: Columbia University Press, 2001.

Bert, Wayne. *The Reluctant Superpower. United States' Policy in Bosnia, 1991-95*. New York: St. Martin's Press, 1997.

Bush, Richard C.. *At Cross Purposes. U.S.-Taiwan Relations since 1942*. Armonk: Sharpe, 2004.

Cameron, Fraser. *US Foreign Policy after the Cold War, Global Hegemon or Reluctant Sheriff*. London : Routledge, 2002.

Cholet, Derek. *The Road to the Dayton Accords. A Study of American Statecraft*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Clark, Wesley, K.. *Waging Modern War. Bosnia, Kosovo and the Future Combat*. New York: Public Affairs, 2002.

Clinton, Bill. *Můj Život*. Ikar, Praha: 2004.

Coker, Christopher. *Is there a Western Way of Warfare?*. Oslo : Institutt for Forsvarsstudier, 2004.

Covey, Jack; Dziedzic, Michael J.; Hawley, Leonard R.. *The Quest for Viable Peace. International Intervention and Strategies for Conflict Transformation*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press, 2005.

- Crickmore, Paul. *F-117 Nighthawk*. Edice Bojové legendy. Praha: Jan Vašut, 2004.
- Davies, Steve. *F-15 E Strike Eagle Units in Combat 1990-2005*. Osprey Combat Aircraft 59. New York: Osprey Publishing, 2005.
- Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003.
- Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Avis, 2006.
- Farouk-Sluglettová, Marion; Sluglett, Peter. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003.
- Hejtich, Jiří. *Americký letecký průzkum nad Sovětským svazem 1949-1960 a jeho dopad na mezinárodní vztahy*. Bakalářská práce. Praha: 2007.
- Hippell, von, Karin. *Democracy by Force. US Military Intervention in the Post-Cold War World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Ignateff, Michael. *Virtuální válka*. Praha: Themis, 2001.
- Jordan, Amos A.; Taylor, William J.; Mazarr, Michael J.. *American National Security*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1999.
- Kanter, Arnold; Brooks, Linton F.. *U.S. Intervention Policy for the Post Cold War World. New Challenges and New Responses*. New York: Norton, 1994.
- Kaplan, Morton A.. *System and Process in International Politics*. New York: J. Wiley, 1957.
- Latham, Andrew. *Understanding of RMA: Braudelian Insight into the Transformation of Warfare*. Geneva : Graduate Institute of International Studies, 1999.
- Munro, Alan. *Arab Storm. Politics and Diplomacy behind the Gulf War*. London: I.B. Tauris, 2006.
- O'Hanlon, Michael E.. *Defense Planning for the Late 1990s. Beyond the Desert Storm Framework*. Washington D.C.: The Brookings Institute, 1995.

O'Neil, John T.; Rees, Nicholas. *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*. London: Routledge, 2005.

Pečenka, Marek; Luňák Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1999.

Pillar, Paul R.. *Terrorism and U.S. Foreign Policy*. Washington D.C.: Brookings institute Press, 2001.

Schwartzkopf, Norman H.. *Hrdina Pouštní bouře : Autobiografie*. Vimperk: Papyrus, 1993.

Steward, Richard W.. *American Military History. Volume II. United States Army in the Global Era 1917-2003*. Washington D. C.: Centre for Military History, United States Army, 2005.

Suchý, Petr. *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno : Masarykova univerzita, 2001.

The United Nations and Somalia, 1992-1996. United Nations Blue Book Series, Volume VIII. New York: United Nations Department of Public Information, 1996.

Thindall, George B.; Shi, David E.. *Dějiny Spojených států Amerických*. Praha: Lidové noviny, 2000.

Thomas, Nigel, Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii. Bosna a Hercegovina, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha: Grada, 2008.

Vykoukal, Jiří; Litera, Bohuslav; Tejchman, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000.

Waisová, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda : Čeněk, 2002.

Waisová, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda : Čeněk, 2005.

Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage, 2002.

Warden, John A.; Šuta, Josef. *Kdo zvítězil v Zálivu? Teorie a praxe letecké války*. Olomouc: Votobia, 1998.

Wilson, James Q.. *Jak se vládne v USA*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

b. Periodická literatura

Art, Robert J.. Geopolitic Updated: Strategy of Selective Engagement. *International Security*, 1998, No. 3, s. 79-113.

Baletta, Michael. Chemical Weapons in the Sudan. Allegation and Evidence. *The Nonproliferation Review*, 1998, No. 3, s. 115-136.

Caplan, Richard. International Diplomacy and the Crisis in Kosovo. *International Affairs*, 1998, No. 4, s. 745-761.

Farell, Theo. Sliding into War: The Somalia Imbroglia and US Army Peace Operations Doctrine. *International Peacekeeping*, 1995, No.2, s. 194-214.

Gunaratna, Rohan. Combating Al-Qaida and Associated Groups. In *How States Fight Terrorism: Policy Dynamics in the West*, edited by Doron Zimmermann and Andreas Wenger, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2007.

Klaveras, Louis S.. The United States Peace Operation in Somalia. *The Public Opinion Quarterly*, 2000, No. 4, s. 523-540.

Kubicek, Paul. Russian Foreign Policy and the West. *Political Science Quarterly*, 1999, No. 4, s. 547-568.

Patmen, Robert G. Disarming Somalia: The Contrasting Fortunes of United States and Australia Peacekeepers during United Nation Intervention, 1992-1993. *African Affairs*, 1997, No. 385, s. 509-533.

Powell, Colin L.. U.S. Forces: Challenges Ahead. *Foreign Affairs*. 1992. No. 4, s. 32-45.
Wallenstein, Peter, Sollenberg, Margarita. Armed Conflict, 1989-99. *Journal of Peace Research*. 2000, No. 5, s. 635-649.

Wright, Lawrence. *The Looming Tower. Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York: Vintage, 2007.

c. Dokumenty

A National Security Strategy for A New Century. White House: May 1997.
<http://clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/Strategy/> Staženo 14.5. 2008.

A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, White House, 1995.
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf> Staženo 24. 6. 2008.

Address to the Nation by the President. 20th August 1998.
<http://clinton6.nara.gov/1998/08/1998-08-20-president-address-to-the-nation.html> Staženo 8.3. 2009.

Bowman, Steven R.; Kim Julie; Woehrel Steven. *Bosnia and Stabilization forces (SFOR) and U.S. Policy*. Congressional Research Service: Report for Congress. January 29, 1998.
https://www.policyarchive.org/bitstream/handle/10207/392/97-475_19980129.pdf?sequence=1 Staženo 22.1. 2009.

Charter of the United Nations. Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Act of Aggression, Article 45. 26 June 1945.
<http://www.un.org/aboutun/charter/chapter7.shtml> Staženo 26. 2. 2009.

Collier, Ellen C.. *Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-1993*.

Congressional Research Service: Report for Congress, October 7, 1993.

<http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-52:1>. Staženo 24. 2. 2009.

Joint Vision 2010. Washington D.C. 1996.

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/jv2010.pdf> Staženo 4. 10. 2008.

Kim, Julie. *Macedonia: Conflict Spillover Prevention*. Congressional Research Service:

Report for Congress, July 23, 1998. [http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-](http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-762:1)

[crs-762:1](http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-762:1) Staženo 28.3. 2009.

Kosovo/ Operation Allied Force. After-Action Report. Report to Congress. Department of

Defence, January 31, 2000. <http://www.dod.mil/pubs/kaar02072000.pdf> Staženo 4.4. 2009.

Letter to the Speaker of the House of Representatives, 4 April, 1999. Secretary of State.

http://www.state.gov/www/regions/eur/990404_clinton_ksvoletter.html Staženo 6.4. 2009.

National Security Directive 26. White House, October 2, 1989. Bush Library

<http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/nsd/nsd26.pdf>. Staženo 26. 2. 2009.

National Security Directive 45. White House, August 20, 1990. Bush Library

<http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/nsd/nsd45.pdf>. Staženo 26. 2. 2009.

National Security Strategy of the United States. White House, 1990.

http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/national_security_strategy_90.pdf Staženo 29.5.

2008.

National Security Strategy of the United States. White House, August 1991.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-918015.htm>. Staženo 14.5.

2008.

Sloan Stanley R.. *The United States and the Use of Force in the Post-Cold War World: Toward Self-Deterrence?* Congressional Research Service: Report for Congress 94-581, July 20, 1994. <http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-105:1> Staženo 6.3. 2009.

State of the Union Address 1980. January 23, 1980.
<http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/speeches/su80jec.phtml> Staženo 3. 2. 2009.

Statement of William S. Cohen to the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States. March 23, 2004.
http://www.9-11commission.gov/hearings/hearing8/cohen_statement.pdf. Staženo 16.2. 2009.

The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States. New York: Norton, 2004.
<http://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf> Staženo 20. 5. 2008.

UN Security Council Resolution 1054. April 26, 1996.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/107/86/PDF/N9610786.pdf?OpenElement>
Staženo 19. 3. 2009.

UN Security Council Resolution 1160. March 31, 1998.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement>
Staženo 5. 4. 2009.

UN Security Council Resolution 1189. August 13, 1998.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/237/77/PDF/N9823777.pdf?OpenElement>
Staženo 14.4. 2009.

UN Security Council Resolution 1199. September 23, 1998.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>
Staženo 5. 4. 2009.

UN Security Council Resolution 660. August 2, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0660.htm> Staženo 19.2. 2009.

UN Security Council Resolution 661. August 6, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0661.htm>. Staženo 21. 4. 2009.

UN Security Council Resolution 665. August 25, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0665.htm>. Staženo 22. 2. 2009.

UN Security Council Resolution 670. September 25, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0670.htm>. Staženo 22. 2. 2009.

UN Security Council Resolution 678. November 29, 1990.

<http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0678.htm> Staženo 19.2. 2009.

UN Security Council Resolution 757. May 30, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement> Staženo 12. 3. 2009.

UN Security Council Resolution 781. October 9, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement>.
Staženo 12. 3. 2009.

UN Security Council Resolution 794. December 3, 1992.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>
Staženo 2.3. 2009.

UN Security Council Resolution 814. March 26, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement>.
Staženo 2.3. 2009.

UN Security Council Resolution 824. May 6, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/IMG/N9326207.pdf?OpenElement>
Staženo 22.4. 2009.

UN Security Council Resolution 837. June 6, 1993.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/332/32/IMG/N9333232.pdf?OpenElement>
Staženo 2.3. 2009.

United States Constitution. Article II, Section 2. September 17, 1787.

<http://www.law.cornell.edu/constitution/constitution.articleii.html> Staženo 10. 4. 2009.

d. Internet

1998 Missile Strikes on Bin Laden May Have Backfired. National Security Archive.

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB253/index.htm> Staženo 19.2. 2009.

Beale, Michael O.. *Bombs over Bosnia. The role of the Air Power in Bosnia - Herzegovina*.

Maxwell: Air University Press, 1997.

http://worldebooklibrary.com/eBooks/AU_Press_Collection/SAAS_Theses/Beale/beale.pdf
Staženo 14. 3. 2009

Brown, John S.. *US Army in Somalia 1992-1994*, U.S. Army Center of Military History, 1994.

<http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm> Staženo 12. 10. 2008.

Cordesman, Anthony H.. *Beyond Bosnia: The Need for Realism in Using American Military Force*. Center for Strategic and International Studies, 1996.

<http://www.csis.org/media/csis/pubs/960221beyondbosnia.pdf>. Staženo 8.2. 2009.

Glanville, Luke. *Somalia Reconsidered: An Examination of the Norm of Humanitarian Intervention*. <http://www.jha.ac/articles/a178.pdf>. Staženo 24. 10. 2008.

Lamb, Michael W.. *Operation Allied Force. Golden Nuggets for Future Campaigns*. Air War College. Paper No. 27. Alabama 2002.

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/maxwell/mp27.pdf> Staženo 20.8. 2008.

Overview of State-Sponsored Terrorism. Patterns of Global Terrorism: 1997 State Department. <http://www.state.gov/www/global/terrorism/1997Report/sponsored.html> Staženo 7.3. 2009.

Owen, Robert C.. *Deliberate Force. A Case Study in Effective Air Campaigning*. Maxwell: Air University Press, 2000. <http://aupress.maxwell.af.mil/Books/Owen/Owen.pdf> Staženo dne 10.5. 2008.

Peace: Restoring the Margin of Safety.

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/8.18.80.html> Staženo 18.2. 2009.

Radio Address to United States Armed Forces Stationed in the Persian Gulf Region. March 2, 1991. Bush Library.

http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2758&year=1991&month=3

Staženo 27. 2. 2009.

Richter, Gary, W. *Osama bin Laden: A Case Study*, Livemore: Sandia National Laboratories, 1999. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB253/sandia.pdf> Staženo 19.2. 2009.

Tadil, J. *Introduction to Tactical Digital Information Link J and Quick Reference Guide*. Air Land Sea Application centre, 2000.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/6-24-8/tadilj.pdf> Staženo 26.2. 2009.

Weinberger, Casper W.. *The Uses of Military Power*. November 28, 1984.

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/weinberger.html> Staženo 18. 2. 2009.

Mezinárodní organizace

Country Ratings and Status, FIW 1973-2009. Freedom House, 2009.

<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439>. Staženo 20.2. 2009.

Definition of Armed Conflict. Uppsala Conflict Data Program.

http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/data_and_publications/definition_of_armed_conflict.htm. Staženo 14.3. 2009.